NAGY LEVENTE

A király, a zsarnok és a propaganda

Mátyás király és a 15. századi Drakula-történetek

SZIF könyvek

„A Drakula-filológia ingoványos terep. Könnyen elnyelheti a koncepciózus félreértelmezések és hamisítások mocsara a gyanútlan irodalmárt és történészt. Jelen kötet célja nemcsak az, hogy iránymutató cölöpöket rakjon le az ezen a filológiai mocsáron átkelni szándékozó olvasó számára, hanem az is, hogy megingassa az eddig biztosnak vett pilléreket, melyeket elsősorban a román, a nyugat-európai és amerikai történészek és filológusok helyeztek el."

Nagy Levente

A király, a zsarnok és a propaganda

Mátyás király és a 15. századi Drakula-történetek

Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Budapest, 2021

A könyv az ELTE BTK Román Filológiai Tanszék műhelyében készült az NKFIH 128 151. számú pályázat keretében.

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

Szerkesztette: Vass Norbert

Somogyi-könyvtár, Szeged
S000750024

A borító a baseli Kunstmuseumban őrzött, *A jegyes Drakula* című 15. századi metszet felhasználásával készült.

930.8
N14
SOMOGYI KÖNYVTÁR
959495
567 1981
SZEGED 21
2

© Nagy Levente, 2021
© Szépirodalmi Figyelő Alapítvány, 2021

Tartalom

In illo tempore, avagy hogyan működik a propaganda 11
A propagandaelmélet buktatói 19
Ki árult el kit? 35
Az első ünneplő: Janus Pannonius 41
Az első koncepciózus mű:
Michael Beheim verses krónikája 51
Keleti autokrata – nyugati monarcha (exkurzus) 71
Propaganda helyett toposzok 89
Koldusok 97
Cigányok 103
Szentek, mártírok, kannibálok 109
Az elrejtett kincs és egyéb toposzok 119
Kegyetlenség, ambivalencia, humor 129
Drakula Budán 143
Drakula és a bécsi oltárképek 155
Nyögte Drakula bús hadát…? 173
Drakula mint Krisztus katonája és derék polgár 189
Rövidítések 205
Képmelléklet 207
Névmutató 215

Előbb valaki megfogalmaz egy felvetést, aztán jön valaki és ez alapján kidolgoz egy egész elméletet, amit aztán egy másvalaki már kész ténynek vesz: következtetéseket von le belőle, esetleg még ő is hozzáad valamit, aztán az utána következők ismét és ismét hozzáadnak egy-egy csipetnyi saját információt. Így megy át szinte észrevétlenül a történetírás in longas errorum generationes [nemzedékek tévedéseinek hosszú sorozatába]. És ott áll majd előttünk a tévedések hatalmas fája, melynek fenséges ágai ahelyett, hogy szilárd támaszt és árnyas nyughelyet biztosítanának a megfáradt történésznek, csak izzadságot facsarnak ki belőle.

Ezt a részt idézte Kemény József gróf (1795–1855) egyik tanulmányából Ioan Bogdan (1864–1919) annak a könyvének az előszavában, melyben a havasalföldi vajdáról, Drakuláról (alias III. Vladról, uralkodott: 1448, 1456–1462, 1476) szóló 15. századi német és orosz anekdotagyűjteményeket adta közre.[1]

1 Ioan Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*, Bucureşti, 1896, V. Jelen írásomban a Drakula nevet fogom használni. Ószláv nyelvű okleveleiben a vajda kizárólag a Vlad nevet használta, kortársai azonban – például Dan trónkövetelő vajda – ószláv nyelvű levelekben is Drakulaként hivatkoztak rá. Nem román kortársai (szászok, magyarok, olaszok, németek) írásaiban kizárólag a Drakula alakot találjuk. A Drakula-szakirodalomban közhellyé vált az a nézet, hogy a Drakula elnevezés Vlad apjának a nevéből, Vlad Dracul (uralk. 1436–1442, 1443–1447) származik. Ez utóbbi azért kaphatta a Dracul

A Drakula-történetek kiadásával Bogdan a román szépirodalomban és tankönyvírásban a 19. század végén kibontakozó pozitív Drakula-kultuszt szerette volna ellensúlyozni. Szerinte a költők és a tankönyvírók meghamisítják Drakula valódi történelmi alakját, hőst faragnak belőle, a „vitézség és a hazafiság példaképévé" avatják a diákok számára, holott a vajda „kegyetlen zsarnok és az emberiség szörnye", „a barbár idők és az örökölt beteges természet terméke volt", „akivel nem dicsekedni kelle-

(jelentése: ördög) melléknevet, mert tagja volt a Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) által alapított Sárkányrendnek (Societas Draconicae). A lovagrend jele, a saját farkába harapó sárkány, Vlad pecsétjén és a nyakában viselt jelvényen is látható volt, így aztán később a latin *draco* szóból (sárkány) a „nép" megalkotta a románul kifejezőbb *dracu* (ördög) szót. Ezt a jelentésváltozást csak segítette az, hogy Vlad Dracul is feletébb kegyetlen uralkodó volt. Legalábbis így tudta a bizánci krónikaíró, Dukasz (1400–1462). Vlad Ţepeş, alias Drakula nevében a szóvégi *a* nem más, mint az ószláv birtokos eset ragja, tehát a Drakula jelentése: Draculnak a fia. (Minderről lásd: Grigore Nandriş, *A Philological Analysis of Dracula and Rumanian Place-names and Masculine Personal Names in -a/-ea*, The Slavonic an East European Review, 37. [1959/89], 371–377; Ştefan Andreescu, *Vlad Ţepeş Dracula. Între legendă şi adevăr istoric*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2015, 169–182.) Vlad Ţepeş apjának Drakul ragadványnevére adott Dukasz-féle magyarázat csupán a bizánci krónikás elmés leleménye. Közelebb áll a valósághoz az, hogy a Drakul nem ragadvány-, hanem családnév, és a Dragból származik. Ez a szláv eredetű családnév nagyon elterjedt volt a románok közt. Máramarosban is létezett a középkorban egy Drag család, mely később elmagyarosodott, és belőlük lettek a Magyar Királyságban nagy karriert befutó Drágffyak. A román Drag a szláv Dragomir (jelentése drága, értékes és békés) rövidített alakja. A család eredeti neve tehát a Dragul (román jelentése: kedves, drága) volt, ahogy számos korabeli forrásban is ezt a névalakot találjuk. A *g* mássalhangzó zöngétlenedése minden bizonnyal nem román, hanem idegen (elsősorban szász, de akár magyar vagy latin) környezetben mehetett végbe. Drakula apját elsőként Hunyadi János nevezte Drakulnak egy 1452-ben írt levelében. Drakula vajda nevét tehát leghelyesebben Dragulának kellene írnunk, de mivel ezt az alakot még a vajda életében kiszorította a Drakula változat, ezért jómagam is ez utóbbit fogom használni. Minderről lásd: Aurel Răduţiu, *Despre numele „Drakula"*, Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca 35. (1996), 25–37.

ne a románoknak, hanem inkább szégyenkezni miatta."[2] Az már csak a sors fintora, hogy Bogdan a román Drakula-kép hamisítói elleni küzdelmének támogatására épp a 19. század egyik legnagyobb magyar irodalmi és történetírói hamisítóját, Kemény Józsefet idézte, mégpedig egy olyan kiadványból, melyben Kemény maga is több, az erdélyi románok történetére vonatkozó hamis oklevelet tett közzé.[3]

Mindezt azért idéztem fel, hogy érzékeltessem: a Drakula-filológia ingoványos terep. A gyanútlan irodalmárt és történészt könnyen elnyelheti a koncepciózus félreértelmezések és hamisítások mocsara. Jelen kötet célja nemcsak az, hogy iránymutató cölöpöket rakjak le az ezen a filológiai mocsáron átkelni szándékozó olvasó számára, hanem az is, hogy megingassam az eddig biztosnak vett pilléreket, melyeket elsősorban a román, a nyugat-európai és amerikai történészek és filológusok helyeztek el. És mindezt azért, mert véleményem szerint a Drakula-ügy elsősorban magyar–román ügy. A mérkőzés kissé egyoldalú, hisz míg román részről komoly szakemberek (így Radu Florescu, Matei Cazacu, Nicolae Stoicescu, Ştefan Andreescu) írtak egész monográfiákat Drakuláról, addig a magyar tudományosság berkeiben – egy-két kísérletet leszámítva (Zoltán András, Miskolczy Ambrus, W. Salgó Ágnes) – a Drakulával való foglalkozást gyanakvó óvatosság kísérte. Ez részben jogos

2 *Uo.*, VI, X.

3 A Bogdan által idézett kiadvány: *Magazin für Geschichte Literatur und alle Denk- und Werkwürtigkeiten Siebenbürgens*, 1846, Band II, Heft I, 1. Kemény *Magazin*ban közölt hamisításairól lásd: Nagy Levente, *Kemény József „Román Nyelvmívelő Intézete". A hamisítás és mítoszteremtés divatjához = Mítoszok nyomában… Mítoszképzés és történetírás a Duna-tájon*, főszerk. Miskolczy Ambrus, szerk. Hausner Gábor – Kincses Katalin, ELTE Román Filológiai Tanszék – KSH Levéltára, Budapest, 2004, 200–203.

is volt, hisz az évszázadok folyamán Drakula a vulgaritással és a giccsel határos művek főhőseivé lett. Úgy vélem azonban, hogy nem kerülhető meg a Drakula-jelenség racionális, a tudományos esszéírás módszereivel elvégzendő vizsgálata. Különösen fontos a higgadt értelmezés ma, amikor a tudomány a fantáziáló dilettantizmusban olyan versenytársat talált, amilyet még soha. Épp ezért úgy vélem, hogy nem engedhetők át az ilyen nagy méretű, az egész nyugat-európai és észak-amerikai kulturális világra kiterjedő mítoszképződések csupán a gazdasági haszonban gondolkodó szórakoztatóiparnak vagy a képzetlen és szenzációra éhes dilettánsok tömegének. Jelen írásom során nem áll szándékomban a történeti igazság kiderítése. Sokkal inkább a mítoszképződés mechanizmusai érdekelnek. Ezért javaslom, hogy menjünk vissza a kezdetekig.

In illo tempore, avagy hogyan működik a propaganda

Az 1460-as évektől a 16. század végéig, majd másfél évszázadon át Drakula a korabeli tömegtájékoztatás sztárja volt. E szokatlan publicisztikai karriert az váltotta ki, hogy 1462 őszén Mátyás király letartóztatta a vajdát és több mint tíz évig fogságban/házi őrizetben tartotta maga mellett Budán és Visegrádon. Janus Pannonius nyomban epigrammával köszöntötte Drakula elfogását. A vers az alkalmi költészet tipikus terméke: Janus örvendezik azon, hogy láncot hord a zsarnok, és annak is hangot ad, hogy már mindenki nagyon várja, hogy télvíz ideje lévén, Mátyás visszatérjen Budára.[4] A részletesebb és szaftosabb Drakula-történetek keletkezése két jól körülhatárolható periódusra osztható: az első csoportba a vajda elfogatása után közvetlenül, vagyis az 1462–1464 között keletkezett szövegek tartoznak. Ezek kivétel nélkül kéziratban maradtak. A második hullámot az

4 Iani Pannonii, *Opera quae manserunt omnia*, vol. I/1, edidit Iulius Mayer – Ladislaus Török, Balassi, Budapest, 2006, 221–222.

1488 után megjelent szövegek alkotják, melyek valójában az első csoport textusainak kisebb-nagyobb változtatásokkal újra elbeszélt változatai. Ezek az immár jóval a vajda halála (1476) után kiadott rémtörténetek jó üzletnek bizonyultak: tizenkét év alatt (1500-ig) hét kiadásuk jelent meg különböző német kereskedővárosokban, Nürnbergben, Lübeckben, Augsburgban és Strasbourgban.

A történetek egyik legkorábbi változata Thomas Ebendorfer (1388–1464), a bécsi egyetem teológiai tanárának a Római Birodalom történetét tárgyaló, *Chronica regum Romanorum* című művében található. Ebendorfer a kötet végére, az 1460–1462 között történt kisebb-nagyobb ügyek feljegyzéseit tartalmazó részbe illesztette a Drakuláról szóló elbeszéléseket. Ezeket minden bizonnyal a krónika írása közben, 1463-ban (1464. január 12-én halt meg) gyűjtötte. Ebendorfer 1463. december 2-án fejezte be az események ismertetését, a Drakula-történeteket az 1463 áprilisában kezdődő bécsi zavargások, valamint Boszniának a török általi megszállásáról szóló (1463. június-július) leírások közé helyezte, tehát joggal feltételezhetjük, hogy 1463 áprilisa–júniusa között másolhatta le azokat.

Ugyanilyen korai változatnak kell tekintenünk az Enea Silvio Piccolomini (vagyis II. Piusz pápa) *Commentarii rerum memorabilium que temporibus suis contingerunt* című művében fennmaradottat is. Piccolomini 1464. augusztus 14-én halt meg. A *Comentariit* halálig írta, nyomtatásban csak 1584-ben jelent meg először. Piccolomini ugyanabba a kontextusba emelte be a Drakula-történeteket, mint Ebendorfer: az 1463. áprilisi–júniusi bécsi zavargások lezárása után. Mivel a II. könyv 12. részéről van szó, biztos, hogy a Drakula-történeteket Piccolomini 1463.

december 31. előtt vetette papírra, mivel a 12. könyv végén a pápa azt állítja, hogy lezárta a kéziratát.[5]

A korai Drakula-történetek legkidolgozottabb változatát Michael Beheim (1416–1470/1474) írta, szintén 1463 nyarán-őszén. Ekkor Beheim III. Frigyes császár (1415–1493) szolgálatában állt, és Bécsújhelyen tartózkodott. A Drakuláról szóló verses krónikája, a *Von ainem Wutrich der hiess Trakle Waida von der Walachei* kéziratban maradt. Beheim jól ismerte a magyar viszonyokat, részt vett Nándorfehérvár 1456. évi ostromában Cillei Ulrik (1406–1456) szolgálatában. Miután Cilleit Nándorfehérvárnál Hunyadi László (1431–1457) emberei megölték, Beheim V. László magyar király (uralk. 1444–1457) szolgálatába állt. A Cillei megöletése körüli zavarban Beheimot is kifosztották, ezért a későbbiekben általában a magyarok és főleg a Hunyadiak iránt ellenszenvvel viseltetett.[6]

Ezekben a történetekben a havasalföldi vajda öncélúan kegyetlen és zsarnok uralkodóként jelenik meg. A Drakula-történetek genezise kapcsán nagy karriert futott be, és ma is töretlen népszerűségnek örvend az úgynevezett propagandaelmélet. Első kidolgozója Şerban Papacostea volt. Szerinte Mátyás 1462 nyarán egy nagyobb törökellenes hadjárat keretében a Vatikántól és Velencétől komoly anyagi támogatást kapott azért, hogy a török ellen hadba szálló Drakulát megsegítse. Mátyás ugyan elindult Drakula megsegítésére, de ahelyett, hogy bevonult volna Havasalföldre és harcba bocsátkozott volna a török haderővel

5 II. Piusz pápa *Feljegyzései*, II/2., ford. Bellus Ibolya – Boronkai Iván, Balassi, Budapest, 2001, 591.

6 Bleyer Jakab, *Beheim Mihály élete és művei a magyar történelem szempontjából*, Századok 36. (1902/1.), 25–26, 35.

és a Drakula trónját elfoglaló Szép Raduval (Radu cel Frumos, uralk. 1462–1475), 1462 novemberében magát Drakulát tartóztatta le. Papacostea szerint ezek után Mátyásnak meg kellett indokolni a pápa és Velence felé a tettét: magyarázattal tartozott, hogy miért tartóztatta le a török ellen harcoló Vladot, ahelyett, hogy a tőlük kapott pénzből támogatta volna a havasalföldi vajda törökellenes hadjáratát. Mátyásnak kapóra jött a II. Piusz *Comentarii* című munkájában fennmaradt levél, melyet állítólag Drakula írt 1462. november 7-én a szultánnak „Rothel"-ből. Ebben a vajda felajánlotta II. Mehmednek, hogy Mátyást és egész Magyarországot a kezére játssza. A levelet azonban elcsípték Mátyás emberei, a magyar király pedig elküldte a pápának, aki nyomban be is másolta azt az emlékirataiba. Az igazi propaganda azonban csak ezután indult be. A havasalföldi vajda törökellenes hadjárata iránt „élénken érdeklődő európai közvélemény megnyugtatására" a budai udvarban hozzáláttak a Drakulát lejáratni szándékozó történetek lejegyzéséhez. A propaganda két fő csapásiránya: Drakula árulása és barbár kegyetlensége. A propaganda további szálait is Mátyás szőtte, ugyanis ő gondoskodott arról, hogy a Drakula-történetek egész Európában széles körben elterjedjenek.[7]

Papacostea elméletét átvette Gianfranco Giraudo,[8] Matei Cazacu pedig tovább is fejlesztette. Ő már azt is tudni vélte, hogy 1460-ban Mátyás negyvenezer dukátot kapott a pápától az új, török elleni keresztes hadjárat megszervezésére.

7 Şerban Papacostea, *Cu privire la geneza şi răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Ţepeş*, Romanoslavica 12. (1966), 159–167.

8 Gianfranco Giraudo, *Drakula. Contributi alla storia delle idee politiche nell'Europa orientale alla svolta del XV secolo*, Libraria Universitaria Editrice, Venezia, 1972, 57–59.

Az erdélyi szászok által felbiztatva azonban Mátyás úgy döntött, hogy „feláldozza" Drakulát.[9] A törökökkel szembeni békesség megőrzésére azért volt szüksége a magyar királynak, hogy a III. Frigyesnél lévő korona visszaszerzésére fordíthassa az energiáit. A Drakula-ellenes kampánnyal Mátyás igazolni akarta a pápa és Velence előtt azt, hogy a török elleni harcra kapott pénzt elsikkasztotta, pontosabban nem rendeltetésszerűen használta fel: ahelyett, hogy a török elleni hadjáratot finanszírozta volna, „az Erdélyben és máshol a III. Frigyes elleni harcra toborozott híveit fizette belőle". Velence utasította is budai követét, Pietro di Tommasit, hogy „vizsgálja ki" Mátyás tettét, és szerezzen be egy „példányt" a Drakula tetteit elmesélő „nyomtatványból". Cazacu szerint Mátyás csak a Drakulát lejáratót történeteket, valamint a vajda árulását tudta felhozni mentségére. Ezért a szóban forgó levelet a vajda embertelen kegyetlenségeit bemutató történetekkel együtt – melyeket Mátyás humanistái az erdélyi szászoktól gyűjtöttek és a budai kancellárián latinra fordítottak – a magyar király megküldte a pápának. Eközben a budai udvar megkezdte a lejáratót történetek propagálását is. A humanista krónikaíró Leonardus Heftre hivatkozva Cazacu azt állította, hogy a budai udvar által koordinált Drakula-ellenes propaganda részeként 1462-ben Bambergben már ki is nyomtattak egy Drakula-portrét tartalmazó röplapot.[10] Később Cazacu már azt is tudni vélte, hogy II. Piuszhoz a csanádi püspök vitte el Drakula szultánnak írt levelét, valamint a róla szóló lejáratót történeteket. A budai

9 Matei Cazacu, *A propos du récit russe „Skazanie o Drakule voevode"*, Cahiers du Monde Russe et Soviétique 15. (1974), 282.

10 *Uo.*, 283–284, 286.

udvarban összeállított elbeszéléseket az 1463 nyarán a korona visszahozataláról Bécsújhelyen tárgyaló magyar követek vitték el Bécsbe. Cazacu szerint a magyar követség által forgalomba hozott propagandaanyag egy Bécsben nyomtatott brosúra volt, *Die Geschichte Dracole waide* címmel. A nyomdász, akit Mátyás megbízott az illusztrált röplap kinyomtatásával Ulrich Han lehetett, aki épp 1462-ben nyomtatott ki egy kalendáriumot szintén Bécsben.[11] Cazacu a későbbiekben egy monográfiában szintetizálta elméletét,[12] melyet később románra, lengyelre és angolra is lefordítottak, így az mára a Drakula-kutatás amolyan „hivatalos" álláspontjává vált.

A magyar történelem kiváló ismerője, Jean Bérenger is teljes mértékben elfogadta Cazacu elméletét. Bérenger szerint Mátyás „igazi reneszánsz uralkodóhoz méltó ügyességgel és ravaszsággal használta fel a környezetében lévő humanistákat"[13] a Drakula-ellenes propaganda irányításához. Bérenger szerint látszólag ugyan Velence és II. Piusz elfogadta Mátyás magyarázatát, de mindenki tudta, hogy a magyar király érvelése sántít. És 1465-ben II. Piusz utóda, II. Pál pápa az uralkodó szemére is vetette a törökellenes hadjáratra adott pénzek elsikkasztását. A *Die Geschichte Dracole waide* című brosúra kiadását Vitéz János (1408–1472) intézte Bécsben 1463 nyarán Ulrich Han nyomdásznál. Az eredeti változat

11 Matei Cazacu, „*Geschichte Dracole waide.*" *Un incunable imprimé a Vienne en 1463*, Bibliothéque de l'École des Chartes 139. (1981/2.), 213, 215–216, 219.

12 Uő., *L'histoire du prince Dracula en Europe Centrale et Orientale (XVe siècle)*, Dors, Genève, 1996.

13 Jean Bérenger, *Conscience européenne et mauvaise conscience à la cour de Mathias Corvin: la naissance du mythe de Dracula (1462–1465) = La conscience européenne au XVe et au XVIe siècle*, Paris, 1982, 13. (Collection de l'École Normale Supérieure de Jeunes Filles n° 22)

latinul íródott, és nem szász, hanem magyar környezetben. Látszólag ugyan a szöveg összefüggéstelen rémtörténetek halmaza, mégis kibontakozik belőle valamiféle koncepció: az olvasó keresztény öntudatára hatva azt sugallja, hogy Drakula, a vérengző szörnyeteg nem is keresztény, hanem pogány, sőt iszlám hitre tért török.[14] Bérenger elfogadja Cazacunak a doktori disszertációjában felvetett hipotézisét, miszerint a Drakula-történetek latin változatának összeállítója Janus Pannonius lehetett. Ezt a változatot fordította le németre és adta ki Ulrich Han. Mátyás az első olyan uralkodók közé tartozik Bérenger koncepciójában, aki sikeresen használta a nyomtatás nyújtotta közvetett propagandát. Mivel a magyar király tudta, hogy a sikkasztását magyarázó érveit Velence és a pápa nem fogja komolyan venni, ezért a közvéleményt szerette volna a maga pártjára állítani. A röplapokban megjelenő kegyetlen és a törökkel cimboráló vajda letartóztatása így a keresztény olvasó számára teljesen elfogadható tettnek tűnhetett, és ez esetben már nem kérte számon Mátyáson, hogy mire költötte a törökverő vajda megsegítésére kapott pénzt. A Drakula-legenda tehát a magyar kancellária manipulációinak köszönhetően jelent meg és terjedt el a korabeli Európában. A történetnek azonban van egy csattanója – mondja Bérenger. Drakula mint

> abszolutista uralkodó, szerette volna megmenteni hazája függetlenségét és biztosítani annak további fejlődését. Politikai okokból mindezért rágalmazni kezdték. Rágalmazói, Vitéz János és Janus Pannonius azonban 1471-ben ugyanúgy kegyvesztettek

14 *Uo.*, 18–19.

SOMOGYI KÖNYVTÁR 959495 1881 SZEGED

lettek, mint ő. Mindketten áldozatául estek Mátyás kegyetlen politikájának. [...] Ahogy III. Vlad, úgy Vitéz János és Janus Pannonius sem akarta elfogadni Mátyás politikai elképzeléseit. Ő ugyanis csak azután szeretett volna sorsdöntő harcba bocsátkozni a törökkel, miután létrehozta a magyar fennhatóság alatt álló erős dunai birodalmat.[15]

15 *Uo.*, 22.

A propagandaelmélet buktatói

A jól felépített és látszólag koherens elmélettel első pillantásra csupán egyetlen baj van: túlságosan is 20. századi ízű. Gondoljunk csak bele: ha a velencei tanácsnak és a pápának (hisz ők adták a pénzt) kellett megmagyarázni Drakula letartóztatását és a hadisegély elsikkasztását, akkor miért Bécsben adatott ki Mátyás egy német nyelvű Drakula-ellenes röpiratot? Nem az lett volna logikus, ha latin vagy olasz nyelvű irattal száll harcba a közvélemény kegyének megnyeréséért, és nem Bécsben, hanem Velencében vagy Rómában? A német „olvasóközönség" mégis hogyan tudta volna pozitív hőssé formálni a magyar királyt II. Piusz, valamint a velencei tanács előtt? Vizsgáljuk hát meg, hogy mennyire szilárdak a Papacostea–Cazacu–Bérenger-féle propagandaelmélet tartópillérei.

1459-ben Mantovában gyűlést hirdetett a pápa, ahova az olasz fejedelmek mellett III. Frigyes német-római császárt is meghívta. Az értekezlet célja a török elleni háborúhoz szük-

séges pénz előteremtése, valamint a Mátyás és Frigyes közötti konfliktus elsimítása volt. A császár nem jelent meg, de a magyar követségnek sikerült a pápánál kieszközölnie egy III. Frigyesnek szóló levelet. Ebben II. Piusz arra kérte a császárt, hogy egyezzen meg Mátyással, mert ha tovább szorongatja a magyar királyt, akkor az esetleg a törökkel való békekötésre szánja rá magát.[16] Hogy ezt Mátyás mennyire gondolta valóban komolyan és mennyire használta csupán zsarolásnak, az nehezen dönthető el. A mantovai kongresszuson elhatározták, hogy Németország kiállít egy harminckétezer gyalogosból és tízezer lovasból álló hadsereget, de a későbbiekben a gyűlés egyetlen határozatát sem hajtották végre.[17] 1460 elején a Sienában tartózkodó II. Piusznál lévő magyar követ már nyíltan azzal fenyegetőzött, hogy ha Mátyás nem kap anyagi segítséget, akkor fegyverszünetet köt a törökkel. A pápa minden bizonnyal komolyan gondolta Mátyás megsegítését, mert 1459–1460-ban összesen negyvenezer aranyat küldött a Magyar Királyság részére. (Csak összehasonlításképpen: a magyar állam évi jövedelme ekkor nagyjából kétszázezer arany volt.)[18] E jelentősnek mondható támogatás ellenére sincs nyoma annak, hogy Piusz később felelősségre vonta volna Mátyást a pénzek elsikkasztása miatt.

Az 1462. évi segélyezési akcióról elsősorban a Budára küldött velencei követ, Pietro di Tommasi jelentéseiből értesülhetünk. 1462. március 4-én Tommasi azt jelentette, hogy Mátyás megkapta Drakula levelét, melyben a vajda beszámol az 1462

16 Pór Antal, *II. Piusz pápa és Hunyadi Mátyás király*, Budapesti Szemle 20. (1879/40.), 233–235.

17 *Uo.*, 241, 250.

18 *Uo.*, 252–253.

telén végrehajtott törökellenes portyázásáról. (Az 1462. február 11-i levélről van szó, melyről később részletesen szólok.) Mátyás azt mondta a követnek, hogy keresztény fejedelemhez illően elindul megsegíteni Drakulát, és harcolni fog a török ellen. Ennek érdekében jó lenne, ha Tommasi anyagi segítséget kérne a velencei tanácstól. Ugyancsak ebben a levélben említi Tommasi – valószínűleg szintén Drakula levele alapján –, hogy a vajda Mátyásnak hűséget fogadott, és feleségül vette a király egyik rokonát.[19] A követ jelentése 1462. március 20-án már Velencében volt. A városi tanács a levél kapcsán azt írta a pápának, hogy Velence kész felajánlani Mátyásnak gyorssegélyként tizenkétezer, utána pedig havonta tízezer forintot a törökellenes hadjárat finanszírozására.[20] 1462. április 22-én Velence azt tudatta a pápával, hogy hat hónapon át havonta háromezer aranyat (azaz tizenkétezer dukátot) ajánl a török elleni harcra, és sürgette Piuszt, hogy küldjön követet Budára.[21] 1462. május 5-én Velence értesítette Tommasit a Mátyásnak megítélt segélyről, és azt ígérte, hogy tízezer dukátot el is fognak küldeni Budára. 1462. május 18-án Tommasi arról kapott hírt a megbízóitól, hogy a Mátyásnak megítélt tízezer dukátból a zárai (Zadar) kormányzó révén háromezret megküldenek Budára. Június 16-án a Vezsényi László magyar követnek küldött velencei államtanácsi levélből az derül ki, hogy a Mátyásnak

19 *Corpus Draculianum. Dokumente und Chroniken zum walachischen Fürsten Vlad dem Pfähler 1448–1650*, Band I/1–2., hrsg. Thomas M. Bohn – Adrian Gheorghe – Christof Paulus – Albert Weber, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2017–2018, I/2., 203–204. (A továbbiakban: CD.)

20 *Magyar diplomácziai emlékek Mátyás király korából*, I., szerk. Nagy Iván – B. Nyáry Albert, Budapest, 1875, 122–123. (Monumenta Hungariae Historica IV Acta Extera 2) (A továbbiakban: MDE.)

21 *Uo.*, 130–131.

ígért pénz még nem érkezett meg. Június 28-án Velence azt ígérte Tommasinak, hogy a zárai kormányzó révén el fognak küldeni Mátyás részére hétezer forintot. 1462. augusztus 5-én Velence azt írta pápánál lévő követének, Niccolò Sagundinónak, hogy sürgesse Piuszt a Magyarországnak adandó pénzsegély ügyében. Velence hat hónapig fizet havi háromezer forintot, de ezt készek megemelni további egy- vagy akár kétezer forinttal is, viszont jó lenne minél hamarabb elküldeni a pénzt Mátyásnak. Az államtanács 1462. október 11-én, Tommasinak küldött leveléből az derül ki, hogy a Velence által ígért ezernyolcszáz dukát még mindig nem érkezett meg Budára. Egy nappal később Velence azt írta vatikáni követének, hogy az ezernyolcszáz arany készen áll az elküldésre.[22]

A fent idézett források azt bizonyítják, hogy könnyebben ment a pénzügyi segély megítélése, mint annak kifizetése és Mátyáshoz való eljuttatása. 1462 októberéig nincs arról megbízható forrás, hogy a Velence által ígért pénzösszegből Mátyás bármennyit is kézhez kapott volna. Azt természetesen nem zárhatjuk ki, hogy Drakula 1462. novemberi letartóztatásáig esetleg még meg is érkezett hozzá a törökellenes harcra szánt segély, de az semmi esetre sem lehetett nagy összeg, és semmi esetre sem sikkaszthatta el ilyen rövid idő alatt a magyar király. Egyszóval, azt gondolom, hogy Mátyás egyáltalán nem volt rákényszerülve arra, hogy bármiféle magyarázatot adjon Velencének és a pápának Drakula letartóztatása ügyében. A velencei államtanács 1463. január 15-én Tommasinak írt leveléből kiderül, hogy a velencei követ már jelentette Drakula letartóztatását.

22 Az itt ismertetett levelezést lásd: MDE, 131–137, 148–149, 153–155, 176–178, 181–182.

A tanács igencsak dicsérte Tommasi okosságát és szorgalmát mindazért, amit ebben az ügyben tett és mondott Mátyásnak (*laudantes prudentiam et diligentiam tuam*). Ugyanakkor azt is megígérte, hogy Mátyásnak tovább fogják folyósítani a törökellenes harchoz a pénzt.[23] Nos, ha Velence valami gyanúsat észlelt volna Drakula letartóztatása és a Mátyásnak küldött törökellenes segély más célra való felhasználása körül – azaz ha Mátyás azért tartóztatta volna le Drakulát, hogy ne kelljen a velencei segélyt a törökkel harcoló vajda megsegítésére költeni –, akkor nehezen hihető, hogy a velencei tanács ilyen gyorsan biztosította volna Tommasit arról, hogy tovább fogja folyósítani a segélyt Mátyásnak.

Tommasi visszatérése után Velence Giovanni Aymót küldte Budára. Aymo követi utasítása (1462. április 18.) egyik részletének nagy jelentőséget tulajdonítottak a propagandaelmélet hívei, mert szerintük bizonyítja, hogy Velence „vizsgálatot követelt" Drakula letartóztatásának ügyében. Mátyás pedig e vizsgálat ellensúlyozására indította meg a Drakula-ellenes lejáratókampányt.[24] Az amerikai Drakula-szakértők, Radu Florescu és Raymond McNally egyenesen úgy fogalmaznak, hogy a magyar kémek nem átallották még Tommasi diplomáciai levelezését is felbontani, aminek következtében Mátyás *persona non grata*ként a túl sokat tudó Tommasit kiutasította Budáról. Az ügy miatt feldühödött Velencei Köztársság ennek következtében utasította Aymót arra, hogy tudjon meg minél többet az ügyről, és derítse ki azt is, hogy vajon Mátyás nem kötött-e már titkos fegyverszünetet a törökökkel. Egyértel-

23 MDE, 171, 172–173.

24 Matei Cazacu, *Dracula*, Editura Humanitas, București, 2004, 222.

mű tehát – írják az amerikai történészek –, hogy Velence nem fogadta el a magyar király „hivatalos magyarázatait". A pápai udvar szerintük még ennél is tovább ment. A modrusi püspököt, Miklóst (róla alább még részletesen lesz szó) arra utasították, hogy férkőzzön a király bizalmába, és ha lehet, vegye fel a kapcsolatot közvetlenül Drakulával is. Itt már kezd James Bondossá válni a történet. Csak az a kár, hogy nincs semmilyen forrásunk arról, hogy Tommasi túl sokat tudott volna, vagy hogy leveleit Mátyás kémei elfogták volna, vagy hogy Mátyás kiutasította volna őt Budáról, ahogyan a Miklós kiképzésére vonatkozó utasítás is hiányzik. Hasonlóképpen a Florescu és McNally által idézett kortárs történetírók beszámolóit is óvatosan kell kezelnünk. Szerintük a lengyel krónikás Jan Długosz (1415–1480) nyíltan hangoztatta, hogy Mátyás együttműködött a törökökkel, sőt még a magyar király udvari történetírója, Bonfini is azt írta, hogy Drakula letartóztatásával „a király a közvéleménnyel ellentétesen cselekedett".[25] Długosznál ez áll: „Magyarország királya Mátyás, aki inkább a törökkel érzett együtt Felső-Moldva [értsd Havasalföld] vajdája Vlad iránt *(cum turco contra illum sentire)*, a magyarok nemtetszése ellenére titokban elfogta és több évig börtönben tartotta *(clandestinis illum invaret contra pannonios suffragis capto)*. Vlad egyik testvére, Radu hűséget fogadott Mehmednek, és megígérte, hogy adót fizet a szultánnak, így ama Felső-Moldva új vajdája lett."[26] Bonfini pedig ezt írja:

25 Radu R. Florescu – Raymond T. McNally, *Dracula. Prince of Many Faces. His Life and his Time*, Hachette Book Group, New York, 1989, 194.

26 Az alábbi kiadást használtam: Joannis Dlugossi, *Historia Polonica*, tom. II, Lipsiae, 1712, 344.

> Azt mondták, hogy a király a havaselviek ellen indul, hogy kiszabadítsa a török markából Drakulát, akinek a saját rokonságából adott asszonyt törvényes házastársul. Miután odament, nem tudom, mi okból, ugyanis erről senkinek sincs fogalma, Erdélyben elfogta Drakulát, és mindenki várakozása ellenére megerősített egy másik Drakulát, akit a török állított a tartomány élére.[27]

Długosz kijelentésében nincs semmi meglepő, hisz mint fentebb már láthattuk, maga Mátyás zsarolta a törökkel kötendő béke lehetőségével a nyugat-európai hatalmakat. Ahogy említettem, már a mantovai kongresszuson is ezzel fenyegetőztek a követei. 1462. május 29-én Tommasi azt jelentette, hogy egyesek azt tanácsolják Mátyásnak, fogadja el a törökök már régebben előadott feltételeit, és kössön békét velük, mert a keresztények úgyse fogják megsegíteni őt a török elleni harcban.[28] E fegyverszünettel kapcsolatban teljesen észrevétlen maradt a Drakula-szakirodalomban Fenyvesi László véleménye, aki szerint Mátyás már 1461-ben kereste a törökökkel a fegyverszünet lehetőségét, így tehát Drakula 1462. januári hadjárata Mátyás terveivel élesen szemben állott:

> Ennek az előkészületei még 1461-re nyúltak vissza, és szerephez jutott benne egyfelől a drinápolyi szerájban élő Mara Brankovič özvegy szultána [ő 1458-ban menekült ide Smederevóból], valamint a nándorfehérvári szerbek görög vallású metropolitája, Grigorije is. Később előtérbe került Havasalföld, mert a fegyverszünet közvetítésében végül is az új vajda, Radu játszotta a legfontosabb szerepet, aki – minden bizonnyal II. Mehmed

27 Antonio Bonfini, *A magyar történelem tizedei*, ford. Kulcsár Péter, Balassi, Budapest, 1995, 732.

28 CD I/2., 213–214.

tudtával – a seregével közeledő Mátyás király elé vonult Szebenbe, s novemberben letette a hűségesküt. Mivel a fennmaradt szórványadatok szerint a magyar-török fegyverszünet megkötésére az év végén került sor, a török megbízottak valószínűleg Raduval érkeztek Erdélybe a szultán al-dunai táborából. Mátyás azt akarta, hogy a fegyverszünet híre ne érje teljesen váratlanul a pápát, ezért már jóval korábban megírta római követének – bár eléggé burkolt és talányos formában –, mire készül: „Végtére is, kényszerből tesszük, amit teszünk, avégből, hogy országunknak kevésbé árthasson a jövendő." Indoklásul természetesen a keresztény hatalmak nagyfokú közönyét hozta fel, az anyagi segítség elégtelen voltát, avagy teljes elmaradását, Hunyadi János fia azonban nem kívánt dicsekedni a „pogánnyal" kötött egyezséggel, s a lehető legnagyobb titokban tartotta az azzal kapcsolatos körülményeket.[29]

A fenti idézetben jónéhány merész állítás van. Nincs semmi adatunk például arról, hogy Szép Radu török megbízottakkal az 1462. szeptember 23. és 30. között Szebenben tartózkodó[30] Mátyást felkereste volna. A szultána, valamint Grigorije metropolita tevékenységére hivatkozó forrásokban sem arról van szó, amit Fenyvesi ír. Ugyanakkor 1461. október 28-án a velencei tanács a már Budán lévő Tommasinak azt írta, hogy a szultán a keresztények ellen készül (tehát nem Drakula téli hadjáratára való reakcióként indult meg az oszmán hadsereg, hanem már előbb elhatározták azt), és attól tartanak, hogy Mátyás megegyezik a törökkel. 1461. december 1-én István boszniai herceg

29 Fenyvesi László, *Magyar–török diplomáciai kapcsolatok Mátyás király haláláig*, Hadtörténelmi Közlemények 103. (1990/1.), 81.

30 Horváth Richárd, *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490)*, História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 2011, 71.

azt írta Velencének, hogy miután a török elfoglalta Szerbiát, úgy hallotta, hogy Mátyás békét kötött velük (*che dopo che il gran Turco aquisto tutta la Servia [...], etiam ha fatto pace con il Re d'Ungaria secondo sentiamo*).[31]

Mátyásnak ez a magatartása egyébként teljesen logikus volt, hisz 1461–1462-ben egyáltalán nem állt még készen egy komoly török támadás kivédésére. Az Észak-Magyarországot megszállva tartó cseh hadvezér, Jan Giskra épp 1461. március 10-én esküdött hűséget III. Frigyesnek mint magyar királynak, és kezdett el annak nevében intézkedni.[32] Frigyes felől tehát még állandó nyomás nehezedett Mátyásra. Nem kizárt tehát, hogy valóban beváltotta korábbi fenyegetését, és valamilyen formában megegyezett a törökkel. 1462 nyarán azt írta a Rómából visszahívandó követének, Vezsényi Lászlónak, egy valóban sejtelmes levélben, hogy a törökkel kapcsolatban kényszerűségből cselekszik, hogy ha valami balszerencse történne, akkor ne lehessen őt hibáztatni, de egyébként reméli, hogy ezzel a tettével nemcsak a kereszténységet menti meg, hanem a mohamedánok kárára is cselekszik.[33]

A fenti adatok alapján nem kizárt, hogy 1461 végén, 1462 elején valóban köttetett valamiféle titkos egyezség Mátyás és a szultán között, jóllehet ennek semmilyen konkrét nyoma nincs. Ezek után már érthető, hogy Drakula téli portyahadjárata miért érinthette kellemetlenül Mátyást. Drakulának a hadjárat sikereiről beszámoló levele (Újvár, azaz Bukarest, 1462. február 11.) igazi retorikai bravúr. Ráadásul latinul íródott, így alkalmas volt

31 MDE, 92–93, 101.

32 Kubinyi András, *Mátyás király*, Vince, Budapest, 2001, 46.

33 *Mátyás király levelei*, I., kiad. Fraknói Vilmos, MTA, Budapest, 1893, 36.

a nyugati-európai közvélemény tájékoztatására is. Ez minden bizonnyal meg is történt, mert a legkorábbi Drakula-történetek (Beheim, Piccolomini, Ebendorfer) kivétel nélkül említik a bulgáriai hadjáratot, igaz jócskán anekdotásítva azt. Ebendorfer:

> Ezután Drakula Nikápolyba ment, ahol huszonötezer embert megölt, köztük a legszebb nőket is, pedig katonái közül néhányan kérték, hogy azokat feleségül vehessék. De a vajda azokat a nőkkel együtt miszlikbe vágatta.[34]

II. Piusz:

> 1462-ben követelte tőle az adót a török császár, akinek hűbérese volt. Erre ígéretet tett, hogy elmegy Drinápolyba, s magával viszi az adót; és hogy biztonságban utazhassék, menlevelet kért az egyes helyi előljárókhoz. Ezt meg is kapta. Miután azonban seregével átkelt a befagyott Dunán, a fogadására siető török előljárókat kardélre hányta, majd végigportyázván a vidéket több mint huszonötezer férfit és nőt gyilkolt le. A leggyönyörűbb lányok is áldozatul estek kegyetlenkedéseinek, pedig a vlachok könyörögtek, hadd vehessék őket feleségül.[35]

Beheim:

> Mikor Krisztustól írtanak
> ezernégyszázat s hatvanat
> s még kettőt, ott a vajda
> a nagy Schiltauba [Nikápoly] érkezett,
> s szintén vérfürdőt rendezett,

34 Ebendorfer szövegét Cazacu közlésében idézem: Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 87.

35 II. Piusz *Feljegyzései*, 502.

> a szóbeszéd úgy tartja:
> huszonötezret ölt meg,
> pogányt s keresztényt irtatott,
> ki hallja, biz' irtózhat ott,
> hogy jajgatnak s üvöltnek.
>
> S mit elgondolni csak lehet:
> köztük a legszebb nők, kiket
> megtartottak maguknak
> az udvaroncok. És ezek
> nékik kegyelmet kértenek
> uruktól, asszonyuknak
> kívánván ott e nőket.
> Annak nem tetszék a dolog,
> s asszonyt-urat legyilkol ott,
> darabra vágva őket.[36]

Nézzük ezek után, hogy mi is állt a levélben. A vajda beszámolója szerint a törökök azt kérték, hogy bontsa fel a Mátyással kötött egyezséget, és a menyegzőt se üljék meg. Ehelyett ő személyesen vigye meg az adót a szultánnak. A szultán Hamza béget küldte Havasalföldre azzal az ürüggyel, hogy kijelöljék a két ország határát, de az igazi megbízatása az volt, hogy vagy ravaszsággal, vagy erőszakkal vegye rá Drakulát arra, hogy a Portára menjen. Drakula azonban értesült Hamza bég igazi szándékáról, ezért csellel elfoglalta Giurgiu várát, és egyúttal Hamza béget is letartóztatta. Ezek után a vajda betört a Dunától délre lévő területekre,

36 Michael Beheim, *Drakula vajda őrült országlása*, ford. Sára Balázs = *A Drakula-történetek kezdetei*, kiad. Balogh F. András, Littera Nova, Budapest, 2008, 34–35.

> ahol megöltünk mindenkit, férfiakat és nőket, nagyokat és kicsinyeket [...] összesen mintegy 23 884 törököt és bolgárt, nem számítva ide azokat, akik bennégtek a házaikban, így fejeiket katonáim nem tudták bemutatni hivatalnokaimnak, hogy megszámolják. [...] Tudja meg Felséged, hogy nem magam miatt szegtem meg a békét a törökkel, hanem Felséged és a Magyar Szent Korona, valamint az egész kereszténység dicsőségére és a katolikus hit megerősítésére *(propter honorem Serenitatis Vestre eiusque Sacre Corone, totiusque christianita conservationem fideique catholice roborationem).*[37]

Ezek után Drakula arra kérte Mátyást, hogy vezesse csapatait Havasalföldre, de ha ez nem lehetséges, akkor legalább az erdélyi vajdát, valamint a székelyeket utasítsa arra, hogy siessenek a segítségére. Ezek után következik a leltár *(nota registrum)*, melyben tételesen felsoroltatik, hogy melyik településen hány törököt és bolgárt vágtak le Drakula emberei. (A regestumban közölt számok alapján 17 321 embert öltek meg a vajda katonái.)[38]

Összehasonlítva a levelet Piusz, Ebendorfer és Beheim szövegeivel nyomban látszik, hogy a levélben leírt, a kereszténységet védelmező vajda hősiességét kiemelő információkat később úgy konvertálták át, hogy Drakulából negatív hős váljon. A levél Mátyásnak szólt, de ő biztosan szélesebb körben terjesztette azt. Így például Tommasinak biztosan megmutatta, aki a már említett 1462. március 4-ei jelentésében azt írta, hogy le is másolta a levelet, és megküldte a velencei tanácsnak.

A levélben emlegetett menyegző Drakula saját esküvője lehetett. Tommasi azt is megírta, hogy a vajda Mátyás egyik rokonát vette feleségül *(ditto Valacho che hora e homo del dito Signor Re, et ha tolta una soa parente per moglie).*[39] Az, hogy Mátyás saját nőtestvérét vagy esetleg valamelyik unokatestvérét adta Drakulához feleségül, a román történészek között nagy népszerűségre tett szert, míg a magyar szakirodalomban sokáig szkeptikusan fogadták ezeket a feltételezéseket, mondván: Mátyásnak nem volt leánytestvére, és Hunyadi Jánosnak sem voltak lányai.[40] Nincs okunk azonban azt feltételezni, hogy a Budán tartózkodó Tommasinak ne lettek volna pontosak az információi, vagy netán hazudott volna. Igaz ugyan, hogy 1978-ban C. A. Stoide kétségbe vonta Drakula levelének hitelességét, és azt állította, hogy azt egy 19. század végi román kutató hamisította egy müncheni könyvtáros segítségével, de Andrei Corbea megvizsgálva az eredeti müncheni dokumentumot, valamint annak egy másik, a wolfenbütteli Herzog August Könyvtárban található másolatát, megállapította, hogy a Drakula-levél nem hamisítvány.[41]

Miután Kubinyi András a Révay család levéltárában megtalálta a Pécsi Káptalan által 1489. szeptember 10-én kiadott oklevelet, melyben arról van szó, hogy Szilágyi Jusztina, a néhai „Dragwlya" vajda özvegye Pécsett lévő házát („Draguwahazát")

37 CD I/1., 110.
38 *Uo.*, 114–117.
39 CD I/2., 203–204.
40 Miskolczy Ambrus, *Eszmék és téveszmék. Kritikai esszék a román múlt és jelen vitás kérdéseit tárgyaló könyvekről*, Bereményi Könyvkiadó – ELTE BTK Román Filológiai Tanszék, Budapest, 1994, 34.
41 C. A. Stoide, *Luptele lui Vlad Ţepeş cu turcii (1461–1462)*, Anuarul Institutlui de Istorie şi Archeologie Iaşi 15. (1978), 17; Uő., *În legătura cu scrisoarea din 11 februarie 1462. Contribuţii la cunoaşterea izvoarelor domniei lui Vlad Ţepeş*, Anuarul Institutlui de Istorie şi Archeologie Iaşi 18. (1981), 151–161; Andrei Corbea, *Cu privire la corespondenţa lui Vlad Ţepeş cu Matei Corvin*, Anuarul Institutlui de Istorie şi Archeologie Iaşi 17. (1980), 674; Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 38.

az egyik szolgájának adta, úgy tűnt, hogy megoldódott a rejtély, és sikerült azonosítani Drakula Hunyadi-rokonságból származó feleségét. Kubinyi úgy véli, hogy: „mivel az asszony 1476-ban már özvegy volt, Vlad a vajdai székbe történt visszahelyezése idején vehette feleségül, Jusztina utána még kétszer ment férjhez, gyermeke egyik házasságából, köztük Drakulától sem született".[42] Kubinyival Fedeles Tamás is egyetért. Fedeles szerint

> miután a magyar uralkodó felismerte a magas rangú „rabja" kínálta lehetőségeket, az 1470-es évek elején-közepén nőül adta hozzá unokahúgát, az időközben megözvegyült Szilágyi Jusztinát. Minden bizonnyal azért köttetett meg frigyük, hogy Drakula immár Mátyás unokasógoraként a magyar király érdekeinek megfelelően igazgassa az 1476-ban ismételten rá bízott Havasalföldet.[43]

Csakhogy a Drakula 1462. február 11-i levelében szereplő feleség semmiképpen nem lehetett Szilágyi Jusztina. Ugyanakkor Drakulának erről az első feleségéről egy másik korabeli forrásból is van adatunk. Kazy Ferenc, hunyadi várkapitány és Hunyad vármegye ispánja 1464. július 6-án Lippáról kelt levelében arra kérte a szebeni tanácsot, hogy foglalja le az időközben elhunyt szebeni polgár, Jacobus Soor javait, és abból fizessék vissza neki Soor tartozását. A levél szerint Soor tartozásáról még Hunyadi János állított ki bizonylatot, amit Kazy az 1462-ben Szebenben tartózkodó Mátyásnak meg is

42 Kubinyi András, *Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király*, Aetas 22. (2007/3.), 84.

43 Fedeles Tamás, *Drakwlyahaza = Fons, skepsis, lex. Ünnepi tanulmányok a 70 esztendős Makk Ferenc tiszteletére*, szerk. Almási Tibor – Révész Éva – Szabados György, SZTE Történeti Segédtudományok Tanszék, Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 2010, 54–62.

mutatott, és kérte Soort, hogy fizesse vissza a tartozást. Soor azonban kijátszotta később a szebeni esküdteket és bírákat, és nem fizette vissza az adósságát. Mivel időközben Soor elhunyt, Kazy 1464 nyarán ismét a szebeni tanácshoz fordult. Ha esetleg Soor barátai nem lennének hajlandók neki kiadni Soor javaiból a tartozást – írja Kazy –, akkor ő kész egy újabb végzést kieszközölni a királytól, úgy azonban, hogy a szóban forgó tartozást ne neki, hanem Drakula vajda feleségének (*consortem Drakale vayvodae*) adja ki a szebeni tanács Soor javaiból. Egyébként a Soor család egy másik tagja, Péter 1458-ban a vajda szolgálatában állott.[44] Ezek az adatok egyértelműen bizonyítják azt, hogy 1462–1464-ben Drakulának volt egy, a Hunyadiakkal rokon felesége.

Ha Drakula kétszer is a Hunyadiakkal rokon nőt vehetett feleségül, az azt bizonyítja, hogy Mátyás mindvégig megbízott benne. Mátyásnak tehát valóban szándékában állhatott Drakulát megsegíteni. Az tény, hogy 1462. augusztus 3. és 13. között Szegeden hadi mustrát tartott, majd csapataival elindult Erdély felé. 1462. szeptember 23-án érkezett Nagyszebenbe, és majd' három hónapig a Szászföldön (Brassó, Segesvár, Medgyes, Szászcsanád, Szászsebes) tartózkodott. Budára csak december végén, január elején érkezett vissza (december 18-án még a Hunyad megyei Körösbányán tartózkodott).[45] Havasalföldre Mátyás azonban nem vonult be és Drakulát sem segítette meg.

44 A levél legújabb kiadása: CD I/2., 88–90. Lásd még: Alexandru Simon, *Soţiile ungare ale lui Vlad III Ţepeş: rolul, impactul şi receptarea unor aliante şi rivalităţi medivale*, Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol 48. (2011), 7; Mihai Florian Hasan, *Aspecte ale relaţiilor matrimoniale dinastice munteano-maghiare din secolele XIV–XV*, Revista Bistriţei 27. (2013), 153.

45 Horváth, *Itineraria regis Matthiae Corvini*, 71–73.

Erre valószínűleg nem is volt szüksége, hisz a szultán már 1462. július elején-közepén visszavonult Drinápolyba. Ugyanakkor a Duna partján hagyta Drakula testvérét, a már említett Szép Radut, hogy ha netán a havasalföldi főurak meggondolnák magukat, álljanak át hozzá.[46] A szultán számítása be is jött, mivel egy hónap alatt a bojárok nagy része elhagyta Drakulát, és behódolt Radunak. 1462. augusztus 15-én a székelyek alispánja Kolozsvárról azt írta a brassóiaknak és a törcsvári kapitánynak, hogy Havasalföld új uralkodójával, Raduval kötött békét őrizzék meg.[47] Nem hiszem, hogy a székely alispán a saját szakállára cselekedett volna csupán. A levelet minden bizonnyal az akkor épp Szegedről elinduló Mátyás tudtával és beleegyezésével írta. Mátyásnak tehát már augusztus elején értesülnie kellett Drakula bukásáról. Így Erdélybe vonulása valójában okafogyottá vált, hiszen az számára is óriási kockázatott jelentett, ha a szultán és a havasalföldi bojárok ellenében erőszakkal ismét visszahelyezi a trónjára Drakulát. Mindezek alapján nekem úgy tűnik, hogy Drakula letartóztatása inkább a vajda kimenekítését, semmint megbüntetését szolgálta.

46 Domenico Balbi, Velence konstantinápolyi követének 1462. július 28-én kelt jelentése: MDE, 167–168.

47 Eudoxiu Hurmuzaki – Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV/1., Socec & co, Bucureşti, 1911, 58.

Ki árult el kit?

A kontextus jobb megértésének érdekében idézzük fel Drakula Mátyást elárulni szándékozó levelét:

Mindazon császárok császárát és uralkodók uralkodóját, akik csak élnek a Nap alatt, a *minden tettében szerencsés és csodált* Mohamedet, a *nagy szultánt* alázatos hódolattal köszönti Ion vajda Havasalföld ura.

Én, hatalmas birodalmad rabszolgája, tudatom veled, hogy ma seregemmel a magam földjére indulok, s bízom Istenben, hogy ha parancsod meg nem akadályoz benne, akkor meg is szerzem azt. Alázatosan kérem tehát Nagyságodat, hogy ne tekintsd eltévelyedésemet és súlyos vétkemet – hiszen oktalanságomban vétkeztem ellened s cselekedtem gonoszságot a földeden –, hanem könyörüljön meg rajtam kegyességed, s engedje meg, hogy elküldhessem hozzád követeimet. Ismerem Erdély egész területét és egész Magyarországot, tapasztalatokat szereztem földjéről és belső helyzetéről egyaránt. Ha Császári Nagyságod beleegyezik, vétkemért engesztelésül Erdély egész földjét a kezedbe helyezhetem; ha pedig azt birtokba vetted, már egész Magyarországot hatalmad alá vetheted. A továbbiakat követeim fogják ismertetni előtted.

Én, amíg csak élek, töretlen hűségű szolgád leszek. Isten sokáig éltesse hatalmas birodalmadat!

Kelt Rothelben, 1462. november 7-én

Volt még két, ezzel azonos tartalmú levele is, az egyik egy basának szólt, a másik Thoenona urának, azzal a kéréssel, hogy járjanak közben érte a nagy szultánnál. Bolgárból fordították őket latinra, s így küldték meg a főpásztornak.[48]

Piusz beszámolója és az általa közölt levél sok találgatásra adott okot. A levél hitelességével kapcsolatban valóban jogosak a kétségek, de azt sem lehet teljesen kizárni, hogy valódi. Annál is inkább, mert Drakula árulásáról Michael Beheim is beszámolt, aki még azt is tudni vélte, hogy Mátyás és a vajda öt hétig együtt táborozott. Mátyás ugyan tudott a tervezett árulásról, de azt nem fedte fel a vajda előtt, majd amikor elindult a két sereg visszafoglalni a havasalföldi trónt, Mátyás az időközben az ő szolgálatába állt cseh zsoldosvezért, Jan Giskrát küldte a vajda letartóztatására.[49] A levél keltezésének helye minden bizonnyal valós. Rothel lehet az erdélyi szász település

48 II. Piusz *Feljegyzései*, 502. (Kiemelés: N. L.) Szeretném azt is jelezni, hogy a levél magyar fordítása egy helyütt téves: „Mindazon császárok császárát és uralkodók uralkodóját, akik csak élnek a Nap alatt, Mohamedet, *a minden tettében szerencsés nagy Murádot és nagy szultánt* alázatos hódolattal köszönti Ion vajda." Murád szultán említése teljesen észszerűtlen, ugyanis Murád II. Mehmed apja volt, és 1462-ben már nem élt. Cazacu megpróbálta egy huszárvágással megoldani a problémát, és így fordította: „Mohamedet, a nagy Murád fiát" (Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 220). A félrefordításra az adhatott okot, hogy egyes latin kiadások (pl. *Commentarii rerum memorabilium*, Romae, ex Typographia Dominici Basae, 1584, 546) a *magno admirato et magno soldano Mahumethi* rész *admirato* szavát *Admurato* alakban hozzák. A Piusz saját javításait is tartalmazó leghitelesebb kéziratban egyértelműen: *admirato* van. A kézirat lelőhelye: Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1995, fol. 512r., digi.vatlib.it/view/MSS_Reg.lat.1995?ling=it.

49 Beheim, *Drakula vajda*, 54–58.

Heltau, azaz Nagydisznód, melyet a 15. században Rivetelnek, Riutelnek, vagy Ruetelnek is neveztek.[50] Lehet az Erdély és Havasalföld között lévő határvár, Vöröstorony, melynek korabeli német neve: Rothenthurm. Az könnyen elképzelhető, hogy Drakula a havasalföldi határ közelében szerette volna kivárni Mátyás döntését. A másik helynév (Thoenona) furcsának tűnik, de talán nem járt messze az igazságtól Nicolae Iorga, aki Moldvával azonosította.[51] Minden bizonnyal a Thoenona a korban Moldvára gyakran alkalmazott Bogdania név eltorzult változata lehet. Ezek a torzulások megerősítik Piusznak azt az állítását, hogy a levél eredetileg ószláv nyelven íródott, és a torzulások a fordítók számlájára írhatók.

Ugyanakkor minden egyéb adat a levél hitelessége ellen szól. Nehéz elképzelni azt, hogy Drakula az ekkor szintén Szászföldön, pontosabban Brassóban tartózkodó Mátyás[52] közvetlen közeléből vette volna a bátorságot, hogy árulásra adja a fejét. Szintén észszerűtlen lett volna a moldvai István vajdától segítséget kérni, aki értesülve arról, hogy 1462 nyarán Mátyás csapatai élén Erdély felé tart, igyekezett rendezni viszonyát a magyar királlyal, és még azt is felajánlotta, hogy hajlandó anyagilag hozzájárulni a magyar korona Frigyestől való visszavásárlásához.[53] Mindemellett Drakula javaslatának semmi realitása sem volt. Ugyan hogy tudta volna Drakula Magyarországot átjátszani a törököknek? A szultán a török hadsereg java részével 1462

50 Nicolae Stoicescu, *Vlad Ţepeş*, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1976, 129.

51 Nicolae Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, Bucureşti, 1901, XXXI.

52 Horváth, *Itineraria regis Matthiae Corvini*, 72.

53 Andreescu, *Vlad Ţepeş Dracula*, 127.

júliusában visszavonult Havasalföldről Drinápolyba. Drakulától a havasalföldi főurak (bojárok) átpártoltak a szultán által támogatott Raduhoz. Azt is említettem, hogy Mátyás már 1462 augusztusában tudomásul vette, hogy Radu az új havasalföldi vajda. Vajon komolyan gondolhatta ezek után Drakula, hogy Mátyás a Kárpátokon keresztül Havasalföldre vonul, és visszahelyezi őt a trónra? Hadászatilag is meggondolatlan tett lett volna. Egy nagy létszámú, nehéz fegyverzetű hadseregnek ugyanis logisztikailag nagyon kockázatos lett volna átkelni a Kárpátokon, és Havasalföldön harcba bocsátkozni Raduval és a törökökkel. Nem véletlen, hogy komoly törökellenes hadjáratot Erdély felől soha nem indítottak, sem a magyar (így például maga Hunyadi János), sem a Habsburg szolgálatban álló híres hadvezérek, így Giorgio Basta, Raimondo Montecuccoli, Lotharingiai Károly, Savoyai Jenő, Frederico Veterani sem. Ahogy a török haderő sem vonult Magyarország ellen soha a Havasalföld-Erdély útvonalon át. Erdélybe általában rablási, portyázási, diverziós szándékkal törtek be olykor-olykor Havasalföld és Moldva felől kisebb-nagyobb könnyűlovas török, de leginkább tatár csapatok. A török–magyar harcok hadászati artériája a Duna vonala volt. Magyarország török megszállása a Duna mentén történt (Belgrád, 1521; Mohács, 1526; Buda, 1541), ahogy a 17. század második felében a török kiűzése is a Duna vonalára támaszkodva ment végbe. Ez teljesen természetes is volt, hisz logisztikai szempontból a Duna biztosította a katonák, a hadfelszerelés, az ellátmány, valamint az utánpótlás gyors és megbízható szállítását. Egy hadseregnek sokkal nehezebb lett volna a Kárpátokon át mozogni, mint a Duna vonalán, valamint a síkságon vonulni. Nyilván ennek 1462-ben is tudatában

voltak Mátyás és hadvezérei. Nem véletlenül hirdette Szegedre a hadi mustrát a király. 1462 júniusában ugyanis olyan hírek érkeztek Budára, hogy II. Mehmed fő támadási iránya nem Havasalföld, hanem a Duna menti Nándorfehérvár lesz.[54] Ez esetben joggal tarthatott attól Mátyás, hogy Nándorfehérvár esetleges elfoglalása komoly további veszélyeket rejt magában. Ezért hirdetett hát hadi mustrát Szegedre, ahonnan könnyen Nándorfehérvár alá lehetett volna vonulni, ha II. Mehmed is arra vette volna az irányt. Mire Mátyás Szegedre ért, már tudnia kellett arról, hogy a szultán lemondott a Nándorfehérvár elleni ostromról, és megelégedett azzal, hogy Havasalföld trónjára a lázongó Drakula helyett annak törökbarát testvérét ültesse. Hogy mindezek ellenére Mátyás mégis Havasalföld határához vonult, annak véleményem szerint az lehet a magyarázata, hogy Mátyás meg akarta menteni Drakulát. Mivel korábban Drakula néhányszor végigdúlta a szászföldi falvakat, és még Brassó külvárosát is megostromolta, az nem lehetett lehetséges alternatíva a vajda számára, hogy a korabeli gyakorlatnak megfelelően, valamelyik szász városba meneküljön, és ott várja meg a kedvező alkalmat a trón visszafoglalására. Ezért vitte magával Mátyás Budára. Ha Drakula a szultánnak írt levele valóban hiteles, és a vajda Mátyást valóban a szultán kezére akarta volna játszani, akkor felmerül a kérdés: miért bocsátott meg mégis Mátyás egy ilyen súlyos bűnt? Hisz az lett volna a logikus, ha felségárulásért kivégezteti az áruló Drakulát, akit nemcsak a szultán tartott ellenségének, hanem saját főurai is kihátráltak mögüle.

54 Lásd Velence budai követének Pietro di Tommasinak 1462. június 14-i és 15-i jelentéseit: CD I/2., 215–219.

Az első ünneplő: Janus Pannonius

Dragula havasalföldi vajda fogságbaeséséről

Zengjetek ünnepi dalt! Láncot hord végre a zsarnok,
Már ha igaz, mit a hír szerterepülve susog.
Zengjetek ünnepi dalt ismét s víg dallamotokhoz
Járjátok, Múzsák, ünnepi táncotokat.
És te, ki ekkora nagy diadalt vér nélkül arattál,
Bár győztél, mért vagy távol a tél közepén?
Egyet kér mindőnk esdő szava, drága királyunk:
Arcod után vágyunk, térj haza végre közénk!
Néped hasztalanul hív? Lásd, ezt kéri arád is,
Ezt az anyád; mondhatsz zordonan erre „nem"-et?[55]

Jankovits László szerint a Drakula vajda fogságba esését ünneplő epigramma (*De captivitate Dragule waiwode Transalpini*) többféleképpen is olvasható. A vers látszólag dicsőíti a zsarnok Drakula felett harc nélkül is győzelmet arató királyt, ugyanakkor benne rejlik az irónia is. „A hősi harcok ígérete tovatűnik – írja az epigrammáról Jankovits – marad a

55 *Janus Pannonius Összes munkái*, kiad. V. Kovács Sándor, Tankönyvkiadó, Budapest, 1987, 372. sz. epigramma. (A továbbiakban: JPÖM.)

kozmetikázott diadal, valamint az anya és a jegyes szoknyája."[56] Orbán János Dénes költői empátiával továbbmegy a Jankovits által csak sugallt úton, és Janus Pannonius álarcát magára öltve fickós-hetyke költőként jól odamond a hatalomnak:

De Bello Transalpinico
A havaselvei hadjáratról

Igazak, mondd a hírek, ó, király,
csak hóba tapos sereged, sose vérbe,
és foglyul ejtéd a Karóbahúzót,
bár érte indultál, nem pedig ellenébe'?
Dicsőség néked, király, ki jó atyád
véres metódusai helyett borral
locsolgatod a kiegyezés virágát,
s érdekeid nem rendeled alá
ígéreteknek, kontraktusoknak,
adott szavadnak s holmi fityfenéknek.
Hűbéresed volt Dragula, és a törökök
réme. Mégis úgy láttad jónak, öccse,
Radu, a Szép ringó valaga
üljön az ingó walach trónra.
Derék fickó. A szultán is szerette,
s míg túsza volt, egymást húzták karóba.[57]

56 Jankovits László, *Nobilis ingenio. Janus Pannonius költészete*, Magyar Pen Club – Irodalmi Jelen Könyvek, Arad, 2012, 102.

57 Orbán János Dénes, *A költő, a ringyó és a király. Janus Pannonius apokrif költeményei*, Magyar PEN Club, Arad, 2012, 102.

Íme, a vers Orbán János Dénes általi értelmezése is:

> Dragula ugyan kegyetlen uralkodó volt, de a törökök réme, kiváló had- és gerillavezér, azaz Magyarország érdekeit híven szolgálta. Janus Pannonius átélte Konstantinápoly elestének az egész keresztény világra kiható sokkját (Mátyás még gyermek volt), és látta a jövőben a mohácsi veszedelmet. Ezért mindenképp a keleti front megerősítését szorgalmazta. A verseket megfejtve, kiderül Janus rosszallása. Nos, ezt már nem kell véka alá rejteni, és egy versbe bele lehet sűríteni ezt a fontos mozzanatot, hiszen valamikor ekkor kezdődhetett Janus csalódása Mátyásban, mely aztán a lázadásig fajult.[58]

Egyszóval Janus már a havasalföldi hadjárat alkalmával kezdett egyet nem érteni Mátyás keleti politikájával, mely ellenkezés 1471-re nyílt lázadásba csapott át. Kétségtelenül lehetséges ez az értelmezés is, már csak azért is, mert kísértetiesen emlékeztet a fent már idézett Jean Bérenger-féle interpretációra. Az mindenesetre biztos, hogy Janust élénken foglalkoztatta Mátyás 1462. évi hadjárata, de véleményem szerint inkább személyes, semmint politikai okokból. A hadjárat idején a budai királyi udvarban Mátyás friss menyasszonya (Podjebrád Katalin) mellett tartózkodó Janusnak tudnia kellett, hogy 1462. november-decemberében (amikor Janus epigrammája íródott) a törökellenes keleti front már nem is létezett, tehát ott Mátyásnak nem volt értelme harcolni sem. Ha van irónia ezekben a versekben, akkor az Mátyás tét nélküli harcának szól. Janus nem ismerte Drakula helyzetét, és ezért nem is érthette, hogy Mátyás miért időzik

58 Orbán János Dénes, *A Pannonius-projekt*, Irodalmi Jelen 156. (2014/október), 113.

olyan sokat Dél-Erdélyben. Holott erre épp azért volt szükség, hogy Drakula kimenekítését megszervezze. Nem lehet nem észrevenni, hogy mindkét ekkor keletkezett epigramma központi üzenete az, hogy Mátyás hagyjon fel az értelmetlen tekergéssel (hisz hadakozásnak már nem lehet nevezni a dél-erdélyi kóborlást), és jöjjön haza menyasszonya ölelő karjaiba. Egyszóval ne Mars, hanem inkább Vénusz oltárán áldozzon.

Panaszkodik a király hosszas távolléte miatt

Tombol a téli hideg, s te csatázol a hős sereg élén,
Nem tart vissza, tudom, sem havazás, sem a szél.
Ebben a zordon időben a kard befagy ám hüvelyébe
És a lovat se lehet fogni, ha dermed a kéz.
Harcolsz, várfalakat döntesz le titáni erővel,
Mars se különb, de hiszen benned atyád szive ver.
Jobb, ha pihensz a hidegben s táborozásra csak akkor
Gondolsz, hogyha beáll újra a szép kikelet.[59]

Az iróniát a titáni erővel várfalakat ledöntő túlzó Mátyás-kép adja, hisz Janusnak is tudnia kellett, hogy ekkor a király nem a tomboló téli hidegben harcolt, hanem a kényelmes és meleg szász városok falai között múlatta az időt. Az „Ebben a zordon időben a kard befagy ám hüvelyébe" (*Ipsos triste gelu vaginis detinet enses*) sor erotikus konnotációkat hordoz: annak a kardnak bizony más (melegebb) hüvelyben lenne a helye. Ezután következik a Drakula-epigramma, melynek utolsó két sora még inkább kihangsúlyozza, hogy Mátyást nemcsak a nép, hanem főleg anyja, de még inkább jegyese (*hoc sponsa, hoc genetrix*) várja haza:

59 JPÖM, 371. sz. epigramma.

Néped hasztalanul hív? Lásd, ezt kéri arád is,
Ezt az anyád; mondhatsz zordonan erre „nem"-et?

Még érdekesebb megvilágításba kerülnek ezek a versek és Janus Mátyáshoz való viszonya akkor, ha figyelembe vesszük, hogy Janusnál a zord, fagyos világ nemcsak a telet jelenti, hanem egyúttal a barbárság metaforája is. Az ókori római szerzőknél – így Vergiliusnál, Horatiusnál és Ovidiusnál – az északi téli világ barbár vidék, melyet vad, műveletlen és kegyetlen népek laknak. „Komoly költő csak száműzöttként teszi északra lábát, mint Ovidius, aki a tél és a hegyentúli vidék, a fenyegető barbárok gyűlölete körül addig felhalmozott irodalmi hagyomány java részét felhasználta keserves elégiákban és költői levelekben, amikor uralkodója a Fekete-tenger partjára száműzte" – írja Jankovits László Janus Várad-versének téli epizódjait elemezve.[60] Janus néha ugyan még Pannóniát is zord, barbár vidéknek tartotta, és azon sóhajtozott, hogy bár vissza se tért volna oda Itáliából,[61] de a román vajdaságokat még ennél is zimankósabbnak, északibbnak és barbárabbnak titulálta. Ráadásul úgy, hogy tudatában volt az ekkorra már humanista közhellyé váló gondolatnak, hogy a románok a hajdani dicső rómaiak utódai. Csakhogy a mostani románoknak szinte már semmi közük a régi, művelt rómaiakhoz, mert az északi barbár tájakra érkező latinokat a zord, északi éghajlat megrontotta. Janus világosan kifejti ezt a nézetét egy másik román vajda, a moldvai Nagy István (Ştefan cel Mare, uralk. 1457–1504) elleni, 1467. évi hadjárat kapcsán írt versében:

60 Jankovits, *I. m.*, 43.
61 JPÖM, 370, 377, 458. sz. epigrammák.

Panaszkodik Mátyás király Moldvában való hosszas időzése miatt

Szarmata táj hegyei s te, Dunánk kék árja, amely hét
Ágra szakadsz s Fekete-tengeri vizbe vegyülsz,
Vad, barbár tájék, hol régen a római volt úr,
Csakhogy megromlott köztük a római nyelv;
Mért tartjátok urunk távol súlyos hadi-vértben?
Már ezután csak a hűs Don vize lesz itala?
Négyszer telt meg a hold, négy hónap telt el azóta,
S még ma se zenghetjük boldogan: itt a király!
Vissza mikor tér hát! Mikor ujjong majd Buda pompás
Díszben, mert megjött hősi Neoptolemos?
Küldjétek haza őt, ha akad még bennetek érzés:
Már kivirulva a nászt várja a kis Katalin![62]

Az alaphelyzet itt is ugyanaz, mint a Drakula-epigrammában. A vad, barbár vidék fogva tartja a hadakozó Mátyást, miközben a kis Katalin szeretné már birtokba venni a férjét (*nubere parva viro, iam Catharina, potest*). Hiába uralták régen a tájat a rómaiak, a barbár föld őket is megrontotta (*Ac tu Romanis olim possessa colonis, / Sed iam corrupto, barbara terra, sono*). Olykor-olykor még Janusban is felmerült a szorongás, hogy az „északi" Pannónia őt is visszabarbárosítja.

A narni Galeottóhoz

Ezt a néhány epigrammát néked Pannoniából
a Duna küldi, a Föld északi főfolyama.

62 JPÖM, 375. sz. epigramma.

Hogyha talán egy-egy közülük nem látszik enyémnek,
jó Galeottóm, hát meg ne lepődj emiatt.
Mert ad a hely, de el is vesz a szellemtől – ki tagadná?
S látszik a versen, hogy merre, hol is született.
Rég a latin környék latinabbá tette a versem,
barbár táj barbár szóra kapatja a szám.
Hozd ide Vergiliust: hamisan fog szólni a lantja;
vagy Cicerót; itt elnémul a nagy Cicero.
Ám te segíthetnél: ha göcsörtjeiket lecsiszolnád,
azt hinné az itész: mind Helikonra való. [63]

Janus a Hippokrátészra, Hérodotoszra és Arisztotelészre visszamenő ókori irodalmi toposz alapján gondolkodott, miszerint a népek jellemét az éghajlat határozza meg. A modell szerint a hideg és zord észak Mars jegyében áll, ezért az ottani népek (így a szkíták vagy a géták) vadak, harciasak, műveletlenek; míg délen Vénusz az úr, ezért a déliek a kontemplációt, a tudományokat és a szerelmet részesítik előnyben.[64] Janusnak a havasalföldi és moldvai hadjáratról írt versei teljes mértékben e modellnek felelnek meg. Az egész ügy akkor kezd még érdekesebbé válni, ha figyelembe vesszük azt, hogy maga Mátyás is román származású volt. Tudjuk, hogy ezt a budai udvarban nagyon is számon tartották és sokan le is nézték ezért a királyt. „Jól tudta [Mátyás], hogy ellenfelei lenézik alantas származását; széltében beszélik, hogy oláh nemből született; egyesek korcsnak mondják, akit különböző nevű szülők hoztak a világra; elsősorban az innenső Magyarország főurai mondogatták, hogy

63 JPÖM, 458. sz. epigramma. (Kiemelés: N. L.)
64 Minderről részletesebben: Lucian Boia, *L'Homme face au climat. L'Imaginaire de la pluie et du beau temps*, Les Belles Lettres, Paris, 2004, 13–16.

nem kell tűrni az oláh királyocskát" – írta Mátyás udvari krónikása, Antonio Bonfini.[65] Az itáliai történetíró épp e rágalmak visszautasítására vezette vissza Mátyás családfáját egészen a római Corvinusokig. Bonfini – Janusszal ellentétben – azt igyekezett bizonyítani, hogy a barbárok közé keveredett rómaiak nem korcsosultak el, mert azok utódai, a mostani románok még életüknél is jobban őrzik a latin nyelvet.[66] Bonfini szerint a történelem a természet törvénye szerint a születés–fejlődés–kiteljesedés–hanyatlás–halál–újjászületés hullámvonala mentén zajlik. A régi, elsősorban az antikvitás népei, intézményei, városai, családjai időről időre újra felbukkannak a homályból. Így a régi rómaiak a románokban élnek tovább, ahogy az ókori római Corvinus nemzetség is a Hunyadiakban támadt új életre. Úgy néz ki azonban, hogy a szlavóniai származású Janus nem Bonfinival értett egyet, hanem „az innenső Magyarország főuraihoz" tartozott. A Mátyással való ambivalens viszonyához úgy vélem, Mátyás „oláh" származása is hozzájárulhatott. A szóban forgó epigrammákban Janus mintha óvni akarná a királyt a barbár vidéktől. Mintha attól tartana, hogy az „oláh" származású Mátyás „oláh" vidéken tartózkodva maga is visszabarbárosodik. Ezt elhárítandó ünnepli minduntalan, jócskán eltúlozva, Mátyásnak a barbár románok felett aratott győzelmeit.

Mindemellett Janus megrögzötten háborúellenes volt. És nemcsak azért, mert ez afféle humanista értelmiségi elvárásnak számított, hanem saját, jól felfogott érdeke szerint is. Mint pécsi püspök ugyanis abban az esetben, ha a király személyesen indult hadba, ő is köteles volt részt venni a harci cselekményekben. És hadjáratból volt bőven: a hadtörténészek kiszámolták, hogy Mátyás uralkodásának harminckét esztendejére mindössze öt békeév esik. Azaz huszonnyolc éven át Mátyás minden évben hadakozott, ráadásul huszonnégy alkalommal ő maga vezette a csapatait. Ezeken elvileg Janusnak is részt kellett volna venni, de ő, ha csak tehette, kivonta magát e kötelesség alól. Így történt a havasalföldi és a moldvai hadjárat alkalmával is. 1462-ben is azért sürgette a király visszatértét, mert attól félt, hogy ha a hadjárat elhúzódik, őt is kirendelik a frontra. Emellett az Itáliában kitűnő egészségnek örvendő Janus hazatérte után állandóan betegeskedett. Sőt, általában épp akkor betegedett le, ha hadba kellett vonulni. „Úgy tűnik föl, mintha valami rejtett összefüggés volna – legalábbis kezdetben, mikor ezek még nem váltak krónikussá – Janus betegségei és Mátyás maga vezette hadjáratai között" – írja Pajorin Klára.[67]

Egyszóval, mint minden a király által vezetett hadjárat, úgy a havasalföldi is, személyesen érintette Janust, akinek egyáltalán nem volt kedve hadba vonulni. Véleményem szerint ez többet nyomott a latban 1462-ben, mint az, hogy Mátyás keleti politikájával Janus nem értett egyet. Ugyanakkor a Mátyáshoz fűződő ambivalens viszonyát a király román származása is befolyásolhatta, mivel Janus szerint a románokban a barbár vidék megrontotta a régi rómaiak dicső erényét. Az imént tárgyalt epigrammát leszámítva Janusnak nem volt köze a Drakula-történetekhez. Semmivel sem tudjuk igazolni azt, hogy

65 Bonfini, *I. m.*, 713.
66 *Uo.*

67 Pajorin Klára, *Janus Pannonius és Mars Hungaricus = Klaniczay-emlékkönyv*, szerk. Jankovics József, MTA Irodalomtudományi Intézet – Balassi, Budapest, 1994, 59.

a budai kancellárián ő állította volna össze elsőként ezek latin változatát. Matei Cazacu is érezte elméletének sebezhetőségét, ezért Drakula-monográfiájának további kiadásaiban (az első kiadás 1988-ban jelent meg) már el is vetette azt.

Az első koncepciózus mű: Michael Beheim verses krónikája

A német vándordalnok, Michael Beheim (1420–1470) verses krónikájában jól elkülöníthető két réteg: egy történeti és egy anekdotikus. Az első részben főleg Drakulának a dél-erdélyi szász területeken véghez vitt fosztogatásait és kegyetlenkedéseit meséli el a szerző. A vajda felégette Szászhermányt (Kastenholz), Apaújfalut (Neudorf), Holcmányt (Hosman), Botfalut (Brenndorf), valamint a Brassó külvárosában található Szent Jakab-kápolnát és a Szent Bertalan-templomot. A Beheim által leírt fosztogatások valóban megtörténtek, még ha biztosan nem is úgy, ahogy azokat ő leírta. Drakulának minden oka megvolt rá, hogy rendet tegyen a szászok közt, hisz három trónkövetelő is tartózkodott Szászföldön. Trónra lépése után egy évvel, 1457-ben a szebeni szász kereskedők megpróbálták hatalomhoz juttatni Vlad Călugărult, Drakula féltestvérét. Közben a brassóiak egy másik trónkövetelőt, a Hunyadi László által is támogatott

III. Dant szerették volna Havasalföld trónján látni.[68] Dan, annak a II. Lászlónak (Vladislav) volt a testvére, akinek a megölése révén Drakula 1456-ban hatalomra került. A harmadik vajdajelölt, Laiotă Basarab 1459. január 21-én Segesvárról biztosította a brassói tanácsot, hogy segítséget nyújt a városnak az ellenségei elleni harcban (talán épp Drakula támadásai ellen).[69] Hármójuk közül Drakulára nézve Dan volt a legveszélyesebb, aki 1456 nyarán menekült a szászokhoz. Nemsokára sikerült megnyernie a Hunyadiak támogatását, mivel 1456. december 17-én Hunyadi László – országos főkapitányként és Beszterce grófjaként – azt írta a brassóiaknak Kecskemétről, hogy adjanak segítséget Dannak a hűtlenné vált Drakula trónfosztásában.[70] Az akcióra csak négy év múlva került sor: 1460 tavaszán Dan az Erdélyben toborzott zsoldosaival betört Havasalföldre, de Drakula legyőzte és kivégeztette őt. A saját temetési szertartását végignéző, majd azután lefejezett Dan esete elmaradhatatlan darabja lett a Drakula-történeteknek. Ezeknek egyes elemei sok egyezést mutatnak a Dan által írt levelekkel, melyekben az ifjú trónkövetelő élénken ecsetelte Drakula rémtetteit.

68 Pavel Binder, *Itinerarul transilvănean al lui Vlad Ţepeş*, Revista de Istorie 27. (1974/10.), 1537.

69 CD I/1., 61–64.

70 CD I/2., 21–23.

Dan levelei	Ebendorfer (1463–1464)	Piccolomini (II. Piusz, 1463–1464)	Beheim (1463)
Barcaföldvár, 1459. április 2. a brassói tanácsnak (latin): A brassói polgárok és a barcasági vének azt panaszolták nekem, hogy a [Mátyáshoz] hűtlen havasalföldi vajda, Drakula vasra verette az összes brassói és barcasági kereskedőt, és erővel elvette összes javaikat, majd borzalmas kínok között karóba húzatta őket. [...] A kegyetlenség dühe annyira elvakította elméjét, hogy azt a háromszáz kereskedőt és fiatalt, akiket azért küldtek a hegyeken túli országba, hogy nyelvet tanuljanak, mind elégettette.	Barcaság és Szeben környékén sok falut felgyújtott, lakosait megölte vagy láncra verve Havasalföldre hurcolta, ahol karóba húzatta őket. [...] négyezer [sic!] fiatalt, akik különböző helyekről érkeztek hozzá, hogy kitanulják a kereskedést, és országa nyelvét egy szurkos katlanban tüzet bocsátott rájuk, elégettetette őket.	A szebeni tartományt megtámadva fölgyújtott egy sor sűrűn lakott falut. A férfiak nagy tömegét láncra verve hurcolta magával Havasalföldre, ahol karóba húzatta őket. [...] Vurciából [Barcaság] négyszáz fiút rendelt magához azzal az ürüggyel, hogy vlach nyelvre taníttaja őket, majd bezárva egy mélyedésbe tüzet bocsátott rájuk és elégette őket.	A barcasági Beckendorf is teljesen hamvában holt, férfiú- s asszonynépet, gyermeket, se kicsit, se nagyot, életben senkit sem hagyott, kik ott benn rekedének. S ha tűz kímélte életit: bús láncra verve hurcolá magával seregnyit tova, gyermeket, asszonyt, férfit. Őket honába hurcolá, a földre, mely neve oláh, s karóba húzta sorban, s mert paktum nem kötötte őt, sok utazót s kereskedőt is nyársra tűzött gyorsan. S jöttek számos diákok több más országokból, kiket Oláhországba küldtenek, hogy eltanulhatnák ott oláhok nyelvét szorgoson. őket Drakula útjokon, mind összefogdosta. Több, mint négyszáz ifjúra ott rettentő csúf halált szabott a dühöngő ebadta: egy szálig tűzre hányta mind s szólt: „még az kell, hogy ezek országomban kémkedjenek, mindent meghallva-látva."[71]

71 Beheim, *Drakula vajda*, 14–15.

Dan levelei	Ebendorfer (1463–1464)	Piccolomini (II. Piusz, 1463–1464)	Beheim (1463)
Brassó, 1459. április 5. a brassói tanácsnak (ószláv): A brassói bíró és más polgárok, valamint Barcaság vénei keservesen panaszolták, hogy a mi ellenségünk Drakula vajda elárulta király urunkat, és a törökhöz kötötte magát, amit nem is csodálunk, hisz maga az ördög tanácsolta ezt neki. Brassóból és Barcaságból sok kereskedő békével átment kereskedni Havasalföldre. Ezeket mind elfogta, árujukat elkobozta, de még ezzel sem elégedett meg, hanem negyvenet közülük karóba húzatott. Ezek után a Barcaságból és Brassóból Tergoviste és más havasalföldi mezővárosban tartózkodó háromszáz gyereket elfogott, majd egy részüket karóba húzatta, más részüket pedig elégettette.	A Barcaságból hatszáz kereskedő érkezett a Duna mellett lévő Brăila kikötőjébe, ahol őket elfogta, árujukat elkobozta, majd az összest karóba húzatta.[72]	A kereskedők portékáját, akik bízva a hivatalos ígéretekben, drága áruikkal Havasalföldön keresztül vették útjukat, elragadta, őket pedig megölette.[73]	

72 Ioan Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu Ţara Ungurească în secolele XV–XVI*, Bucureşti, 1905, 100–102.

73 Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 86.

Dan levelei	Ebendorfer (1463–1464)	Piccolomini (II. Piusz, 1463–1464)	Beheim (1463)
1460. március 2. a brassói tanácsnak (latin): Brassó városának és a Barcaságnak becsületes lakói jöttek hozzám és beszélték, hogy barátaikat, testvéreiket és rokonaikat elfogta és megölte az istentelen és kegyetlen Dracul, azaz Vlad vajda.[74]			

A levelek és a hírek meglepően gyorsan terjedtek, valószínűleg a szász kereskedők révén. 1460. április 22-én egy Bártfáról Pestre utazott Balázs nevezetű kereskedő vagy diák a következőkről értesítette Pestről a bártfai polgárokat:

> A napokban Drakula vajda legyőzte Dan vajdát, akinek csupán hét embere tudott elmenekülni a legkegyetlenebb halál elől. Dan vajda is fogságba esett, és Drakula parancsára kivégezték. Kegyetlen természetéhez híven Drakula megparancsolta, hogy Dan harcban elesett embereit is húzzák karóba. Az elfogott nőknek sem kegyelmezett: saját gyermekeiket a mellükre kötöztette, és úgy húzatta karóba őket. És mindezt csupán kegyetlen természete és a keresztények elveszejtése miatt.[75]

74 II. Piusz *Feljegyzései*, 502.

75 Carolus Wagner, *Diplomatarium comitatus Sarosiensis*, Posonii–Cassoviae, 1780, 121–122.

Balázs beszámolója természetesen szintén a Drakula-legendárium része lett. „A zsarnokokra jellemző hallatlan kegyetlenséggel nem kímélte sem az anyákat sem gyerekeiket: az anyjukat átölelő egyéves csecsemőket anyjuk mellére szegezve húzatta karóba" – írta Ebendorfer.[76] Beheim pedig így adta vissza ezt a történetet:

> Sokat miszlikbe vágat,
> és csecsszopókat elragad
> félévest bár s nagyobbakat,
> kik díszük az anyáknak
>
> kebeljein, kik karjukat
> köréjük fonják, óvva csak,
> s kicsinyeik is fogják
> szintúgy erősen anyjukat:
> ilyet nyársra együtt húzat,
> anyját s pólyás porontyát.
> És bizony asszonyoknak
> lenyirbáltatja emlejek,
> min apró csecsemőfejet
> aztán átdugni szoktak,
> s őket nyársra így tűzeti,
> Anyjuktól kölyküket elszedi,
> s megsütni parancsolja,
> majd felfalatja azt velük
> s lenyirbáltatja emlejük,
> mit is megsüttet nyomba
> s férjeiknek adja étkül,
> s karóba húzza mind.[77]

76 Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 86.
77 Beheim, *Drakula vajda*, 25–26.

A legkorábbi Drakula-történetek (Ebendorfer, Piccolomini és Beheim), valamint a Dan vajda levelei közti nagy hasonlóság arra enged következtetni, hogy a Drakula-történetek első összeállítója forrásként használta Dan leveleit. Úgy tűnik, hogy Dan már eleve propagandisztikus céllal írta azokat. A fentebb már idézett, 1459. április 2-i és 5-i levelek esetében látható, hogy az eredeti ószláv lehetett, majd ezt latinra fordították és kibővítették. Egyértelmű, hogy Dannak, valamint a szebeni és brassói szászoknak érdekükben állt Drakula rossz hírét kelteni. Nem sokkal a havasalföldi hadjárat előtt Dan, aki Havasalföld, Omlás és Fogaras urának nevezte magát, mivel szolgálatai jutalmául Mátyás neki adományozta ezeket a területeket, azzal legitimálta a Drakula elleni támadást, hogy a brassói és a barcasági polgárok a hűtlen és kegyetlen zsarnoktól elmondhatatlan szenvedéseket voltak kénytelenek elviselni. Azt is tudjuk, hogy 1459. február 17. és 1460. március 2. között Dan III. Frigyeshez is küldött követeket.[78] Dan aktivitásának köszönhetően a hírek gyorsan terjedtek. 1462. március 29-én Antonio Guidobono azt jelentette Francesco Sforza milánói hercegnek, hogy találkozott a magyar király pápai követével, aki arról számolt be, hogy Drakula megszegte a törökökkel kötött békét. A magyar követ azt mondta Guidobonónak, hogy a magyar király meg akarja segíteni Drakulát, aki igen kegyetlen és erőszakos ember.[79]

Nos, az a véleményem, hogy a Drakula-történetek legkorábbi változatai Dan vajda környezetében keletkeztek. A levelek

78 Lásd Dan levelét (1459–1460) a brassóiakhoz, melyben pénzt kér a küldendő követség költségeinek fedezésére: Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti*, 100–101
79 CD I/2. 231.

önmagukban nem lettek volna elegendők, hisz kellett valaki, aki az azokban lévő információkat elmesélhető történetekké szőtte össze. Ez minden bizonnyal valamelyik brassói vagy szebeni szász diák lehetett. Ilyen biztosan tevékenykedett Dan körül, hisz leveleinek nagy része latinul maradt fenn. A brassói tanáccsal ugyanakkor ószláv nyelven levelezett, tehát Brassóban lenni kellett olyan diáknak is, aki ismerte az ószlávot. A brassói és/vagy szebeni értelmiségi körben kell keresnünk tehát a Drakula-történetek első lejegyzőjét. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy e történetek elterjedésének gócpontja Bécs volt, akkor feltételezhetjük, hogy első összeírójuk-szerkesztőjük valamelyik bécsi egyetemre beiratkozott erdélyi szász diák lehetett. 1458 és 1463 között összesen harminchárom erdélyi szászt tartanak nyilván a bécsi egyetem diákjai között. Legtöbben (tizenegy-tizenegy fő) 1460-ban és 1461-ben látogatták az intézményt. A harminchárom diák közül hat szebeni, kilenc pedig brassói volt.[80] Sajnos életrajzuk nagyon hiányos, ezért addig, amíg nem kerülnek elő újabb adatok, nehéz biztosat mondani arról, hogy ki is lehetett az a szász diák, aki elsőként jegyezte le a Drakula-történeteket.

Nem hagyhatjuk ugyanakkor figyelmen kívül Beheim azon állítását sem, hogy ő közvetlen szemtanútól, egy bizonyos Jakab nevű szerzetestől szerezte a Drakulára vonatkozó információit. A ferences testvér egy Gorion nevű havasalföldi kolostorból menekült a dühöngő Drakula elől a bécsújhelyi kolostorba. Beheim sokszor meglátogatta őt, és Jakab a találkozásaik alkalmával beszélte el neki a sok szörnyűséget. Beheim beszámolója első pillantásra hihetőnek is tűnik, csakhogy a Jakab által elmesélt

80 Az adatokat lásd: Tüskés Anna, *Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526 között*, ELTE Levéltára, Budapest, 2008, 205–214.

egyik történet – mely véleményem szerint Beheim önálló leleménye, mivel sem Ebendorfernél, sem Piccolomininél nincs meg – nagyon is fikció- és toposzgyanús.

Nézzük előbb a helynevet. Cazacu Goriont a Ljubljana melletti Gornij Graddal (Obernburg) azonosította.[81] Ez azonban önkényes feltételezés, mert Beheim világossá teszi, hogy Gorion Havasalföldön található, és az általa elmesélt eset is a kolostor melletti dombon történt, márpedig Drakula biztosan nem űzhette karóba húzós tréfáit a ferences barátokkal a szlovéniai Ljubljana környékén.

Szerbföldről aztán Drakula
vissza Oláhföldre juta:
itt is pusztítani rendel.
És táborától nem nagyon
távol kolostor: Gorion,
a mezítlábas renddel [...]

János a gvárgyián neve,
a másiké Mihály volt
s Jakab a harmadiknak. [...]

E nyársat földbe ütteté,
éppen kolostoruk [azaz Gorion] elé,
rettentvén így a többi
barátot, kik közül nem egy
elfutván messze földre megy.
Oly félelembe dönti,
hogy Jakab is – kit fönt én
említék – Stájerföldre fut,

81 Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 125.

s Neustadt kolostorába jut
császár urunk földjén,

hol jómagam, Beheim Mihály,
őt sokszor meglátogatám.
Sok szörnyűséget ottan
beszéle el Jakab, miket
e szörny Drakula elkövet.[82]

A boszniai obszerváns Marchiai Jakabnak (1393–1476) és Kapisztrán Jánosnak (Giovanni da Capistrano, 1386–1456) köszönhetően a 15. század közepe az erdélyi ferences misszió egyik hőskora. Az erdélyi románok között is értek el sikereket, így például Capistrano rábeszélésére egy bizonyos Kaffai János vladika (román ortodox püspök) áttért a katolikus hitre. Igaz, a misszió nem nélkülözte az erőszakot sem: Capistrano 1456. január 6-án Hátszegről kelt levelében Hunyadi Jánost állította példaként az erdélyi urak elé, aki a birtokain lévő ortodox templomokat felgyújttatta, a szakadár papokat pedig, abban az esetben, ha nem voltak hajlandók áttérni a katolicizmusra, elűzette.[83] A 17. századi szintén boszniai ferences misszionáriusok (Gabriel Mančić, Petrus Baksić és Andrea Bogoslavić) beszámolói szerint Capistrano idejében a havasalföldi vajda székhelyén, Târgoviștén, valamint egy másik fontos havasalföldi városban, Cîmpulungon is ferences kolostorokat alapítottak. Ezek alapján akár azzal a hipotézissel is eljátszhatnánk, hogy a

82 Beheim, *Drakula vajda*, 41–47.

83 Juhász István, *Nyugati missziós törekvések a románoknál = Magyarok és románok II. A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve*, szerk. Deér József – Makkai László, Budapest, 1944, 276–277.

Drakula-történeteknek azért fontos szereplői a szerzetesek, mert a ferences misszió épp Drakula vajda idejében volt különösen erős, és ez a keleti ortodoxia irányába egyre inkább elköteleződő Havasalföldön konfliktusokhoz vezetett. Kétségtelen, hogy a Kárpátokon túli román vajdaságokban kezdetben jelen volt a katolicizmus. Sajnos keveset tudunk arról, hogy mikor és hogyan győzedelmeskedett végül a keleti ortodoxia. Ahogy a vajdák vallási hovatartozása is eléggé zavaros. Így például, Drakula apjáról, Vlad Draculról (uralk. 1436–1442 és 1443–1447) a szakirodalom szinte egyöntetűen elfogadja azt, hogy felvette a katolikus hitet. Erre abból következtet mindenki, hogy Eberhard Windecke (1382–1440) emlékiratai szerint 1430-ban Luxemburgi Zsigmond (1368–1437) Nürnbergben Vlad Dracult Havasalföld vajdájává tette, és felvette az általa alapított Sárkányrendbe:

> Az ország [Havasalföld] a maga törvénye és szokása szerint egy buzogányt küldött őfelségének, és királyi kegyét kérte, hogy nevezzen ki új vajdát országuk élére. Ekkor a kegyelmes úr fontolóra vette a dolgot, s eszébe jutott, hogy volt valaha a bölcs Pongrácnak egy fia, aki sok évvel ezelőtt Mircse vajda néven maga is a tartomány ura volt. Így őfelsége Mircse vajda fiát [Vlad Dracult] Kis- és Nagy-Havasalföld urává tette, és neki adta a Szent László-zászlót a kettős kereszttel, valamint a királyi rendjelet a sárkánnyal és a kereszttel, s harsonaszóval kísértette a vártól egészen szállásáig, továbbá nagy tiszteletet és kegyet tanúsított iránta; ő azonban később mégis úgy tett, ahogy csak a kurafiak szoktak, s ráadásul a méltóságos király ellen.[84]

84 Eberhard Windecke *Emlékirata Zsigmond királyról és koráról*, ford. Skorka Renáta, História Alapítvány – MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2008, 257.

A Sárkányrendet Zsigmond alapította 1408-ban, összesen huszonnégy taggal. A rendtagoknak az „ősi sárkány követői" – azaz a pogányok (valójában a törökök), a schizmatikusok (ide tartoztak a keleti ortodoxok, így a románok is), valamint az uralkodó ellenségei – ellen kellett harcolniuk.[85] Ebből lehet gyanítani, hogy Vlad Draculnak át kellett térnie a katolikus hitre ahhoz, hogy a Sárkányrend lovagja lehessen. Drakula is követte apja példáját, és ő is áttért a katolikus hitre, jóllehet ennek pontos idejét nem lehet megállapítani.

Azt is tudjuk, hogy nemcsak Drakulának, hanem számos más havasalföldi vajdának katolikus felesége volt. Így például Alexandru Nicolae vajda (uralk. 1352–1364) felesége a szörénységi (katolikus) magyar bánok családjából származó Klára volt, akit 1370-ben V. Urbán pápa valóságos missziós tervvel bízott meg, azt kérve, hogy igyekezzen mostohafiát, I. Vlaicut (uralk. 1364–1377), valamint V. István Uroš (uralk. 1355–1371) szerb uralkodóhoz férjhez ment lányát, Annát katolikus hitre téríteni. Drakula nagyapjának, I. Mirceának (uralk. 1386–1416) a Cillei családból származó Tomay Mária volt a felesége. Biztos adataink vannak arról is, hogy Târgoviștén 1417-től, Câmpulungon pedig 1427-től ferences kolostor működött.[86] Egy 1440-ből származó feljegyzés szerint Vlad Dracul egy bizonyos Mihály nevezetű târgoviștei plébánost a kerci kolostorba helyezett át. Az nyilván csupán erős feltételezés, hogy ez a

85 Lővei Pál, *Uralkodói lovagrendek a középkori Magyarországon: a Szent György Rend és a Sárkányrend = Szent István lovagjai. A legrangosabb magyar kitüntetés 250 éve*, szerk. Gödölle Mátyás – Pallos Lajos, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 2014, 13–19.

86 Pavel Chihaia, *Artă medievală I. Monumente din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Editura Albatros, București, 1998, 281, 291.

Mihály azonos lenne a Beheim históriájában szereplő Mihállyal, de hipotézisnek azért elfogadható.[87]

Cazacu, aki mindenképp Szlavóniába szerette volna helyezni Goriont, azt állította, hogy mivel a szlavóniai Gornij Grad 1461-től a ljubljanai püspök rezidenciája lett, ezért a kolostorból fokozatosan elüldözték a szerzeteseket. A Beheimnál szereplő Jakab tehát Cazacu szerint Gornij Gradból menekült a târgoviștei ferences kolostorba, ahonnan aztán Drakula kegyetlenkedései miatt kénytelen volt újból menekülni, ezúttal Bécsújhelyre.[88] Ezzel szemben nekem az a hipotézisem, hogy Gorion a havasalföldi ortodox kolostor, Govora nevének eltorzult változata lehet. A govorai kolostort Drakula apja, Vlad Dracul alapította. 1458–1459 táján egy bizonyos Albu nevezetű havasalföldi bojár két falut (Glodul, Hința) elvett a kolostortól és felégette azokat. Válaszként Drakula kiirtotta az Albu családot, a két falut pedig visszaadta a kolostornak. Albu öccsének azonban sikerült még időben Brassóba, a már említett Dan vajdához menekülni.[89] Véleményem szerint a történet magvát az elmenekült Albu-testvértől merítette a Drakula-történetek szerzője, átkonvertálva az ortodox Govorát ferences Gorionná, az igazságos vajdát – hisz egy lázadó bojár ellen lépett fel a kolostor védelmében – pedig még a papokkal is kegyetlenkedő uralkodóvá. Az sem kizártható, hogy Jakab a Govorától mindössze ötven kilométerre lévő târgoviștei ferences kolostorban tartózkodott, ott tudta meg a Govoránál történteket, és valóban ő közvetítette azokat tovább, némiképp átalakítva, Beheimnak.

87 Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 42.

88 *Uo.*, 41–42.

89 A govorai kolostor esetét lásd: Andreescu, *Vlad Țepeș Dracula*, 89–90.

Mindezek ellenére az előadott történet véleményem szerint fikció. Még akkor is, ha Beheim a konkrét hely- és személynevekkel igyekezett a hitelesség látszatát kelteni. Íme a mese: Drakula találkozik a kolostor kapujában az alamizsnagyűjtésből visszatérő három szerzetessel: a gvárgyián Jánossal, Mihállyal és az eseményt Beheimnak elmesélő Jakabbal. Drakula megkérdezi Mihálytól, hogy vajon ő, a kegyetlen vajda, aki karóba húzásaival és gyilkolásaival már sok mártírt és szentet küldött a mennybe, üdvözülni fog-e halála után? Mihály válasza pozitív, a vajda számíthat a kegyelemre:

Minthogy szentté tesz oly sokat,
s a mennybe küld mártírokat,
úgy nincs kétség benne:
a legszentebb szent ő maga
mind közt, kit asszony valaha
megszült s embertől lenne.
„Nagyúr" – felel Mihály ott –
„üdvösséget remélj, s keress,
hisz Isten sokhoz volt kegyes,
ki már elveszni látszott.[90]

A másik szerzetes, János azonban a halál árnyékában úgy dönt, hogy megmondja Drakulának az igazat, sőt még kérdőre is vonja a vajdát:

Szól a barát: „Nos, hát legyen:
te beste, szörnyű gyilkos,
fékezhetetlen tomboló,

90 Beheim, *Drakula vajda*, 43.

vérszomjas zsarnokoskodó:
a sok szegényt miért irtod?
Mit tett a terhes asszony,
ki nyársra húzva kínzatik?
Mit tett a gyermekcse akit
karóra felakasztol,

bár meg sem ért három napot
– sok pár órát se –, s már halott:
karó járta át testét.
Nem ártottak ők senkinek,
mért ontod vérük nékiek
kik bűntől mentesek még?

Íme, Drakula válasza:

Jó okom
néked kurtán elmondhatom:
ha irtást vág az ember,
dolgát jól el úgy végzi,
ha nem, csak a tüskét nyesi
az ágról, de ha teheti,
gyökerestül kitépi,

mi útba' van, s ha gyökeret
hagyott a földben, megered
az újra, hajtva tüskét.
Mind itt az apró csecsemők,
mind ellenem törnének ők,
s ha ki nem irtom tüsténT,
mint tettem mindidáig:
kiirtok minden gyökeret

különben egyszer, meglehet,
megbosszulnák apáik.[91]

Ezek után nyilván János sem kerülheti el a sorsát: Drakula őt is karóba húzatja, de nem úgy, ahogyan a többieket, hanem fejjel lefele:

Drakula ott a gvárgyiánt
karóba húzni kezdi, ám
a gaztettét kezdi főleg,
hisz míg másnak a nyárs hegyét
hátsó fertályán át verék
be, most ellenkezőleg:
nyársát a vajda néki
agyvelején át ütte be,
hogy fölállítvan lent feje
s talpa az eget nézi.[92]

Nem nehéz észrevenni a gnosztikus és bibliai utalásokat ebben a jelenetben. A csecsemők megölésének indoklása Heródes tettére hajaz: ahogy a zsidók királya félt a csecsemő Jézustól, úgy fél Drakula is attól, hogy a felnövő kisdedek bosszút állhatnak rajtuk, ezért biztos, ami biztos, Heródeshez hasonlóan, megöleti őket. Emellett a vajda a szerzeteseknek előadott érvelése merő gnoszticizmus: ahogy a megváltás sem mehetett végbe Júdás és Pilátus nélkül – azaz a jó (a megváltás Krisztus halála révén) csak a rossz (Júdás árulása, Pilátus határozatlan gyávasága) révén történhet meg –, úgy valójában a rosszal (karóba húzás,

91 *Uo.*, 45–46.
92 *Uo.*, 46.

és egyéb kegyetlen gyilkosság) Drakula is csupa jót cselekedett, hisz akiket ártatlanul megölt, azok mártír-szentekként a mennyországba kerültek. Ezért ő, mint az egyik legnagyobb „szentgyártó", valójában nem büntetést, hanem jutalmat érdemel Istentől, hisz az általa megöltek lelke nem a pokolba, hanem a mennyországba jutott. Valószínűleg a kritika ebben az esetben az eretneknek tartott és sok esetben gnoszticizmussal is vádolt huszitáknak szólt: a kegyetlen zsarnokok gnosztikus tanokat vallanak, avagy aki gnosztikus tanokat vall, az nem lehet más, mint kegyetlen zsarnok.

Minden bizonnyal azt se véletlenül hangsúlyozta Beheim, hogy az igazmondó szerzetest Drakula fejjel lefelé húzatta karóba. Véleményem szerint ebben az esetben Beheim a *Legenda aureá*ban[93] olvasható Szent Péter-legendára utalt. A legenda szerint, amikor Nero császár halálra ítélte Pétert, az apostol a kereszthez érve ezt mondta:

„Mivel az én Uram a mennyekből szállt le a földre, egyenesen álló keresztre emelték. Ha engem az Úr arra méltatott, hogy a földről az égbe szólítson, illő, hogy keresztem fejemet a föld felé, lábamat pedig az ég felé irányítsa, mivel nem vagyok méltó arra, hogy ugyanúgy feszítsenek keresztre, mint az én Uramat, fordítsátok meg az én keresztemet, és fejjel lefelé feszítsetek meg." Erre azok megfordították keresztjét, és lábbal felfelé, kézzel lefelé szögezték rá. [...] Akkor

93 A *Legenda aureát* (Aranylegenda) Jacobus de Voragine (1230 k. – 1298) domonkos rendi itáliai szerzetes állította össze 1263 és 1267 között. A középkori Európában rendkívül népszerű olvasmány lett. Mintegy ezer középkori kéziratos példánya maradt fenn, és több mint százötven latin és népnyelvű kiadása jelent meg 1500 előtt. Minderről lásd Madas Edit szócikkét: *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon* (MAMÜL), mamul.btk.mta.hu/MAMUL_SZERK/mamul_view.php?editid1=4823.

Péter [...] a kereszten szólni kezdett: „Téged akartalak követni, Uram, de nem volt jogom hozzá, hogy egyenesen feszítsenek meg; te vagy mindig az egyenes, a magasságos és a fenséges, mi az első ember gyermekei vagyunk, aki fejét a föld felé fordította, akinek bukását jelzi az ember megszületésének módja, hiszen úgy jövünk ki anyánk méhéből, hogy a föld felé igyekszünk. Természetünk is elferdült, mert a világ azt gondolja jónak, ami nyilvánvalóan rossz. Te, Uram, mindenem vagy, mindaz, ami vagy, teljesen te vagy, nekem semmi más nincs, csak te magad. Hálát adok neked teljes lelkemből, ami éltet, amivel gondolkodom, amivel szólok."[94]

A fejjel lefele karóba húzott szerzetes tehát Szent Péter-, míg Drakula Nero imitációja lesz Beheimnál, aki Drakulát *expressis verbis* is Heródeshez és a nagy kereszténylldöző császárokhoz hasonlította:

Ez őrült kényúr annyi kínt
eszel ki s rendel el, amint
alattvalóit gyötri,
mint egyetlen más se talán,
Heródes, Diocletián,
Nero se, sem a többi.[95]

Ugyancsak Szent Péter legendájából merítette Beheim azt a történetet is, miszerint a vajda, amikor megtudta, hogy az egyik ágyasa terhes lett tőle, felvágta annak hasát, hogy megnézze dicső utódját:

94 Jacobus de Voragine, *Legenda aurea*, vál., utószó, jegyz., Madas Edit, fordította Bárczi Ildikó [et al.], Neumann Kht., Budapest, 2004, mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0059.html.

95 Beheim, *Drakula vajda*, 23.

Volt Drakulának ágyasa,
ki állította, jár ura
magzatjával teherben.
A leányt megvizsgáltatá
a bábával. Nem általá
a vajdát ez, és helyben
őt megvilágosítja.
S azt, ki valótlant állított,
szeméremétől nyakáig ott
a vajda felhasítja,

mondván, csak saját magzatát
s nemes, szép, termő hajlokát
kívánta látni annak.[96]

A Szent Péter-legendában a történet sokkal részletesebb és undorítóbb:

Egy másik alkalommal Nero tébolyult gonoszságában [...] anyját megölette és feldaraboltatta, hogy lássa: miként hordta őt méhében. Az orvosok pedig anyja megölése miatt vádolva kijelentették: „A jog ellenzi és az isteni törvény is tiltja, hogy a fiú megölje anyját, aki szülte őt, és annyi fáradsággal és gonddal fölnevelte." Mire Nero: „Tegyetek engem egy fiúval terhessé, majd szüljem is meg, hogy megtudjam, mekkora fájdalma volt anyámnak." [...] Azt felelték neki: „Lehetetlen, mert ellenkezik a természettel, s nem könnyű, mert nem is ésszerű." Nero pedig azt mondta nekik: „Ha nem tudjátok megtenni, hogy terhes legyek és szüljek, szörnyű kínhalállal haltok mindannyian." Akkor italt készítettek neki, s titokban egy békát tettek bele, megitatták vele, majd tudományukkal megnövesztették a hasában. Hasa ezt a természetellenes állapotot nem bírta elviselni, s megdagadt,

96 *Uo.*, 32–33.

úgyhogy Nero úgy vélte, fiúval terhes. Olyan étkeket szolgáltak fel neki, amikről tudták, hogy a béka szereti, mondván, hogy csak a terhesség miatt kell ezt az étrendet betartania. Végül gyötrő fájdalmában így szólt az orvosokhoz: „Siettessétek a szülést, mert a szülési fájdalmaktól már levegőt is alig kapok." Akkor meghányatták, mire egy nyálkával bevont, vérrel bemocskolt szörnyűséges békát hozott világra. Nero megpillantva „szülöttét", elborzadt tőle, és csodálkozott a szörnyszülöttön. [...] Mire Nero azt mondta: „Vajon én is ilyen voltam-e, mikor anyám rejtekéből kijöttem?" Mire azok: „Igen." Megparancsolta, hogy szülöttjét táplálják, s egy öblös kőedényben őriztette. De ezekről nem olvashatunk a krónikákban, hiszen apokrif történetek."[97]

Drakulát ebben az esetben is Neróval azonosította Beheim, de a békás történet undorától már megkímélte hallgatóit/olvasóit.

97 De Voragine, *I. m.*

Keleti autokrata – nyugati monarcha (exkurzus)

Beheimnak ez a története azért is érdekes, mert a Drakula-legendárium második hullámában már átírva jelent meg. E második hullám első fennmaradt darabját Bartholomaeus Gothan nyomtatta Lübeckben 1488 táján *Uan deme quaden thyranne Dracule Wyda* címmel.[98] Ebben a fenti történet a következőképpen módosult. Az egyik szerzetes, mivel igen rettegett Drakulától, hízelgő választ adott: „Minden jó tőled származik. Nagyon erényes és kegyelmes úr vagy. Én is ezt tartom felőled." A második barát ebben az esetben is az igazat mondta: „A leggonoszabb és a legnagyobb önkényúr vagy. Ezt gondolják rólad az emberek szerte az egész világon. Nem láttam még olyan embert, aki valami jót tartott volna felőled." Ezek után azonban az igazmondó szerzetest Drakula nem húzatja karóba – ráadásul fejjel lefele, ahogyan azt

98 Az ősnyomtatvány unikum példánya jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárban található. Digitális változatban, előszóval kiadta W. Salgó Ágnes, *Drakula vajda története*, mek.oszk.hu/02400/02470/02470.pdf.

Beheimnál láthattuk –, hanem a következő történik: „»Az igazat mondtad« – szólalt meg Drakula, de nem engedte el a szerzetest, hanem az első után küldött, hogy hallja meg végre az igazságot. Mikor mindkettő előtte állt újra, így szólt a bakójához: »Vidd az első szerzetest és öld meg, mert nem akarta megvallani az igazságot.«"[99] Ebben a jelenetben a Drakula-kép halványan ugyan, de pozitív irányba változik. A vajda kegyetlensége nem öncélú, mint Beheimnál, hisz az igazmondást akkor is megjutalmazza, ha az épp ellene irányul. A második hullám irataiban itt-ott megcsillanó kegyetlen, de igazságos uralkodó képe teljesen összhangban van a Bonfini által megrajzolt Drakula-képpel:

> Úgy említik, hogy Drakula *hallatlanul kegyetlen és igazságos volt.* Mondják, hogy a törökök követei üdvözlés közben nemzeti szokásuk szerint vonakodtak frígiai sapkájukat levenni, mire három szöggel rögzítette azt a fejükhöz, hogy a szokást megerősítse, és többé le se vehessék; számtalan törököt húzott nyársra, és a barátaival ezek között lakomázott jó étvággyal; máskor minden végsőkig legyengült, szerencsétlen egészségű és sorú koldust bőséges traktán látott vendégül, majd étellel-itallal teletömve tűzzel emésztette el őket; továbbá a török rabok talpát gyakran megnyúzta, őrölt sóval bedörzsölte, majd a sós talpakhoz nyaldosó kecskéket engedett, amelyek érdes nyelvükkel a fájdalmat fokozták; amikor egyszer nyugtalankodott amiatt, hogy a pénze, amelyet egy firenzei kereskedőre bízott, megvan-e, azt kifektette az út közepére, és csak akkor bocsátotta el bántatlanul, amikor éjszaka a pénzt megszámolta, és kiderült, hogy az nem csapta be őt; *akkora szigorúsággal élt, hogy ezen a barbár vidéken még az erdő közepén is bárki biztonságban lehetett a holmijával együtt.*[100]

99 Az anekdotát az 1500-ban Strasbourgban megjelent változatból idézem: *Drakula kényúr*, ford. Szőcs Petra – Balogh F. András = *A Drakula-történetek kezdetei*, szerk. Balogh F. András, Budapest, Littera Nova, 2009, 73.

A történet átdolgozása azonban nem állt meg itt. Fjodor Kuricin 1482 és 1484 között III. Iván (1462–1505) moszkvai nagyfejedelem követeként Budán tartózkodott. Itt tett szert egy minden bizonnyal szerb nyelven összeállított Drakula-históriára,[101] melyet 1486-ban és 1490-ban egy bizonyos Jefroszim szerzetes immár óoroszra fordítva lemásolt. Nagy a valószínűsége annak, hogy Jefroszim nemcsak másolta, hanem fordította, és a korabeli orosz nagyfejedelmi hatalmi ideológiának megfelelően, át is írta az anekdotákat.[102] Így például a két szerzetes története az orosz változatban így hangzik:

> Egyszer valahogy a magyar földről két katolikus szerzetes kereste fel Drakulát alamizsnáért. A vajda külön-külön szobában helyezte el őket. Azután magához hívatta az egyik szerzetest, megmutatta neki a palotája körül kivégzetteket, karóba húzottakat vagy kerékbe törteket és megkérdezte:
>
> – Helyesen cselekedtem-é, és mi a véleményed azokról, akiket karóba húzattam?
>
> A szerzetes válasza így hangzott:
>
> – Nem, uram, te gonosz dolgokat művelsz, kegyetlenül gyilkolod az embereket, pedig az uralkodónak irgalmasnak kell lennie! Azok, akiket karóba húzattál – mártírok!

100 Bonfini, *I. m.*, 732. (Kiemelés: N. L.)

101 Zoltán András, *Az óorosz Drakula-történet szerzője: Kurycin vagy valaki más?* Világtörténet 35. (2010/ősz–tél) 43–44.

102 Sashalmi Endre, *Az orosz Dracula-elbeszélés a 15. század végi moszkvai nagyfejedelmi hatalmi ideológia összefüggésében*, Világtörténet 35. (2010/ősz–tél), 47.

A vajda ezután a másik szerzetest hívatta magához, és ugyanazt kérdezte tőle is. A szerzetes így válaszolt:

– Te Istentől felkent uralkodó vagy éppen azért, hogy a gonosztevőket kiirtsd, az arra méltókat pedig megjutalmazd. Ezek a gonosztevők csak méltó büntetésüket nyerték el tettükért.

Drakula ismét magához hívatta az első szerzetest, és így szólt hozzá:

– Miért hagytad el celládat és kolostorodat, miért járod a nagy uralkodók udvarait, ha semmit sem értesz a világi dolgokhoz? Lám, azt mondtad, hogy ezek itt – mártírok. Ha így van, téged is a mártírok közé akarlak sorolni!

S meg is parancsolta, hogy ezt a szerzetest is húzzák karóba. A másik szerzetesnek meg ötszáz aranydukátot adott, s így dicsérte meg: – Te értelmes ember vagy! – Azután nagy tisztelettel kísértette el magyar földig.[103]

Az orosz átdolgozásban azt a szerzetest húzatja karóba Drakula, akit a nyugat-európai változatokban az igazmondásáért megjutalmaz. Ennek ellenére az orosz történet központi üzenete nem az, hogy a hatalom a neki kellemetlen igazmondást bünteti, míg a neki hízelgő hazudozást jutalmazza. Drakula ugyanis azt rója fel a saját kegyetlenségével és irgalmatlanságával őt szembesítő szerzetesnek, hogy nem ért a világi dolgokhoz ezért jobb lett volna, ha a kolostorban marad. A másik szerzetes válaszában sem a hízelgésen van a hangsúly, hanem azon a 15. század végi orosz hatalomideológiai tételen, miszerint az uralkodó Isten választottja, ezért ő isteni sugallatra dönt, ergo kegyetlensége nem öncélú, hisz az az isteni akarattal összhangban történik.

103 Az orosz Drakula-történet magyar fordítását lásd: *Az orosz irodalom kistükre. Ilariontól Ragyiscsevig*, vál., bev., jegyz., Iglói Endre, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981, 221.

Sashalmi Endre fordítása ezt jobban is érzékelteti, mint az imént Iglói Endre fordításában idézett szöveg: „Te, uralkodó (gospodar) Istentől állíttattál a gonosztevők megbüntetésére és a jót cselekvők megjutalmazására. Ők pedig gonoszságot műveltek, így hát emiatt bűnhődnek."[104]

A történet jól illusztrálja a 15–16. század fordulóján az orosz egyháznak a világi hatalomhoz való viszonyában megnyilvánuló két külön irányzatot. Az egyház militáns szárnyát főleg Joszif Volockij (1439–1501) szerzetes és követői alkották. Szerintük az egyháznak nemcsak joga, hanem kötelessége is politizálni, ezért az egyház a nagyfejedelem legfontosabb tanácsadója és segítője. Külpolitikai téren ők a „Moszkva a harmadik Róma" koncepció kidolgozói: mivel Bizánc 1453-as elestével a görög hit is megzavarodott (*izrusenyie*), ezért Moszkvára hárul az a feladat, hogy a keresztény világ szellemi (és politikai) vezetője legyen. A másik irányzat képviselői, Nil Szorszkijjal (Szórai Szent Nilus) az élen az aszkézist, a meditációt, a remeteséget, a vallási közösségek evangéliumi szegénységét, az egyházi és a politikai szféra teljes szétválasztását hirdették.[105] Nem nehéz észrevenni, hogy a Drakula-anekdotában az első szerzetes a Szorszkij-, míg a második a Volockij-féle irányzat nézeteit adta elő. Ahogy azt sem, hogy az orosz változat átírója ez utóbbit preferálta.

Az első szerzetes ugyan megemlítette, hogy a könyörületesség uralkodói erény, de a történet üzenete szempontjából ez a nézet vereséget szenved. A Pál apostol Rómaiaknak írt levelére

104 Sashalmi, *Az orosz Dracula-elbeszélés*, 51.

105 Minderről lásd: Élie Denissoff, *Aux origines de l'Église russe autocéphale*, Revue des études slaves 23. (1947/1–4.), 83–88; Matei Cazacu, *Aux sources de l'autocratie russe. Les influences roumaines et hongroises, XV-XVIe siècles*, Cahiers du Monde russe et soviétique 24. (1983/1–2.), 7–8.

(Róm 13, 1–7) hajazó érvelés valójában az uralkodói kegyetlenség legitimálása. Az uralkodó, mivel Isten kiválasztottja, tévedhetetlen. Ezért, akiket megbüntet, azok csakis gonosztevők lehetnek, büntetésük tehát jogos. Ebben rejtetten ugyan, de azért benne van az is, hogy az uralkodó igazságos, azaz nem az ártatlanokat, hanem csak a gonosztevőket bünteti. Első pillantásra ez az orosz politikaelméleti koncepció semmiben sem különbözik Bonfini „hallatlanul kegyetlen és igazságos" uralkodófigurájától. Csakhogy a fent már idézett Bonfini-részlet utolsó mondatából világosan kiderül: a kegyetlenkedésre a barbár vidékeken van szükség, mivel ott ez szükséges rossz, hisz csak így biztosítható a biztonság és az igazságosság. A Drakula-történeteket „fogyasztó" korabeli nyugat-európai olvasó megnyugodhatott: ilyen öncélú, kiszámíthatatlan, irracionális, beteges kegyetlenkedések csak a barbár „Balkánon" történhetnek.[106]

Valószínűleg ez a Drakula-történetek nyugat-európai olvasóját elfogó megnyugtató borzongás lehetett a magyarázata a történetek sikerének is. Nyugat-Európában ugyanis ekkor kezdődött el a büntetések során alkalmazott kegyetlenkedések humanizálása. Nem arról van szó, hogy a Nyugat kevésbé lett volna kegyetlen, mint a Kelet, hisz nagyjából ugyanazokat az eszközöket (akasztás, vízbe fullasztás, fejvesztés, felnégyelés, kerékbe törés, karóba húzás, elevenen elhantolás és így tovább) alkalmazták mindenütt, hanem arról, hogy Nyugaton megpróbálták az önkényeskedő büntetés-végrehajtást megzabolázni,

106 A középkori hétköznapi hatalmaskodások magyarországi szabályozásáról lásd: Tringli István, *Erőszak és közösség. A középkori hatalmaskodások résztvevői = Közösség, egylet, nemzet. Politika és társadalom a magyar és román történelemben a középkortól a jelenkorig*, szerk. Nagy Levente – Ábrahám Barna – Kulcsár Beáta – Miskolczy Ambrus, Szépirodalmi Figyelő, Budapest, 2020, 15–35.

azaz az erőszak alkalmazását és a kegyetlenkedést szabályok közé szorítani.[107] Ugyanígy próbálta meg a Nyugat a hatalomgyakorlást is korlátok közé terelni. Ott ugyanis az uralkodó személye fokozatosan elkülönült az uralkodói hivataltól. Ez azt jelentette, hogy a személy nem lehetett a hivatal felett, egyszerűbben az uralkodó hatalmát a jog és a szokás korlátozta. Keleten és Nyugaton is úgy tartották, hogy a hatalom Istentől való, csak Nyugaton még hozzátették: a nép közvetítésével. A bizánci hagyományokra – elsősorban a cezaropapizmusra (a legfőbb egyházi hatalom is a világi uralkodóé, hisz ő nem más, mint Isten képviselője a földön) – visszamenő politikaelméleti koncepciókat Volickij épp Drakula idejében dolgozta ki. Az orosz teológiai-politikai gondolkodás megerősödéséhez Bizánc 1453. évi eleste is nagymértékben hozzájárult. Nem véletlen, hogy az orosz egyház épp 1453 után kezdte el alkalmazni az orosz uralkodóra az autokrata *(szamogyerzsec)* kifejezést. Ez a bizánci császár címének *(autokratór)* az átvétele volt, ami azt jelentette, hogy a császár közvetlenül Istentől és nem valamely más uralkodó felhatalmazásából bírja hatalmát. Ezzel szemben a nyugati uralkodók (még a német-római császár is) ugyan szintén Isten kegyelméből uralkodtak, de ezt a hatalmat valami másnak is meg kellett erősíteni (rendi gyűlés, egyház). Ugyanakkor bizonyos jogi-intézményes (rendi gyűlés, egyház) vagy jogi-alkotmányos privilégiumok – koronázási eskü, fundamentális törvények (alkotmány), szerződéses charták, természetjog, szokásjog – is korlátozták.[108]

107 Balogh F. András, *Utószó = A Drakula-történetek kezdetei*, 83–86.

108 Minderről lásd Sashalmi Endre, *A hatalom és az állam problematikája Oroszországban 1462–1725 között európai perspektívából*, Dialóg Campus, Budapest, 2020, 47–50.

SOMOGYI KÖNYVTÁR
959495
1981
SZEGED

A Drakula-történetekben a havasalföldi vajda olyan uralkodóként jelenik meg, aki nem osztozik senkivel a hatalmon, és akit nem korlátoz semmilyen feltétel vagy szerződés. A román vajdák titulusaikban már nagyon korán elkezdték használni a *szamogyerzsiavnij ~ szamoderzsavnu* kifejezést. Elsőként Alexandru Nicolaét illette ezzel a titulussal 1359-ben a konstantinápolyi pátriárka: *voivodas kai authentes.*[109] Az orosz hagyománytól eltérően román kontextusban a *szamoderzsavnomu* nem a bizánci császári titulusban lévő autokratór *(basileus kai autokratór)*, hanem az *authentes* szó tükörfordítása. A román vajdák nyilván nem lehettek sem a bizánci császárral, sem a moszkvai nagyfejedelemmel egyenrangú autokrata uralkodók. A *szamoderzsavnu* kifejezést románul a 19–20. században a *singur stăpânitor* (egyedül uralkodó, egyeduralkodó) szószerkezettel adták vissza. Nagy kérdés, hogy a kifejezés mit is jelentett a valóságban. Azt biztos nem, hogy az uralkodó közvetlenül és csakis Istentől, és nem valamely más uralkodó felhatalmazásából bírja hatalmát. Nem, ugyanis a román vajdák a lengyel (főleg a moldvaiak) vagy a magyar (főleg a havasalföldiek) királynak, később pedig a török szultánnak tettek hűségesküt, azaz valamely királyi, vagy szultáni felhatalmazás nélkül, pusztán Isten kegyelméből nem uralkodhattak. I. Vladislav (uralk. 1362–1377) egy latin nyelvű oklevelében azt is írta, hogy ő Isten és a magyar király kegyelméből uralkodik: *Ladislau, Dei et regis Hungariae gratia, vajvoda Transalpinus.*[110]

109 *Izvoarele istoriei României*, vol. IV, ed. de Haralambie Mihăescu – Radu Lăzărescu – Nicolae-Şerban Tanaşoca – Tudor Teoteoi, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1982, 196–197.

110 *Documenta Romaniae Historica, seria B, Ţara Românească 1247–1550*, red. Andrei Oţetea – David Prodan – Constantin Cihodaru – Damaschin Mioc, Francisc Pall – Ştefan Ştefănescu, Editura Academiei Republicii

Radu Popescu (1655–1729), a 18. század elején írt krónikájában megadta a havasalföldi vajdák által használt ószláv titulus román fordítását is. A *szamoderzsavnomu* szót románul a *singur biruitor* kifejezéssel adta vissza, ami ma azt jelentené, hogy „egyedül győzedelmes". A 14–17. századi szláv–román kontextusban azonban egészen mást jelentett a kifejezés. A román *biruitor* ugyanis a magyar *bír* ige 'birtokol' jelentésben való átvétele, és aztán tovább képzett alakja.[111] A *singur biruitor (szamoderzsavnomu)* tehát azt jelentette, hogy egyedül birtokló, azaz az országot a vajda egyedül birtokolja, nincs egyidejűleg más legitim uralkodó sem az országban, sem az ország határain kívül.

A titulushasználattal kapcsolatban érdemes megjegyeznünk két dolgot, amikre egyelőre jómagam se találom még a magyarázatot. A *szamoderzsavnomu* kifejezést kizárólag ószláv nyelvű oklevelekben találjuk. A román vajdák környezetében készült latin nyelvű dokumentumokból egyszerűen kihagyják ezt a kifejezést, és csupán annyit írnak, hogy *Dei gratia voivoda Transalpinus.* A másik érdekesség az, hogy míg a havasalföldi vajdák rendszeresen használták címzésükben, addig a moldvai vajdák, egyetlen esetet kivéve, teljesen mellőzték. Ahogy egyébként Drakula is, annak ellenére, hogy apja, Vlad Dracul rendszeresen használta. Moldvában egyedül I. Roman vajda (uralk. 1391–1394) használta ezt a titulust *(veliki szamoderzsvini milosztivi bozsi gospodin Jo Roman voevoda)*[112], az utána következő uralkodók közül viszont senki.

Socialiste Române, Bucureşti, 1966–1981, 12. (A továbbiakban: DRH, seria B.)

111 Neagu Djuvara, *Thocomerius – Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Ţării Româneşti*, Humanitas, Bucureşti, 2015, 73.

112 *Documenta Romaniae Historica, seria A, Moldova 1348–1448*, ed. de Constantin Cihodaru – Ion Caproşu – Leonid Şimanschi, Editura Academiei

Ők általában a *voivoda goszpodar Zemli Moldavszkoi* címet használták. Moldvában minden bizonnyal orosz hatással van dolgunk. Orosz környezetben a *goszpodar* szó eredetileg azt jelentette, hogy gazda, tulajdonos, és az úr-rabszolga viszonyra utalt: a nem szabad emberek (holopok) címezték így urukat. III. Iván (uralk. 1462–1505) már azt is megkövetelte, hogy mindenki (még a főurak is) az uralkodó holopjának nevezze magát, ha a nagyfejedelemhez fordul.[113] A 14. században kizárólag Halics urainak (Nagy Kázmér lengyel király, Oppelni László helytartó) címeként fordul elő. A 15. században már a moszkvai nagyfejedelmek titulusában is megtalálható.[114] Moldvában először Iuga vajda 1398. július 2. és 1399. november 28. között kiadott oklevelében fordul elő a *goszpodar* cím.[115] Egyébként az orosz változat Drakulát is *goszpodár*nak írja.

A fentiek alapján úgy vélem, hogy román környezetben a *goszpodar* és a *szamoderzsvini* szinonim fogalmak lehettek, és mindkettő azt jelentette, hogy a vajda az ország egyedüli birtokosa, ezt a birtoklást nem osztja meg senkivel, és semmilyen belső erő nem korlátozza hatalmát. Az országot és az államot úgy igazgatja, mintha az a saját birtoka lenne, azaz mindenki és minden, ami az országban van, az valójában a vajda saját tulajdona, amivel azt tesz, amit akar. Ugyanakkor az, hogy a *szamoderzsivnit* a 18. században *egyedül bírálkodó*nak fordították,[116] azt is jelentette, hogy a vajda a törvények felett állt: ő maga hozta a törvényeket, amelyek reá nézve nem voltak kötelezők.

Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1975, vol. I, 2–6. (A továbbiakban: DRH, seria A.)

113 Sashalmi Endre, *Autokrácia, abszolutizmus, isteni jogalap: a 16–17. századi moszkvai hatalmi ideológia fő jellemzői és tipológiája*, Aetas 13. (1998/1.), 49–50.

114 Zoltán András, *Szavak, szólások, szövegek. Nyelvészeti és filológiai tanulmányok*, Lucidus, Budapest, 2005, 89–90.

115 DRH seria A, I, 10.

Ez az a politikaelméleti és hatalomtechnikai kontextus, amely a román vajdáknak olyan igazgatási eszközt adott a kezükbe, amely nyugat-európai szempontból a kegyetlenség tobzódásának tűnhetett. A teljhatalmú uralkodás ellenére a vajdák hatalmát az állandó bizonytalanság jellemezte. A román vajdaságokban ugyanis bárki igényt formálhatott a trónra, aki „fejedelmi csontból" *(din os domnesc)* származott. Azaz, aki vérségi kötelékkel kapcsolódott a fejedelmi családhoz, még akkor is, ha törvényes házasságon kívül született. A trón elfoglalásának csupán egyetlen kritériuma volt: az erő. Aki össze tudott szedni egy valamirevaló kis csapatot, és meg tudta szerezni – hűségesküvel, adóval, ajándékkal, bárhogyan – a magyar vagy a lengyel király, avagy a szultán támogatását, máris harcba szállhatott a trónért. Persze az ország urainak, a bojároknak is kellett ígérni valamit cserébe az átállásért. Ha az aktuális uralkodó nem tudott a trónkövetelővel szemben komoly erőt kiállítani, avagy elárulták saját emberei, elbukott. Ilyen helyzetben, amint valaki trónra került, igyekezett minden szóba jöhető trónkövetelő rokont, valamint az ellenséges táborhoz tartozó főurat kiirtani, vagy legalább megcsonkítani (a hagyomány szerint ugyanis testi és/vagy szellemi fogyatékossággal rendelkező nem pályázhatott a trónra). Az új vajda rokonai minden uralkodóváltáskor töme-

116 A 18. században egy 1400. július 20-án kelt ószláv oklevélből „egyedül bírálkodónak" fordítják magyarra; Vlad Dracul 1437. január 20-i levelében lévő titulus *szamoderzsavnomu* szavát 1727-ben pedig szintén a *bírája* kifejezéssel adta vissza a magyar fordító: „Joan Vlad Isten kegyelméből vajvoda, és az Istentől felkenetett egyedül úr, isteni jó akaratból, és *bírája* az egész Oláh Országnak." Az okleveleket lásd: DRH, seria B, I, 55–56, 140–144.

gesen menekültek Lengyelországba vagy Erdélybe, elsősorban a szász városokba, árgus szemekkel lesve az alkalmat, hogy újból elfoglalhassák a trónt. Így aztán a vajdaságok lengyel és erdélyi határainál általában több trónkövetelő lesben állt.

A lengyel és a magyar királyok nem bánták ezt a helyzetet, hisz az épp hatalmon lévő vajdát a magyar és lengyel földön tartózkodó trónkövetelőkkel mindig sakkban lehetett tartani. Említettem már, hogy Drakula idejében, Erdélyben három trónkövetelő is lesben állt, a negyedik, Drakula testvére, Szép Radu pedig a szultán udvarában várta a kedvező alkalmat a trón elfoglalására. A bujdosók ugyanúgy legitim uralkodónak tartották magukat, mint az épp hivatalos vajda, és ezt titulusukban is kifejezték. Dan vajda a már említett, 1460. április 2-án Brassóban kelt levelében ezt a címet használta: *Dan vajda egész Havasalföld ura (Io Dan voivoda goszpodin vszej Ungrovlahiszko)*, a latin változatban: *Nos Dan wayvoda et dominus parcium Transalpinarum.*[117] Miközben a valóságban Drakula ült az ország trónján, Dan pedig addig soha korábban nem volt vajda. Hiába viselte azonban valaki a vajdai titulust, és hiába bírta a király vagy a szultán támogatását, addig nem érezhette magát a hatalom teljes birtokosának, amíg az ország legjelentősebb bojárai nem hódoltak be (nem fogadtak hűséget) neki. A vajdacsináló bojárok száma csekély volt – nagyjából húsz fő –, hatásuk azonban annál nagyobbnak mondható. Tudunk olyan extrém esetről is, amikor mindössze egyetlen bojár hűségesküje elegendő volt a trón elfoglalásához (Moise vajda, uralk. 1529–1530). Az általános gyakorlat azonban az volt, hogy az új vajda fokozatosan szerezte meg a hatalmat. Hiába tudhatta

117 CD I/1. 66, 70.

maga mögött toborzott seregét, valamint a magyar király vagy a szultán támogatását, a bojárok nem egy csapásra hódoltak be az új uralkodónak. Egy részük a régi uralkodóval erdélyi, vagy lengyelországi száműzetésbe vonult, más részük pedig legtöbbször kivárt. Ha a vajdát egy-két hónap után sem buktatta meg egy másik trónkövetelő, akkor a bojárok egymás után behódoltak neki. A Magyar Királyság gyengülése és az Oszmán Birodalom erősödése Havasalföldön kedvezett a vajdai hatalom stabilitásának. A szultán felhatalmazásával érkező jelöltnek ugyanis hamarabb esküdtek hűséget a bojárok.[118]

A hatalom esetlegességét a vajdák erőszakkal próbálták meg kompenzálni. Trónra kerülésük esetén nemcsak az uralkodásra igényt formálható családtagjaiktól, hanem a bojároktól is igyekeztek megszabadulni. E kegyetlenkedések nyomait őrzi egyes vajdák elnevezése is. Drakula fiát, Mihneát (uralk. 1508–1509) például cel Răunak, azaz „a rossz"-nak nevezték, a moldvai János vajdát (uralk. 1572–1574) Ioan Vodă cel Cumplitnak, azaz „a kegyetlen"-nek, az 1592 és 1593 közötti havasalföldi Sándor vajdát pedig szintén Alexandru cel Răuként tartották számon. A vajdáknak a bojárok, valamint az egyháziak közt végbevitt mészárlásai és kegyetlenkedései irodalmi toposszá váltak. És ahogy az már lenni szokott az irodalomban, ezeket a kegyetlenkedéseket jócskán el is túlozták a szerzők. Az egyik leghíresebb havaselvi vajdáról, Neagoe Basarabról (uralk. 1512–1521) azt jegyezték fel, hogy trónra lépése alkalmával háromezer embert

118 Minderről lásd: Marian Coman, *Înainte de tradiția bizantină. Înscăunarea domnilor în Țara Românească medievală (secolele al XIV-lea – al XVI-lea) = Elemente de ceremonial în literatura din spațiul românesc (secolele al XIV-lea – al XVIII-lea)*, ed. de Emanuela Timotin, Editura Academiei Române, București, 2019, 89–93.

öletett meg, hiteles források alapján azonban mindössze tizenegy bojár kivégzését lehet bizonyítani. Mircea Ciobanu (uralk. 1553–1554, 1558–1559) esetében a korabeli beszámolókban kétszáz és ezerhatszáz között mozog a legyilkolt bojárok száma, a valóságban ezzel szemben mindössze kilenc fő a biztos áldozat. A túlzások elsősorban a külföldi szerzőknek köszönhetők.[119] Az eseményekkel kortárs humanista történetíró, Forgách Ferenc Bogdan Lăpușneanu (uralk. 1568–1572) moldvai vajda trónra lépéséről így emlékezett meg:

> János mint oláh fejedelem [a már említett Ioan Vodă cel Cumplit] a török sereget elbocsátotta, de a nevesebb és tekintélyesebb férfiakat, különösen Bogdán híveit ottani szokás szerint egy szálig kiirtotta. Mert ezekben a barbárokban olyan kegyetlenség lakozik, hogy a legcsekélyebb ok miatt meggyilkolják uraikat, azok pedig alattvalóikat. Így tehát soha senkinek a hatalma nem lehetett tartós; nincsenek is ott fényes családok, mert azokat minden ok nélkül, gyakran pedig a gazdagságra vágyakozva az utolsó szálig kiirtják. [...] Minden barbárban megfigyelhetjük, hogy a semmittevést és a legrútabb élvezeteket tartják legfőbb jónak; a megfontolást, fegyelmezettséget, és mindennemű rendnek a szeretetét, mint valami fájdalommal járó bajt kerülik, és a förtelmes tunyaság és vágyak iránti odaadásukban jó- és balszerencséjüket egyforma közömbösséggel viselik.[120]

119 Ciobanu esetében kétszáz áldozatról a brassói szász krónikás Hyeronimus Ostermayer ír, míg a császári zsoldosvezér Giovanni Battista Castaldo már ezerhatszázra tornázza fel az áldozatok számát. Az adatokat lásd: Dan Horia Mazilu, *Lege şi fărădelege în lumea românească veche*, Editura Polirom, Iaşi, 2006, 188–190; Coman, *I. m.*, 91.

120 *Humanista történetírók*, vál., ford., szerk., jegyz. Kulcsár Péter – Kulcsár Margit, Szépirodalmi, Budapest, 1977, 1035–1036.

Erre a helyzetre hajaz a Drakula-történeteknek az alább idézendő elbeszélése is, mely elsőként Beheimnál szerepel. Egyszer Drakula összehívta az ország előkelőit, és megkérdezte tőlük, hogy hány vajda uralkodott előtte. Az egyik ötvenet mondott, a másik harmincat, de egyik sem tudta eltalálni a pontos számot, mire Drakula ezt válaszolta:

> „Hogy lehet
> s mily furcsa, hogy ily rengeteg
> sok vajda s úr uralta
> országotok? Nos, a hiba
> csak bennetek van, úgy biza' –
> széthúzástok jutalma."
> S egy sem kapott kegyelmet,
> lett légyen ifjú bár s öreg,
> tűzetve nyársra ölte meg –
> jó ötszázan lehettek.[121]

A román vajda, mint a kegyetlen és zsarnok uralkodó archetípusa épp Drakula idejében kezdett elterjedni a nyugat-európai humanista közegben. Nagyon jól illusztrálja ezt a tényt a Drakulával kortárs, a román ortodox egyházban nemrég szentté avatott moldvai uralkodó, a már említett Nagy István vajda esete. 1502-ben a moldvai vajda követséget küldött Nürnbergbe, hogy orvost hozzanak számára az egyik ütközetben szerzett sebe gyógyítására. A követek egy ószlávból németre fordított és István uralkodásáról szóló krónikát is magukkal vittek. Az iratot a nürnbergi orvos és jeles humanista Hartmann Schedel (1440–1514) lemásoltatta.[122]

121 Beheim, *Drakula vajda*, 32.

122 Minderről lásd: Petre P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1959, 26–27.

Valószínűleg e másolás alkalmával kerülhettek be a szövegbe az István kegyetlenségét érzékeltető részek, mivel azok az ószláv nyelvű változatból vagy hiányoznak, vagy jóval szelídebben szerepelnek benne. Íme, néhány példa:

Ószláv szöveg (1476–1500)	Német fordítás (1502)	Német Drakula-történet (Strasbourg, 1500)
István vajda 6982 [1474] október 1-én elfoglalta [a havasalföldi] Telega várát, az ott lévő porkolábokat lefejezette, feleségeiket, sok cigánnyal együtt Moldvába hurcolta, a várat pedig felégettette.	Október 1-én István vajda Basarabbal együtt a havasalföldi Teleajen várához vonult. Ott a porkolábokat lefejeztette, és sok cigányt foglyul ejtett, majd azokat felkoncoltatta. A lemészárolt cigányok olyan sokan voltak, hogy vérük még a vár kapuján is kifolyt. A várat ezután István vajda felgyújtatta.	
Az ószláv változatból hiányzik.	Isten segítségével mind levágta őket István vajda, akik meg életben maradtak, legalább kétezer-háromszáz embert, egymás hegyén-hátán, a köldöküknél átszúrva karóba húzatta, miközben ott sétálgatott köztük két egész napon át.	Amikor másnap megvirradt, a hegy alatt álló kápolnánál nőket és férfiakat, fiatalokat és időseket vegyesen karóba húzatott [Drakula], majd néhányadmagával a felnyársaltak közé ült, és ott reggelijét jó étvággyal elfogyasztotta.

Ószláv szöveg (1476–1500)	Német fordítás (1502)	Német Drakula-történet (Strasbourg, 1500)
1470. február 27-én húshagyó kedden István vajda felégette Brăila városát.	1470. február 27-én István vajda a havasalföldi Brăila ellen indult, ahol hatalmas vérontást rendezett, felégette az egész várost, még az anyjuk hasában lévő csecsemőknek sem kegyelmezett: felvágatta az anyák hasát és úgy rángtattata ki onnan a csecsemőket.[123]	Attól sem riadt vissza, hogy anyákat és csecsszopó gyermeküket ugyanazon karóba húzatta, úgyhogy a gyermekek az anyjuk csecsén ordítottak, míg meg nem haltak. Avagy hasonlóképpen felvágatta az anyák mellét, és a gyermekek fejét azon keresztül átdugatta, és így egymáson nyársra húzatta őket.[124]

Amint az a fenti összehasonlításból is kiderül, az Istvánról szóló krónika német változatának kiegészítései erősen hasonlítanak a Drakula-történetek egyes részleteire. Tudjuk, hogy Hartmann Schedelnek megvolt a Drakula-történetek egyik példánya is.[125] Talán nem nagy merészség feltételezni, hogy az István vajdáról szóló krónika német másolója, aki akár még maga Schedel is lehetett, a Drakula-történetekben a már készen kapott toposzkészletet vette kölcsön azért, hogy István vajdát is be tudja illeszteni a német területen kialakulóban lévő kegyetlen román vajdakép elváráshorizontjába.

123 Az ószláv és német változatokat lásd: Mazilu, *I. m.*, 185–186.

124 *Drakula kényúr*, 64–65.

125 Ion Chiţimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1972, 76.

Propaganda helyett toposzok

Az eddigiek alapján úgy vélem, kijelenthetjük, hogy izgalmasabb kérdés azt vizsgálni, hogy a Drakula-történetek szerzője milyen olvasóközönséget célzott meg, semmint azt feszegetni, hogy mennyi lehet ezekben az elbeszélésekben a történelmi igazság. A Drakula-történetek ugyanis elsősorban nem a „valóságról", a hús-vér Drakula tetteiről és személyiségéről, hanem a történeteket befogadó közegről árulkodnak.[126] Miért pont ezeket a történeteket kínálták a havasalföldi vajdáról a korabeli szerzők a 15. századi nyugat-európai (elsősorban német) közönségnek? Kikből állhatott ez a befogadói réteg? Mielőtt e kérdésekre is válaszolnék, térjünk vissza egy kicsit a Drakula-történetek lehetséges keletkezésére.

Utaltam már arra, hogy vannak olyan adatok, melyek arra engednek következtetni, hogy a Drakula-történetek egyes da-

126 Lásd erről még: Helmut BIRKHAN, *Der grausame Osten. Mentalitätsgeschichtliche Bemerkungen zum Dracula-bild bei Michel Beheim*, Zeitschrift der Germanisten Rumäniens 6. (1997/11–12.), 93–100, www.e-scoala.ro/germana/birkhan.html.

rabjai még a vajda letartóztatása (1462. november vége) előtt készültek. Erre abból következtethetünk, hogy már 1462 novembere előtt jelentek meg hírek a vajda kegyetlenkedéseiről (Bártfai Balázs 1460. április 22-i levele, a magyar követ beszámolója Antonio Guidobonónak 1462 márciusában), melyeknek forrásvidékét a Drakulával szemben trónkövetelőként fellépő, Brassóban tartózkodó Dan vajda környezetében kell keresnünk. A legmeggyőzőbb filológiai érv arra nézvést, hogy a Drakula-történetek már a vajda letartóztatása előtt forgalomban voltak, a Sankt Gallen-i kézirat, melyben nem szerepel Drakula letartóztatásának híre.

> Valamikor régen néhány talján járt követségben Drakulánál. Mikor megérkeztek, tisztelettel levették kalapjukat, ám ekkor meglátszott, hogy fejükön még egy kis sapkát is viselnek, amit nem vettek le. Drakula rákérdezett erre a csuda szokásra, mire az olasz vendégek csak annyit válaszoltak, hogy ez az ő szokásuk, még a császár előtt sem veszik le a kis sapkát. Drakula meg akarta tartani őket jó szokásukban, ezért kis szegekkel a fejükhöz szögeztette a sapkát, nehogy az véletlenül leessen, és hogy a szokásuk soká éljen.[127]

Ebendorfer ezután még hozzáteszi, hogy Mátyás elfogta Drakulát, ami viszont a Sankt Gallen-i kéziratból hiányzik. Ez azt bizonyítja, hogy olyan kéziratról készült a Sankt Gallen-i másolat, mely 1462 novembere előtt íródott, hisz nem valószínű

127 A Sankt Gallen-i kézirat lelőhelye: Sankt Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 806, fol. 283–288, www.e-codices.unifr.ch/en/list/one/csg/0806. A kéziratot kiadta: Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti*, 90–96. Vö. még: Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 88; *Drakula kényúr*, 72.

az, hogy egy ilyen fontos információt a szerző nem említett volna meg. A Sankt Gallen-i másolat tehát a jelenleg ismert legrégebbi változatot őrizte meg, mely még Drakula letartóztatása előtt keletkezett, azaz semmi köze nem lehetett Mátyás Drakula-ellenes propagandájához. A Drakula-történeteknek ezt a változatát tartalmazó kódexet, melyben 1450 és 1550 között keletkezett szövegek találhatók, 1573-ban állította össze egy Mauritius nevű szerzetes. A Sankt Gallen-i kézirathoz szerkezetében és tartalmában az Ebendorfer krónikájában található szöveg áll a legközelebb.

Egy apró filológiai tévesztés azt is elárulja, hogy Ebendorfer német forrást fordított latinra. A már idézett történet szerint a trónkövetelő fiatal Dan vajdát Drakula elfogta, megásatta vele a saját sírját, és keresztény szokás szerint temetési szertartást rendezett számára. Miután Dan végignézte saját temetését, Drakula leüttette a fejét. Ebendorfernél azt találjuk, hogy Drakula „azután elfogott számos fiatalt *(item juvenes multos cepit)*, akikkel megásatta saját sírjaikat, majd lefejeztette őket."[128] A tévesztés abból adódik, hogy a román trónkövetelő vajda nevét (Dan) a német *dann* (aztán, akkor) határozószóval tévesztette össze valamelyik másoló. Ez nem volt egyedi eset, hisz a Sankt Gallen-i német nyelvű másolatban is fellelhető ugyanez a tévesztés: „Item er het den jungen darin gefangen..." Ezzel szemben a többi német szövegben ez áll: „Item er heft den jungen Dan ghefanghen..."[129] Ebendorfer tehát ugyanazt a német forrást használta, mint a Sankt Gallen-i másoló. Szintén a német forrás

128 Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 32.

129 Sankt Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 806, fol. 285; Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti*, 92.

használata mellett szólhat az is, hogy Ebendorfer Nikápolyt a latin szövegben is a korban használt németes alakban (*Schlita*) hozza,[130] jóllehet, más helyütt maga említi, hogy a város neve Nikápoly: *Nicopolis vulgariter Schiltaren.*[131] Azért dönthetett a német alak használata mellett, mert az előtte fekvő német kéziratban is az szerepelhetett. A fentiekből világos, hogy 1463 áprilisában-júniusában már létezett egy, a Drakula-történeteket megörökítő, német kézirat.

A Sankt Gallen-i változat az alábbi történeteket tartalmazza (a számok a történetek sorszámát jelölik). 1–2: Miután Drakula apját „az öreg kormányzó" (azaz Hunyadi János) megölette, fiai áttértek a katolikus hitre. Később Drakula megöletvén László vajdát (II. Vladislav), elfoglalta a trónt. 3–5: a Szeben és Brassó környéki falvak feldúlása: Kloster (Szászhermány, Kastenholz), Holtznety (Holcmány, Hosman) és Berkendorf (Botfalu, Brenndorf). 6: Drakula megölet négyszáz fiatalt [!], akik nyelvtanulás céljából országába mentek. 7–8: Drakula sok embert, fiatalt, öreget gyereket megölet. 9: Az ellene támadó Dannal megásatja sírját, majd megöleti. 10: Az erdélyi és magyarországi követeket a karóba húzottak sokaságával rémisztgeti, majd felégeti a Brassó külvárosában található Szent Jakab-kápolnát. 11: Felégeti Szent Bertalan templomát, majd

130 Cazacu, *L'histoire du prince Dracula*, 87.

131 Minderről lásd: Bleyer, *I. m.*, 548. A fentiek alapján cáfolnom kell Balogh F. Andrásnak azt a hipotézisét, miszerint a Drakula-történetek lübecki (1488) változatában szereplő Schyldow „a szláv zsidó szóból eredhet, így könnyen lehet, hogy Drakula zsidó kisvárost támadott meg", és ez a korai antiszemitizmus megnyilvánulása volna. A lübecki Schyldow nem más, mint Nikápoly német nevének, a Schiltern ~ Schiltarn formának az eltorzult változata. Lásd: Balogh F. András, *Német–magyar irodalmi együttélések a Kárpát-medencében*, Argumentum, Budapest, 2009, 22.

egyik vezérét Zendnik (Zeiden, Feketehalom) felégetésére küldi, de mivel ez nem sikerül, az ezzel megbízott kapitányt kivégezteti. 12: A Duna menti Bregelbe (Brăila) érkező hatszáz kereskedőt a vajda kivégezteti. 13: Nagy üstben főzeti az embereket. 14: Felégeti Talmácsot. 15: A csecsszopókat anyjuk mellére szegezve húzatja karóba. 16: Sokakat karóba húz, és azzal dicsekszik, hogy valójában jót tett velük. 17: A tolvaj cigányt fel akarja akasztatni a többi cigánnyal, de ők azt mondják, hogy náluk ez nem szokás, mire Drakula megfőzeti őket egy üstben. 18: A karóba húzottak bűzére panaszkodó magas rangú vendégét a vajda a legmagasabb karóba húzatja. 19: Egy pap arról prédikál, hogy a bűnök csak akkor bocsájtatnak meg, ha a jogtalanul elvett javakat visszaszolgáltatják a jogos tulajdonosnak. Drakula meghívja ebédre a papot, aki a vajda kenyeréből vesz magának, és mivel nem tudja visszaadni a jogtalanul elvett kenyeret, amit megevett, a vajda karóba húzatja. 20: Az ország főurai nem tudják megmondani, hány vajda uralkodott Drakula előtt, ezért karóba húzattatnak. 21: Drakula felvágatja ágyasának hasát, hogy megnézze gyermekét. 22: 1460-ban, Szent Bertalan napján a vajda felégeti a Szeben melletti Omlást és környékét. 23: Drakula 1462. évi bulgáriai hadjárata. 24–25: Drakula Szeben környéki és fogarasi pusztításai. 26: A vajda a legyilkolt emberek húsát eteti meg meghívott barátaival. 27: A rövid ingben dolgozó férj esete. 28: Drakula egy szerzetest szamarával együtt karóba húzat. 29: A marhabőrbe bújtatott cigányok harca a törökök ellen. 30: A koldusok megvendégelése. 31: Az anyákkal megsütött gyerekeiket eteti meg. 32: A vajda a követek fejéhez szegezteti a süvegeiket.

A Sankt Gallen-i kézirathoz szerkezetileg és tartalmilag időben Ebendorfer krónikája és Beheim históriás éneke áll a legközelebb. Az alábbiakban tehát azt fogom megvizsgálni, hogy ezekben a legkorábbi Drakula-történetekben – Sankt Gallen-i kézirat, Ebendorfer, Piccolomini és Beheim – milyen, a korban ismert irodalmi toposzok lelhetők fel. Fentebb már említettem, hogy az igazmondó és a hízelkedő szerzetesek története Szent Péter legendájára hajaz. A következőkben látni fogjuk, hogy a többi Drakula-történet is nagyrészt a közép- és reneszánsz kori európai irodalom toposzainak (szentek legendái, novellagyűjtemények) átírásain alapul.

Maradjunk még egyelőre a Jakab által elmesélt két szerzetes történeténél, mivel az nemcsak Szent Péter legendájával, hanem egy másik középkori anekdotával is mutat hasonlóságokat. Egyszer II. Frigyes (1194–1250) német-római császár és szicíliai király két bölcstől a következőt kérdezte: elvehetem-e ok nélkül mindenét egyik alattvalómnak, és odaadhatom-e azt egy másiknak kedvem szerint, mondván, hogy az uralkodó törvénye egyben az alattvalók törvénye is? Az egyik bölcs azt mondta: te mindent megtehetsz kedved szerint alattvalóiddal, mert ezzel nem követsz el semmilyen bűnt. A másik viszont azt mondta: ok nélkül, önkényesen nem vehetsz el semmit másoktól, mert a törvény igazságos, és az uralkodónak is a törvényben előírtakat kell követni. Mivel mindketten jól feleltek, a császár mindkettőjüket megjutalmazta. A hízelkedőnek egy fehér lovat és bohócruhát adott, a másiknak pedig megengedte, hogy ő maga írhassa a továbbiakban a törvényeket.

Ez a történet a középkori *Il novellino* címmel ismert olasz novellagyűjteményből való.[132] A *Cento novelle antiche o Libro di novelle e di bel parlar gentile* (Száz régi novella, azaz a novellák, valamint a szép és kellemes beszéd könyve) címmel ismert gyűjtemény első változata a 13. század végén keletkezett. Az első, ötven novellát tartalmazó kiadást 1476-ban jelentette meg Masuccio Salernitano. A közép- és reneszánsz kori Itáliában a gyűjtemény novellái széles körben ismertek voltak, Boccaccio is bőven merített belőlük a *Dekameron* írásakor. Frigyes császár és a két bölcs története is számos 13–15. századi kódexben fellelhető még.[133] Beheim tehát egy, a korabeli értelmiségi körökben jól ismert, több évszázados toposzt meséltetett el Jakab szerzetessel, ami igencsak megkérdőjelezi, hogy a történet a gorioni kolostor előtt valóban meg is esett. Az is nyilvánvaló azonban, hogy Beheim egyértelműen a vajdát lejáratő szándékkal írta át az eredeti történetet. Az előbbiekben azt is bemutattam, hogy a történet a későbbiekben a nyugat- és kelet-európai hatalomgyakorlás elkülönülésének érzékeltetésére is szolgált. Mivel a korai Drakula-történetek változatai közül ez az eset csak Beheimnál szerepel, így egyértelmű, hogy annak ő is a szerzője.

132 Az alábbi kiadásból idézem: *XXIV. novella = Il Novellino, a cura di* Valeria Mouchet, BUR, Milano, 2008, 50–51.

133 Ezek felsorolását lásd: Alessandro D'Ancona, *Le Fonti del Novellino*, Romania, 3. (1874/10.), 171–172.

Koldusok

Szintén az *Il novellinó*ra megy vissza a koldusok megvendégeléséről szóló anekdota is. A Sankt Gallen-i kéziratban csupán annyi áll, hogy egyszer a vajda bőségesen megvendégelte az országában élő koldusokat, majd rájuk gyújtatta a házat. Ebben az esetben Beheim csak szűkszavúan ismertette a történetet.

Sok leprást, mankós beteget,
bénát, koldust s szegényeket,
kit csak bírt, összeszedve
házába enni hívatott,
s hogy nékik enniök adott,
egy pajtába terelte
őket, majd felgyújtatta
házastul ott e népeket
– volt vagy hatszáz – s csak nevetett:
„Ezért nem kár, ebadta!"[134]

134 Beheim, *Drakula vajda*, 49–50.

A későbbi változatokban azonban már megjelenik az anekdota értelmezése is. Leginkább ismét az orosz variánsban, melyben a lakoma után a vajda megkérdezi a jóllakott koldusoktól:

> – Mit kívántok tőlem?
>
> Azok meg így válaszoltak:
>
> – *Isten tudja, uralkodó (goszpodar) és a te felséged, amint azt neked Isten sugalmazza!*
>
> Drakula megkérdezte:
>
> – Akarjátok-e, hogy megszabadítsalak benneteket minden földi szomorúságtól és ínségtől?
>
> A nyomorultak azt gondolták, hogy a vajda nagyon irgalmas lesz, s ezért kórusban felelték:
>
> – Akarjuk, uralkodó!
>
> Drakula erre megparancsolta, hogy zárják be a hodályt és gyújtsák fel. Valamennyien bennégtek. Ekkor a vajda így szólt bojáraihoz:
>
> – Tudjátok meg, hogy miért tettem ezt! Először is azért, hogy ne zaklassák a népet panaszaikkal, és országomban senki se legyen szegény, csak gazdag, másodszor – megváltottam őket szenvedésüktől, a nyomortól és súlyos betegségüktől.[135]

Ebben a változatban ugyanaz az autokrata hatalmi ideológia jelenik meg, mint amelyikről már szóltam az igazmondó, valamint a hízelkedő szerzetesek kapcsán. A vajdának egyenesen Isten sugalmazza azt, hogy mit kell cselekednie, ezért a vajda tetteivel csakis Istennek köteles elszámolni. Az uralkodót Istenen kívül senki más nem vonhatja felelősségre, és még csak fel sem merülhet az alattvalókban annak az igénye, hogy bármit

135 *Az orosz irodalom kistükre*, 227. A kurzívval kiemelt mondatot Sashalmi Endre fordításában idézem: Sashalmi, *Az orosz Dracula-elbeszélés*, 50.

is tudjanak az uralkodó indítékairól. Az orosz anekdotában ennek ellenére Drakula megindokolja tettének mozgatórugóit: „az öregek, a nyomorékok, a koldusok és a bélpoklosok" kiirtása valójában az alattvalók érdekében történt. Egyrészt az ország megszabadult az „értéktelen" emberektől, másrészt a szerencsétlenek megszabadultak szenvedéseiktől. Cselekedete tehát nem önkényes, hanem visszájára fordított szociális gondoskodás: a látszólag kegyetlen tett az alattvalók érdekében történt jó cselekedet, melyet egyenesen Isten sugallt az uralkodónak, épp ezért teljesen jogos, még ha nem is látják át rögtön az alattvalók annak indítékait (ezért Drakula magyarázata). Az orosz történetben épp ezért a hangsúly nem a nyomorultak megbüntetésén, hanem a vajda tévedhetetlenségén, és már-már isteni pozícióba való emelésén van.

A *Novellino* Ezzelino (vagy Azzollino) da Romano kapcsán meséli el ezt a történetet. Ezzelino valós személy, aki 1194 és 1259 között élt Vicenzában, Veronában és Padovában. A császárpárti ghibellinekhez tartozott, és mint ilyen a már említett II. Frigyes híve volt, ezért halála után IV. Ince pápa kiátkozta. A guelfszimpatizáns Dante – a guelfek a császárral szemben inkább a pápa oldalán álltak – az *Isteni színjáték*ban Ezzelinót a pokol vérfolyójába helyezte, igaz, nem részletezte, hogy milyen bűnökért is került oda.[136] Íme, a történet a *Novellinó*ban: Ezzelino egyszer bőségesen megvendégelte a szegényeket, elesetteket és koldusokat. A vendégség közben a szolgái nemcsak ételt és italt, hanem új ruhákat is adtak a rongyos vendégeknek, és miután átöltöztek, Ezzelino összehordatta és elégettette a régi

136 Dante Alighieri, *Isteni színjáték*, ford. Babits Mihály, Pokol, XII. ének, mek.oszk.hu/00300/00362/html/istenii.htm#13.

ruháikat. Az elégett ruhákból épen maradtak vissza az elrejtett arany- és ezüstpénzek, melyek bőségesen kárpótolták Ezzelinót a koldusoknak felszolgált ingyenlakomáért.[137]

A csaló koldus a középkori európai irodalomban kedvelt toposz.[138] A Drakula-történetekben azonban nem a koldusok csalásán (mint a *Novellino*ban), hanem a vajda szociálpolitikáján van a hangsúly: a vajda nem a koldusok ruháját, hanem magukat a koldusokat égetteti el, azért, mert azok „elették a nép elől a kenyeret, amelyet nem szolgáltak meg."[139] Ezzelino azonban nem kegyetlen és önkényes zsarnok, hanem a koldusok csalárdságát ötletesen leleplező mester *(messere)*. A történet átírásával Beheimnak sikerült is sötétebbre festeni a vajda alakját, jóllehet figyelembe kell vennünk azt is, hogy a középkorban a társadalmonkívüliséget nem a ma elvárt együttérzéssel szemlélték. A szegénygondozás, az elesettek, kitaszítottak iránti felelősség a kirekesztésben nyilvánult meg. Az ilyen embereket általában elűzték vagy megbüntették (börtönbe zárták, korbácsolták, kikötözték). Az Ezzelino-féle változatban is ez a felfogás jelenik meg: a szegények, a koldusok csalók, hisz rongyos öltözetük valójában temérdek kincset rejt. Ezt az értelmezést a Drakula-verziók is megőrzik: az 1488–1493-ban megjelent lübecki brosúra is hamis *(truggeleren)* koldusokról ír, így a történet végső üzente az, hogy a koldusok megölésével a vajda valójában jót cselekedett. Érdekes adalék, hogy az 1979-ben a román nacionál-kommunizmus szellemében készült történelmi propagandafilm (*Vlad Ţepeş*, rendezte: Doru Năstase), melyben Drakula vajda részben a kommunista diktátor, Nicolae Ceauşescu előképeként jelenik meg, a történet középkori interpretációját eleveníti fel. Az összegyűlt koldusok nagy része csaló, elesettségüket és csonkaságukat csak mímelik. Épp ezért a vajda emberei az igazi szegényeket kikísérik a vendégségről, és csak ezután gyújtják fel a házat. Az üzenet egyértelmű: a kommunista szociálpolitika gondoskodik az igazi szegényekről, míg a csalókat keményen megbünteti. Lám, mire nem jó egy középkori koldusanekdota.

137 LXXXIV. novella = *Il Novellino*, 92.

138 Andrei Pippidi, *Originea posibilă a unei legende despre Vlad Ţepeş*, Revista de Istorie şi Teorie Literară 39. (1991/3–4.), 325.

139 *Drakula kényúr*, 74.

Cigányok

A koldusok mellett fontos szereplői a Drakula-történeteknek a cigányok is, akik két érdekes anekdotában is szerepelnek. Mindkettő legkidolgozottabb változata Beheimnál található, ezért ezeket idézem.

Cigányt fogott a vajda,
akit lopáson értek, és
jött is a többi, nem kevés,
amint e hírt meghallta,
és összegyűlt ott sok cigány,
kérték a vajdát, a zsivány
bocsáttassék el onnan.

Drakula szólt: „Azt nem lehet,
kötélre kap ítéletet,
s amit mondtam, megmondtam."
„Bocsáss meg", szóltak arra,
„urunk, neki, hiszen szokás
nálunk s nem ritka a lopás,
s senki el ne vitassa

e jogunk, pöcsétes irat
szól róla, mit császár irat,
hogy fel ezért nem kötnek."
Figyelmezz, mit tett Drakula
– több szót nem is pazarola –,
halld csak, mily furcsa ötlet:
míg a tolvajnak testét
üstben puhára főzeti,
a többit meg összeszedi,
mind egybegyűjti tüstént,

s reájuk azt szabja ki, lám,
hogy felfalják amaz cigány
húsát és összes csontját.'[140]

A cigányok által Drakulának bemutatott „pöcsétes irat", mely szerint a cigányoknak jogukban áll lopni, nagy karriert futott be a 15. századi európai történeti irodalomban. Az okirat legkorábbi említése a bolognai városi évkönyvben található, az 1422. július 18-i bejegyzésnél:

> Ezen a napon jött Bolognába férfiakkal, nőkkel és gyerekekkel egy Andrásnak nevezett egyiptomi herceg. Nagyjából százan lehettek és azt mondták, hogy korábban elhagyták a keresztény vallást, ezért Magyarország királya elűzte őket földjeikről. Később András herceg azt mondta a királynak, hogy szeretne népével újra megkeresztelkedni. Ezt mintegy négyezeren meg is tették, azokat pedig, akik ezt nem akarták, megölték. Az újrakeresztelteknek számára a magyar király elrendelte, hogy vezeklésként hét évig vándoroljanak a világban, és ezalatt zarándokoljanak el a római pápához, majd ezután visszatérhetnek Magyarországra. Mikor Bolognába érkeztek, már ötödik éve vándoroltak, és legalább

140 Beheim, *Drakula vajda*, 27–28.

> fele az embereknek odaveszett az úton. Volt náluk egy, a magyar király (aki császár is volt) által kiállított oklevél, mely szerint vándorlásaik során bárhol legyenek is, joguk van lopni és emiatt senki sem vonhatja őket felelősségre.[141]

1424-ben András, regensburgi pap (Andreas Ratisbonensis) már az oklevél szövegét is lejegyezte, és azt is tudta, hogy az oklevelet Luxemburgi Zsigmond adta ki Szepesen, 1422. április 19-én. Az oklevél szövegét Hermann Cornerus is közölte az 1435 táján írt *Chronica novella* című művében. Az csak a 20. században derült ki, hogy az oklevél vaskos hamisítvány.[142] Mindez persze nem zavarta a 15. századi humanistákat abban, hogy a cigányokról szóló mesét széles körben terjesszék. Így juthatott a tudomására a Drakula-történetek lejegyzőinek is. A cigányok szerepeltetése a Drakula-történetekben azonban egyáltalán nem a korabeli havasalföldi helyzet bemutatására, hanem a nyugat-európai olvasóközönség „szórakoztatására" szolgált. A cigányok a 14–15. században jelentek meg Európában. Kezdetben a Balkán-félszigeten (Raguza, 1362; Bulgária, 1378; Havasalföld, 1385), majd Erdélyben (1400 körül) és Magyarországon is (1416.)[143] Ennek ellenére nem Közép-, hanem Nyugat-Európa felé törekedtek. Elsősorban a városokat vették célba, Havasalföldet és Magyarországot inkább csak átvonulási útvonalként érintették. A nyugat-európai városok lakói valóságos kultúrsokként élték meg a cigányokkal való

141 *Cronica di Bologna = Rerum Italicarum Scriptores*, tom. 18, a cura di Ludovico Antonio Muratori, Modena, 1731, 611.

142 Nagy Pál, *A magyarországi cigányok története a rendi társadalom korában*, Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola, Kaposvár, 1998, 47–64.

143 *Uo.*, 42.; Viorel Achim, *Cigányok a román történelemben*, Osiris, Budapest, 2001, 24–25.

találkozást. A már említett bolognai városi krónika szerzője a következőket jegyezte fel a cigányok mindössze tizenöt napos ott tartózkodásáról:

> A városlakók közül sokan felkeresték a cigányokat. Leginkább a herceg feleségét, akiről azt mondták, hogy tud jósolni, és meg tudja mondani mindenkinek a jövőjét, de még azt is kitalálta, hogy a jelenben kinek milyen a felesége, hány gyereke van, és sok más hasonló dolgot. Sok esetben valóban igazat is mondott. Szinte nem volt azonban olyan, akinek e jóslások kapcsán nem lopták volna el vagy a táskáját, vagy valamelyik értékes ruhadarabját. A cigány nők hat-nyolc fős csoportokba verődve járták a várost, bementek a polgárok házaiba és ott fecsegtek össze-vissza. Az üzletekben egyesek úgy tettek, mintha vásárolni akarnának valamit, miközben a többiek elemeltek, amit tudtak. Ezért a város határozatot hozott, hogy aki a város polgárai közül felkeresi őket, azt kiközösítik, vagy ötven líra büntetés megfizetésére kötelezik. [...] A világ legeszesebb tolvajai voltak. Néhányan egy éjszaka együtt lovagoltak, majd bekötötték lovaikat egy istállóba. A cigányok a lovak közül a legszebbet lopták el. A lovaglók azonban visszaszerezték a lovat, és később a többi megkárosított polgár is az ellopott javaik egy részét. A cigányok látva, hogy immár nem tudnak többet lopni Bolognában, Róma felé vették útjukat. A legocsmányabb népség volt, mely valaha is megfordult Bolognában. Feketék és soványak voltak, és úgy ettek, mint valami disznók. A nők rövid inget viseltek, nyakukban vastag sálat, fülükben pedig fülbevalót hordtak, fejüket sok fátyollal takarták el.[144]

A 15–16. század folyamán a nyugat-európai városok egyre-másra hozták a cigányokat kitiltó határozataikat, ez azonban nem okozott tömeges visszaáramlást Magyarországra (a cigányok

144 *Cronica di Bologna*, 612.

lélekszáma ekkor egész Európában néhány százra, legfeljebb néhány ezerre tehető).[145] Ezzel szemben Havasalföldön már a 15. században jelentős számú cigány népességgel számolhatunk. A korabeli krónikaírók tizenkét-tizenhétezer cigányról beszélnek.[146] Ez nyilván túlzás, hiteles források alapján a 15. században körülbelül négyszáztíz cigány család lehetett Havasalföldön.[147] A cigányok rabszolgaként jórészt a kolostorok tulajdonában voltak.[148] Sokkal kisebb számban (egy-két család) egy-egy főúr (bojár) szolgálatában álltak. A 15. századi oklevelek alapján nagyjából húsz ilyen cigány családról tudunk.[149] Tehát Havasalföldön a 15. században összesen körülbelül négyszázharminc cigány család élhetett. Még ha egy családra tíz embert is számolunk, akkor is hozzávetőleg négyezer-háromszáz cigány lehetett ekkor a vajdaságban. Ez mindenképp jelentős szám, ha figyelembe vesszük azt, hogy a cigányok lélekszáma ekkor nagyjából egész Európában lehetett ennyi.

145 Nagy Pál, *„Fáraó népe". A magyarországi cigányok korai története (14–17. század)*, Pécsi Tudományegyetem BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2004, 14, kisebbsegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/romaszovegtar/A_farao_nepe.pdf.

146 Achim, *I. m.*, 29.

147 1385. október 3-án I. Dan vajda negyven cigány családot adományozott a Tismana kolostornak; 1388. május 20-án Mircea cel Bătrân vajda háromszáz családot a Cozia kolostornak; 1421. június 19-én Radu vajda negyvenöt családot a Cozia és Codmeana kolostornak; 1464. október 23-án Szép Radu húsz családot a Snagov kolostornak; 1479. november 17-én Basarab cel Tânăr vajda három családot a Tismana kolostornak; 1493. június 16-án Vlad Călugărul vajda két családot a Glavacioc kolostornak. Ez összesen négyszáztíz család. Az okleveleket lásd: DRH, seria B, I, 19–22, 25–28, 98–105, 215–218, 269–270, 388–391.

148 A cigányok rabszolgaságát Havasalföldön csak 1856-ban törölték el. Minderről lásd: Achim, *I. m.*, 38–104, 135.

149 Az adatokat lásd: DRH, seria B, I, 148, 160, 228, 300, 347, 370, 477, 481.

Mindezek ellenére a Drakula-történetek a nyugat-európaiak, és nem a havasalföldiek cigány-élményét örökítették meg. Különösen feltűnő, hogy a legkorábbi erdélyi hiteles forrásokból (amelyek épp a 15. század második felében keletkeztek) teljességgel hiányoznak a nyugati krónikákban a cigányokra vonatkozó, rendre visszatérő toposzok (hitehagyás, tolvajlás, vezeklés, hét éves zarándoklat vagy éppen a Zsigmond-féle menlevél).[150] Jellemző az is, hogy a Drakula-történetek orosz változatából szintén hiányoznak a cigányok. Ez nem is csoda, hisz Oroszországban, a többi európai országhoz viszonyítva későn, csak 1500 körül jelentek meg. Akkor is nagyon csekély számban, nagyobb tömegben csak a 18–19. században találkozunk velük, a 15–16. századi oroszországi rabszolgák (holopok) között nem találunk cigányokat.[151] Az orosz olvasóközönség számára tehát érdektelen lett volna a cigányok szerepeltetése, ezért az orosz fordító/lejegyző ki is hagyta azokat a történeteket, melyeknek ők voltak a főszereplői. A Drakula-történetek lejegyzői tehát nyugat-európai forrásokból meríthettek, és a nyugat-európai szerzők írásaiban megjelenő cigányképre játszottak rá.

150 Nagy Pál, *„Fáraó népe"*, 5, 49.
151 Achim, *I. m.*, 28.

Szentek, mártírok, kannibálok

Az imént idézett anekdota másik része – az emberevés – szintén régi irodalmi toposz. A kannibalizmus vádja mindig lehetőség a beszélő erkölcsi felsőbbrendűségének, valamint az emberevő erkölcsi alacsonyabbrendűségének a bizonyítására. Az anthropophagus szót már az ókori görögök és rómaiak is a barbárok, a „nem emberek" jellemzésére használták. A korai keresztényeket is előszeretettel vádolták emberevéssel.[152] Talán épp e képzetek ellensúlyozására a mártírok legendáiban

152 Nagy Ágnes Anna, *La forme originale de l'accusation d'anthropophagie contre les chrétiens, son dévelopement et les changements de sa représentation au IIe siècle*, Revue d'Études Augustiniennes 47. (2001), 223–249. „Híresztelik rólunk [keresztényekről], hogy elvetemült gonosztevők vagyunk, gyermekgyilkossággal járó titokzatos szertartások s a belőlük származó lakomák okán. Sőt azt mondják, hogy az eszemiszomra vérfertőzés következik, amelyre a fényforrásokat fölforgató kutyák, már mint a sötétség és az aljas élvezet kerítői adnak ocsmány módon jeladást" – írta Tertullianus a 2. század végén. Tertullianus, *Apologeticum. A keresztények védekezése a pogányok ellenében*, ford. Városi István = *Tertullianus művei*, szerk. Vanyó László, Szent István Társulat, Budapest, 1986, 74.

a szentek gyakran úgy jelennek meg, mint akiket épp „fogyasztásra" készítenek elő. A szenteket a kínzások során megsütik vagy megfőzik, de ők e kínzásokból csodálatos módon mindig sértetlenül kerülnek ki. Szent Jánost olajban főzik meg, de ő épségben jön ki a forró üstből. Antiochiai Szent Margitnak vasfésűkkel szaggatják le a húsát, majd égő fáklyával sütögetik. Szent Borbála húsát bikacsökkel hasogatják le, de reggelre begyógyulnak a sebei. Szent Dorottyát „kínzófára vonják, testét vaskampókkal tépik, megvesszőzik, megkorbácsolják, majd égő fáklyákat kötöznek szűz mellére, s félholtan börtönbe zárják másnapig. Reggel elővezetik, de egyetlen seb, egyetlen karcolás sem látszik rajta." Végül darabokra szaggatják, és a madarak eledeléül szétszórják testét. Szent Bonifácot fortyogó szurokkal töltött üstbe eresztve fejjel lefele megfőzik. Szent Krisztinát saját apja vaskarmokkal szaggatja „Krisztina pedig saját húsából egy darabot apja képébe vágott, mondván, »Ez a tied, te zsarnok, fald fel saját szülötted húsát!« Akkor atyja kerékre kötteti, és olajat gyújtat meg alatta, de a felcsapó láng ezerötszáz embert megöl."[153] Szent Ignác hátát vaskarmokkal tépik, és sót öntenek sebeibe. A példákat még hosszan lehetne sorolni.

A megfőzött, megsütött szenteket természetesen nem eszik meg, mert az blaszfémia lett volna, de e legendáknak talán az is lehetett az üzenete, hogy a keresztények nem emberevők, hanem épp fordítva: ők készek feláldozni magukat másokért. Nem lehet azonban mindezek kapcsán nem gondolni az eucharisztiára. Nem volt nehéz ugyanis a keresztényeket emberevéssel vádolni, ha ők maguk állították azt, hogy az eucharisztiával való

153 A példákat a *Legenda aurea* alapján idézem, mek.niif.hu/04600/04626/html/index.htm.

találkozás során Krisztus testét és vérét veszik magukhoz.[154] A kereszténység megerősödésével, majd később államvallássá válásával azonban fordult a kocka: a keresztények kezdték kannibalizmussal vádolni a nem keresztényeket.[155] A népvándorlás korában a keletről jövő vándornépeket nemcsak az apokalipszis lovasainak, hanem sok esetben emberevőknek is tartották. Regino prümi és trieri szerzetes évkönyvében (906) ezt jegyezte fel a magyarokról: „Nem emberek, hanem vadállatok módjára élnek. Ugyanis állítólag nyers húst esznek, és vért isznak; az embereknek, akiket elfognak, a szívét darabkákra vágva, mintegy orvosságként felfalják, semmilyen könyörület nem hatja meg őket, a kegyesség nem indítja meg szívüket."[156] A francia népmesék emberevő szörnye, az ogre bizony a magyarokról (Hongre, Hongrois) kapta a nevét.[157] Yvo de Narbonne a tatárjárás idején Bécsújhelyen tartózkodó szerzetes 1241-ben Bordeaux püspökének a következőket írta a tatárokról:

154 Vincent VANDENBERG, *De chair et de sang: images et pratiques du cannibalisme de l'Antiquité au Moyen Âge*, Presse Universitaires de Rennes – Presses Universitaires François Rabelais de Tours, Rennes, 2014, 68–79.

155 Már Tertullianus is azt vetette a pogányok szemére, hogy „ti magatok műveltek olyasmit, részint ország-világ szeme láttára, részint titokban, aminek okán talán elhiszitek a hasonlót rólunk. Lám, Afrikában Saturnusnak gyermekeket áldoztak nyilvánosan. [...] Emlegetik, hogy bizonyos szittya népeknél, ha valaki meghal megeszik övéi. [...] Manapság is akadnak felénk véres áldozatok Bellona tiszteletére. A megtépett combokból kiömlő vért tenyérrel fogják fel és adják az embereknek s ez avatja őket Bellona tisztelőivé." (TERTULLIANUS, *I. m.*, 78–79.)

156 *A magyarok elődeiről és a honfoglalókról. Kortársak és krónikások híradásai*, összeállította GYÖRFFY György, Osiris, Budapest, 2002, 199.

157 TÓTH G. Péter, *Emberevők – törökverők. A magyarokról kialakított sztereotip képek és a végvidéki lakomák kérdése = Folyamatok és fordulópontok. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére*, szerk., PÓCS Éva, L'Harmattan, Budapest, 2003, 234–236.

A leölt keresztények holttestét a vezérek a kutyaevőkkel és más hulladékevőkkel együtt úgy ették, mint a kenyeret, csak a csontokat hagyták meg a dögkeselyűknek. De ami csodálatos, a váratlanul ott termett falánk és kiéhezett keselyűk alig akarták enni a maradványokat. Az öreg és csúnya asszonyokat úgy osztották étkül a közkatonának számító emberevőknek, mint a napi fejadagot; a szép nőket nem ették meg, hanem kiáltozásuk és jajveszékelésük közepette tömegesen közösülve velük, megfojtották. A szüzekkel is addig fajtalankodtak, amíg ki nem lehelték lelküket; akkor mellüket levágták, ezt az elöljárók részére ínyencségnek félretették, s végül a szűzi testeket lakmározva elköltötték.[158]

Mintha csak a Drakula-történeteket olvasnánk: a tatárok Drakulához nagyon is hasonló módon kegyetlenkednek. A 15. század végén 16. század elején a magyar–török határvidék eseményeiről szóló beszámolókban szintén rendre feltűnik az emberevés. 1494-ben a belgrádi végvári katonák át akarták játszani a várat a törököknek. Mátyás híres hadvezére, Kinizsi Pál tudomást szerzett az összeesküvésről, és letartóztatta a főkolomposokat, akik (és innen átadom a szót Mátyás krónikásának, Bonfininak):

iszonyú kínzások után bevallották a bűnt, mire borzalmas és – azt hiszem – sosem hallott büntetéssel sújtotta valamennyit, tudniillik a leggyalázatosabb börtönbe csukta, minden nap egyet közülük kecske módjára nyársra húzatott, ezt tűzön ropogósra süttette, és társainak eledelül adta, a rettenetes lakoma szörnyűségét növelendő, meg-megkérdezve, ínyükre való-e az áruló húsa.[159]

158 *Tatárjárás*, szerk. Nagy Balázs, Osiris, Budapest, 2003, 170.

159 Bonfini, *I. m.*, 980.

Két évtizeddel később a Dózsa György-féle parasztháborúról írt eposzában (1519) az olmützi Taurinus Dózsa kivégzését hasonlóan véres és kannibalisztikus képekben idézte meg:

Nádpálcával vert szolgái körötte csapatban
vad táncot jártak s a királyukat egyre kacagták.
Zápolya int, mire most vont pallossal fenyegették
őket, ezért rágják, megtépik a puszta fogukkal
nyomban a megroncsolt tagokat s úgy nyeldesik és a
Székely testéből jóllaknak, a vérit isszák,
úgy falják be húsát hitvány szolgái uruknak.
Ily hóhér-lakomán, vérrel föcskendve be, rútan
áll vala szörnyeteges terítékkel ez ördögi asztal:
marva, a vére veszett, gyűlölve a fényt meg a létet,
földre ledől, félig holt teste alélva kinyúlik.
Lassan az életerő megtér azután a szívébe.[160]

A Bonfini és Taurinus által előadott történetek minden feltűnés nélkül beilleszthetők a Drakula-anekdoták közé. Ízelítőül íme, néhány leírás Drakula kannibalisztikus tetteiről Beheimtól (a Sankt Gallen-i kéziratban a 26. és 31. anekdota):

Sebet vágat számosra,
mit sóval dörzsöltet be, és
forró zsírban sül nem kevés –
kínnak nincs vége-hossza. [...]

Sok van, ki megsül, sok, akit
főznek vagy bőre nyúzatik,
sokat csak úgy felkötnek, [...]

160 Lásd még: Tóth G., *I. m.*, 257–259; Dénes Harai, *Couronne ardente et dans anthropophage: le décryptage de la symbolique de l'exécution de György Dózsa, chef révolté en Hongrie (1514)*, Histoire, économie et société 38. (2019/1.), 32–48.

Anyjuktól kölyköt elszedi,
s megsütni parancsolja,
majd felfalatja azt velük
s lenyirbáltatja emlejük,
mit is megsüttet nyomba',
és férjeiknek adja
étkül, s karóba húzza mind. [...]

Volt háromszáz vándor cigány,
ki arra tévedt, s hogy bán
a vajda vélek, mondjam?

Merthogy bizony hármójukat,
ki többinek utat mutat,
ott pörkölé meg nyomban,
s őket parancsra kellett
a többinek felfalnia,
ahány cigány csak ott vala,
lett légyen felnőtt, gyermek.[161]

Mint említettem, az emberevés vádja valamely csoport kegyetlenségét, vadságát, nem ember voltát volt hivatott bemutatni. Bonfini, Taurinus és a Drakula-történetek szerzői azonban részben szakítanak ezzel a hagyománnyal. Náluk az uralkodó, a hatalommal bíró az, aki valamilyen jogos vagy önkényes büntetésként kényszeríti a bűnösöket vagy éppen az ártatlanokat emberevésre. Bonfininál és Taurinusnál a szerzői szándék kétértelmű: vajon az emberevésre való kényszerítés a kivégző kegyetlenségét, netán épp ellenkezőleg, a büntetés jogosságát és

161 Beheim, *Drakula vajda*, 23, 26, 47–48.

a lázadók embertelenségét érzékelteti?[162] A Drakula-történetek esetében azonban az üzenet egyértelmű. A vajda teljesen ártatlan embereket etet meg legalább ennyire ártatlan emberekkel, tehát a kannibalizmusra való kényszerítés nála nem jogos büntetésként, hanem teljesen önkényes cselekedetként jelenik meg.

Részben szintén az emberevéssel áll kapcsolatban a karóba húzottak közt lakomázó vajda jelenetét elmesélő anekdota is, mely a későbbi röplapok kedvelt illusztrációja lesz (az 1500. évi strasbourgi kiadás egyenesen színesben közli a jelenetet.) A történet a Sankt Gallen-i kéziratban még nem szerepel, Beheimnál jelenik meg először, utána azonban kedvelt darabja lesz a Drakuláról kiadott brosúráknak.

S halld, mily pokolfajzatja:
karóba húzottak között
kínjukban míg gyönyörködött,
reggelijét ott tartja.[163]

Ugyanez a történet a strasbourgi röplapban: „Amikor másnap megvirradt, a hegy alatt álló kápolnánál nőket és férfiakat, fiatalokat és időseket vegyesen karóba húzatott, majd néhányadmagával a felnyársaltak közé ült, és ott reggelijét jó étvággyal elfogyasztotta."[164] A toposz véleményem szerint a bibliai Salóme történetére megy vissza (Mt 14, 1–13; Mk 6, 17–29), aki egy lakoma alkalmával táncával annyira megbűvölte Heródest, hogy

162 Kiss Farkas Gábor, *Taurinus Parasztháborúja. Kétértelműség és paradoxitás a Jagelló-kor humanista irodalmában*, Történelmi Szemle 54. (2014/4.), 553–557.

163 Beheim, *Drakula vajda*, 18.

164 *Drakula kényúr*, 64.

az kész volt a lány bármilyen kérését teljesíteni. Salóme, anyja tanácsára Keresztelő Szent János fejét kérte. Heródes húzódozva bár, de megparancsolta János lefejezését. A szent fejét a lakomázó vendégek előtt, egy tálon nyújtották át Salóménak.

A 15–16. századra a holttestek közti lakomázás a kegyetlenség szimbólumává vált. Szerémi György (1490–1548) Szapolyai János kegyetlenségét elítélendő adja elő az alábbi történetet, melyben Szapolyai látszólagos győzelmét ünnepli ellenfelei társaságában:

> A németpártiakból hét fejet mutattak be a királyi felségnek; megismerte őket a király, s fejükre ütve mondta: Barátom, ellenem jöttél, mint ellenség. Hát nem sok jót tettem én veled, s nagy szeretet volt köztünk különösen?! – mondta még a király: Ez nagy úr volt Morvaországban; volt tíz vára. Ez a másik is nemes volt; hét vára volt. Ez, aki tátott szájjal van, Sziléziában volt. És a hét fejet a serlegek asztalára tétette. Jókor ebédet készíttetett, s Gritti urat elhivatta a vártáról a várba ebédelni. Evett és ivott a király, s közben gyakran ránézett a levágott fejekre; nem utálta.[165]

Hasonló lakomában volt része Werbőczy Istvánnak és társának 1533-ban Konstantinápolyban:

> Török szokás szerint le kellett dőlnünk a földre, s a megterített kerevetekről bőséges ebédet fogyasztottunk. A turbános törökök fürgén hordták fel a fogásokat, s török szavakkal biztattak bennünket vidámságra. De a poharakat nektár helyett édes szörppel töltötték meg, a törökök ugyanis nem élhetnek borral. Az öröm elkerülte lelkünket [...] mert amint elhordták az ételeket, a törökök vértől csapzott, gerincoszlopról leszakított fejeket raktak elénk, melyeket kegyetlen kéz rideg kardvasa vágott le, s melyeken még folyt a véres csatak. Követségünk tagjainak haja az égnek állt, s minden ízünket elöntötte a borzadály; még csontjainkat is átjárta a félelem az élettelen, érzékeléstől megfosztott arcok láttán; az irgalmatlan gaztett nyomai piroslottak róluk. A törökök nem ismerik a nemeslelkűséget, s hiányzik belőlük a becsületérzés; nem képesek kegyelmezni a legyőzötteknek.[166]

A 15. század végén, 16. század elején a kannibalizmus a kegyetlenség és a barbárság felidézésére szolgáló irodalmi toposz. Talán az sem véletlen, hogy az európai és a keleti (jelesül török) kultúra találkozásának határvidékén történő események leírásakor alkalmazták előszeretettel a korabeli szerzők. Érdekes módon később is ez történik, amikor az európai telepesek és utazók a gyarmatosított népek kultúrájával találkoznak majd. Úgy néz ki, hogy a különböző kultúrák határvidéke kedvezett a kannibalizmus irodalmi alkalmazásának. A Drakula-történetek kannibalizmusa is jól beilleszthető ebbe a kontextusba.

165 Szerémi György, *Magyarország romlásáról*, ford. Juhász László, Helikon, Budapest, 1961, 210. Vö. még: Tóth G., *I. m.* 259–260.

166 Tardy Lajos, *Régi hírünk a világban*, Gondolat, Budapest, 1979, 64.

Az elrejtett kincs és egyéb toposzok

Hallhattok mást is róla:
számos bizalmas emberit,
kiben bízott, s ki benne hitt,
a nagy titkának tudója,
kik segíték elrejteni
s tudják, hol vannak kincsei:
őket saját kezével
nyakazza le: a rejteket,
hol drágasági rejlenek
s a kincsek tömegével,
nehogy elárulhassák.[167]

A korai változatok közül a fenti anekdota csak Beheimnál található meg. A történet egyébként szintén hosszú múltra tekint vissza. Cassius Dio (164–229) *Rómaiké isztoria* című művében írja, hogy miután Traianus császár elfoglalta Daciát, megtalálták Decebal kincseit, melyeket a dák király a Sargetia folyó medré-

167 Beheim, *Drakula vajda*, 37.

ben rejtegetett. A foglyokat, akik az elrejtendő kincsnek ásták a vermet, Decebal mind megölette, hogy ne tudják másnak felfedni a kincs rejtekhelyét.[168] A későbbiekben Iordanes a 6. században közreadott *Geticá*jában Alarik vizigót, valamint Attila hun király temetésére alkalmazta a történetet.[169]

Annak ellenére, hogy az alábbi történetek forrását még nem sikerült pontosan azonosítanom, az a véleményem, hogy azok is a 15. században ismert irodalmi toposzokra vezethetők vissza. A történetek mind megtalálhatók már a Sankt Gallen-i kéziratban is, ugyanakkor Beheim hozza legkidolgozottabb változataikat, ezért az alábbiakban csak az ő szövegét idézem.

Másszor elébe egy pap állt,
és prédikálva Drakulát
ilyeténképp okítja:
a bűnt meg nem bocsátják,

168 Cassius Dio *Rómaiké isztoria* című művének VIII, 14, 1 szakaszát idézi: *Izvoare privind istoria României*, vol. I., red. Vladimir Iliescu – Virgil C. Popescu – Gheorghe Ştefan, Editura Republicii Populare Române, Bucureşti, 1964, 695–697.

169 „Miután ilyen sirató énekekkel megsiratták, a sírhalma fölött egy »strava«-t, ahogy ők nevezik, ünnepeltek hatalmas tivornyával, egyik végletből a másikba esve, a halottsiratást az öröm kitöréseivel vegyítették. Ezután az éjszaka csendjében a holttestet a földbe rejtették. Először aranyból, másodszor ezüstből, harmadszor kemény vasból készített szemfedővel fedték be. Ezzel jelezték, hogy a leghatalmasabb királyhoz mindezek illenek: a vas, mivel népeket igázott le, az arany és az ezüst, mivel mindkét birodalom méltóságjelvényét megkapta. A legyilkolt ellenségtől zsákmányolt fegyvereit, mindenféle drágakőtől fénylő lószerszámokat, és különféle ragyogó méltóságjelvényeket, amelyek udvara fényét jelentették, temettek vele. És hogy az emberi kíváncsiság távol maradjon ennyi kincstől, megölték az e munkával megbízottakat – borzasztó jutalom! – és a sírásókat, úgy, mint az eltemetettet, hirtelen halál érte." (Iordanes, *Getica. A gótok eredete és tettei*, kiad. Kiss Magdolna, L'Harmattan, Budapest, 2005, 93–94.)

hacsak, mi jogtalan s mohón
mástól elszerzett birtokom,
visszaadnom nem látják.

Drakula ekkor a papot
házába hívta, megrakott
asztalhoz, mint vendéget,
s miközben lakomáztanak,
a ravasz vajda pár falat
kenyért a tálba bétett,
a pap meg másra-egyre
kanállal némely kis darab
kenyért, mit az a tálba' hagy,
kihalászta, s megette.

Drakula szólt: „Mondd hát, miként
prédikáltál csak az imént,
hogy bűnt meg nem bocsátnak,
s hagyni kell, kinek mije van?"
Szólott a pap: „Így van, uram,
ezt szánom jó tanácsnak."
Drakula erre: „Pásztor,
mért veszed hát ki kenyerem,
mikor magamnak tördelem?
E tetted biz' nem jámbor!"

És megfogá szegény papot
s hegyes nyársra húzatta ott.[170]

A történet bibliai allúziókkal terhelt. A pap prédikációja – csak az nyer bocsánatot, aki a jogtalanul elvett javakat visszaadja – nem más, mint a Tízparancsolat *Ne lopj!* parancsának pa-

170 Beheim, *Drakula vajda*, 29–31.

rafrázisa. Drakula és a pap lakomája ugyanakkor erőteljesen hajaz az úrvacsora jeleneteire is. Csak míg az Újszövetségben (Lk 22, 19–20, 1Kor 11, 23–25) Jézus szétosztja tanítványai közt a kenyeret, addig Drakula azt, hogy a pap is vesz az ő kenyeréből, lopáskánt értelmezi. Egy kifordított úrvacsora-történettel van tehát dolgunk, melyben Drakula egyfajta ellen-Jézusként (a Sátánként) jelenik meg. Az eredeti történet véleményem szerint kléruskritikai szándékkal íródhatott. Az elbeszélés ugyanis az egyházi képmutatásról is szól. Hisz a pap azt prédikálja, hogy a jogtalanul elvett javakat vissza kell adni, de ő maga is jogtalanul veszi el a kenyeret Drakula asztaláról. Értsd: az egyház is jogtalanul szerzi javait, miközben azt hirdeti, hogy az bűn. A történet átírása a vajda kegyetlenségének és ördögi mivoltának (ellen-Jézus) a sugalmazásával sem törölte el az eredeti változatban meglévő egyházellenességet és humort. Így az elbeszélés sajátos kétértelműséget nyert: Drakula nemcsak gonosz, hanem igazságos is, hisz végső soron egy képmutató papot büntet meg. Az orosz változatból nem véletlenül hiányzik ez a történet, ugyanis az egyházi környezetben terjedt, és nyilván a szerzetesek megérezték az anekdotában rejlő kléruskritikát, ezért jobbnak látták kihagyni azt.

Az alábbi történetnek szintén két szerzetes a főszereplője.

Szent Bernát szerzetesibül,
a meztéllábasok közül
ketten hozzá jövének,
kik alamizsnát gyűjtenek
birtokjain, s apró kegyet
a vajdától remélnek.
Az meg reájuk rezzent:

„Mily koldusforma éltetek!" –
„Urunk, az örök életet
szolgáljuk mink meg ezzel."

– szólnak ezek, s rá Drakula:
„Nem vágytok tán már most oda?" –
„Dehogynem" – felelének –,
„még máma szívesen jutunk
elé, ha így döntött urunk."
S a vajda rá: „Én néktek
hamar segélek ebben."
S karóba húzza kettejük,
szólván: „Mi jót tevék velük,
üdvösségükre tettem."

Emez két boldogult barát
ott hátrahagyta szamarát
Drakula udvarában,
melyen az adományt vivék,
s mit ádott nékik még az ég:
kenyért s élelmet zsákban.
Ez állat azt' beront ám
a várba, s ordít oly nagyon,
hogy Drakula szól: „Ki vagyon,
ki ordít itt ily rondán?"

A szolgák meg: „E két barát
hagyott itt árván egy szamárt,
ki bőg ilyeténképpen."
A vajda szól: „Az ám, hiszen
szívesen vón', azt meghiszem,
gazdáinál az égben:
segítsünk hát felűzni."

S a vajda ottan e szamárt
gazdái mellé – mit se várt –
rögvest karóra tűzi.[171]

A megvetett földi világból mihamarabb a mennybe jutni akaró barátok története véleményem szerint Szent András mártíriumára hajaz. Mikor elkezdik kínozni, András mindent megtesz, hogy hívei ne akadályozzák meg vértanúságát. Ahogy a Drakula-történet szerzetesei, úgy András is szeretne minél hamarabb megszabadulni a hiábavaló testi világtól, és Krisztushoz jutni, ezért már-már mazochistaként így beszél a kereszthez:

„Üdvözlégy, kereszt, kit Krisztus teste szentelt föl, s az ő tagjai, mint gyöngyök ékesítettek. Mielőtt fölhágott volna rád az Úr, félelmetes voltál, most azonban telve vagy mennyei szeretettel. Örömmel vállallak! Nyugodtan és örömmel jövök hozzád, hogy ujjongva fogadj engem, annak tanítványát, aki rajtad függött, mivel mindig szerettelek téged és vágytalak átkarolni. Ó, jóságos kereszt, aki ékességedet és szépségedet az Úr tagjaitól kaptad! Régóta vágyott, hevesen szeretett, szünet nélkül keresett, végre-valahára az áhítozó lélek számára elkészített kereszt! Végy el engem az emberektől és adj át Mesteremnek, hogy általad elfogadjon engem, aki általad váltott meg engem!" És ezeket mondván levetkőzött, ruháit átadta a hóhéroknak, és keresztre feszítették, ahogyan meg volt parancsolva nékik.[172]

Ezt a párhuzamot az is megerősíti, hogy Drakula alakja egy, a Szent András mártíriumát ábrázoló oltárképen is felbukkan (minderről később). Az eredeti történetnek talán ebben az esetben is lehetett valamilyen antiklerikális éle (a szerzetesek

171 Beheim, *Drakula vajda*, 39–41.
172 *Legenda aurea*, mek.oszk.hu/04600/04626/html/legenda0001.html.

túlzásba viszik a földi, testi világ megvetését?), mert az orosz változatból szintén hiányzik.

A másik toposzgyanús történet valószínűleg valamelyik középkori nőellenes anekdota feldolgozása lehet.

Majd országában láta
egy földművest, ki dolgozott
rövid köpönyegében ott.
A vajda így szól rája:

„Van asszonyod, mondd?" S felelé
ez: „Van, uram." – „Hozd hát elé!"
– s a nőt elébe vitték.
Reá a vajda így rikolt:
„Szólj, nappal mit munkálkodol?"
Szól az: „Uram, ha hinnéd,
főzök, szövök, mosok rá."
A vajda meg nyársra húzá
az asszonyt, minthogy nem tudá
férjét ruházni, hozzá

illő köpenyt vagy ingeket,
hosszabbat néki nem szegett,
mely testét jól befedje.
S hogy elveszejté asszonyát,
a vajda néki másat ád,
s szól ehhez: „Teremtette,
e szűk köpeny gyalázat;
férjednek új köpenyt keríts,
különben nyárstól semmi sincs
mi mentsen – szedd a lábad!"[173]

173 Beheim, *Drakula vajda*, 38–39.

Az alábbi anekdota a román irodalomtörténetben nagy karriert futott be, ugyanis a román felvilágosodás legnagyobb költője Ioan Budai-Deleanu (1760–1820) a *Ţiganiada (Cigányiász)* című vígeposzában is feldolgozta. Íme, az ő változata:

A vajda szólt: „Így töltitek
biz' egymásnak gyomrát ti meg,
apraja-nagyja egyre,
míg felfalá egymást, ahány
füstös csak van, minden cigány,
ha nékem kényre-kegyre
törökre rá nem ronttok."
Szólnak azok: „Légy hát kegyes,
urunk, ez utat érdemes
megtennünk, hogyha mondod."

A vajda marhabőrt hozat,
s borítván azzal bé lovat
és mind a sok cigányt is,
csatázni így küldi ki
őket törökkel küzdeni.
S összecsapnának máris,
de a török lovak, lám,
meghallván, hogy dübögnek ott,
s a bőrbe bújt cigányokot
s lovaik megpillantván,

bámulnak s máris futnak el,
hátán mind egy pogányt cipel,
kik vissza nem tarthatva
őket, egy vízmosás felé
iramlanak, s csúsznak belé
a mélyvizű patakba.

S mind a pogány vitézek,
ki ott cigány elől futott,
vízből ki élve nem jutott:
lovastul elveszének.[174]

Teljesen biztos, hogy az anekdotát már meglévő toposzokból alkotta meg Beheim. A bőrbevarrás motívuma Tacitusnál (55/56 – 117 és 120 között) is megjelenik, igaz, teljesen más kontextusban. Tacitus előadása szerint Nero császár a keresztényeket vadállatok bőrébe varratta, majd a kutyák elé dobatta őket, hogy azok szétmarcangolják a bőrbe varrt embereket.[175] Az anekdota másik eleme egy Titus Livius által előadott történetre hajaz. Hannibál egyik csatájáról a következőket írta Livius:

Ezért, hogy a rómaiak le ne csapjanak a völgyek közé beszorult seregére, szemfényvesztő és rémületes hatású módszert eszelt ki [Hannibál] az ellenség félrevezetésére, s úgy döntött, hogy az éj beálltával észrevétlenül megindul a hegyek felé. Ravasz tervét a következőképpen valósította meg: a földekről mindenhol szurokfenyőágakat, száraz vessző- és gallykötegeket gyűjtöttek össze, s mindezt azoknak a részben szilaj, részben szelíd ökröknek a szarvára kötözték, amelyeket prédálás közben nagy számban hajtottak el a földekről a többi zsákmánnyal együtt. Mintegy kétszáz ökröt szedtek össze, s Hasdrubal azt a parancsot kapta, hogy az éj beálltával, meggyújtva szarvukon a csóvákat, terelje őket a hegyek felé s főként, ha lehetséges, az ellenség által megszállt szakadék fölé. Besötétedés után csendben megindult a tábor; az ökröket valamivel a hadijelvények előtt hajtották. Amikor a hegy lábához, a szoros bejáratához értek, hirtelen elhangzott

174 Beheim, *Drakula vajda*, 48–49.
175 Tacitus, *Évkönyvek*, XV. könyv, 44. bekezdés, mek.oszk.hu/04300/04353/html/02.htm#21.

a jeladás, hogy a csordát, szarvaikon az égő fáklyákkal, mindenütt hajtsák az előttük álló hegyek felé. Már a fejükön lobogó lángtól való félelem, s az eleven húsig, a szarvuk tövéig ható forróság is őrjöngő rohanásra késztette az állatokat. Mikor szétrohantak, úgy látszott, mintha meggyúlt volna hegy és erdő, s körös-körül mindenütt lángolna a bozót, s úgy tűnt, míg a fejüket hasztalanul rázva, csak jobban szították a lángot, mintha körben emberek szaladgálnának összevissza. A hegyszorost elzáró őrségek, mikor a fejük fölött a hegyeken megpillantották a tüzeket, abban a hiszemben, hogy körülzárták őket, elhagyták őrhelyüket. A szoroson át a legbiztosabbnak látszó utat keresték, ahol ritkábban villantak fel a lángok, de itt is a csordától elszakadt néhány ökörbe ütköztek. Először, míg távolabbról látták őket, a rémítő, tűzokádó szörnyetegeknek hitt jelenségektől földbe gyökerezett a lábuk. Később, mikor kiderült, hogy emberi cselvetésről van szó, a bekerítéstől tartva még jobban megrémültek, s menekülés közben a könnyű fegyverzetű ellenséges csapatoknak rohantak.[176]

176 Titus Livius, *A római nép története a város alapításától*, ford. Kis Ferencné – Muraközy Gyula, 22. könyv, 16–17, mek.oszk.hu/06200/06201/html/romai3.htm#2.

Kegyetlenség, ambivalencia, humor

A fentebb ismertetett elbeszélések Drakula-képe a 15. század végi humanisták körében jól ismert irodalmi toposzokból áll össze. A vajda által alkalmazott kínzási módszerek szinte kivétel nélkül megtalálhatók a *Legenda aurea*-ban, mely a 15. század végén valóságos európai bestsellernek számított. A toposzok másik része az antik és a középkori történeti (Bonfini, Taurinus), valamint szórakoztató (*Il novellino*) irodalomban található meg. A Drakula-történetek szerzőjének/másolóinak tehát nem a történelmi valóság visszaadása, hanem egy fiktív személy megalkotása volt a célja. Következésképpen nem sok eredményre vezet az, ha történelmi forrásként olvassuk ezeket a történeteket. Felesleges tehát arra keresni a választ, hogy Drakula vajon valóban elkövette ezeket a tetteket, avagy sem. Az anekdoták történeti rétege mindössze két forrásból áll össze: az egyik Drakula 1462. február 11-i Mátyásnak címzett, a másik pedig a trónkövetelő Dan vajda Drakula kegyetlenkedéseiről írott levele. Az összes többi történet fikció, tele olyan elemmel,

melyek nem a korabeli magyar vagy román, hanem elsősorban a nyugat-európai „olvasóközönséget" foglalkoztatták (például a cigányok ügye).

Az elbeszélésekben mindig megjelenik valamiféle humor, mely elsősorban a történetek kétértelműségéből fakad. Ennek egyrészt az a magyarázata, hogy a humanista szerzők különösképpen vonzódtak a kétértelmű beszédmódhoz,[177] másrészt pedig az, hogy a kínzás, a kegyetlenkedés mindig a testiséggel áll kapcsolatban, a középkorban pedig a testiség általában a humor forrása is egyben. A koldusok megvendégelése, a képmutató szerzetes vagy a rövid inget varró feleség megbüntetése nemcsak a vajda kegyetlenségéről, hanem annak groteszk igazságérzetéről is tanúskodik. A Drakula-történetek mélyén tehát egyszerre van jelen a félelem és a rettegés, valamint az ezektől való megszabadulás vágya is.

A félelem komolyságától a nevetés által szabadulunk meg, ezért a közép- és reneszánsz kori groteszkben még a halál és a kegyetlenség ábrázolásában is szerepet játszik a nevetés. Mindez abból fakad, hogy a középkori paradigma szerint elképzelt groteszk testre nem hat sem a kegyetlenkedés, sem a szenvedés. Ez a „mindig keletkező-változó test soha nincs készen, soha nem befejezett, szüntelenül épül és teremtődik".[178] A Drakula-történetek tele vannak ilyen darabokra szaggatott, felnyitott, megfőzött és egymással összekeveredett testekkel:

177 Még a véresen komoly és tragikus Dózsa György-féle parasztháborút elmesélő eposzban is kimutatható ez az ironikus, kétértelmű beszédmód: Szörényi László, *Neolatin Dózsa-eposz – homéroszi paródia és lucanusi történeti irónia*, Irodalomtörténeti Közlemények 104. (2000/2.), 281–293; Kiss, *I. m.*, 558.

178 Mihail Bahtyin, *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája*, Osiris, Budapest, 2002, 339.

mit sóval dörzsöltet be, és
forró zsírban sül nem kevés –
kínnak nincs vége-hossza.

Sok van, ki megsül, sok, akit
főznek vagy bőre nyúzatik,
sokat csak úgy felkötnek,

sokat köszörülnek kövön,
s mocskos pöcébe, mint özön,
oly sokat belelöknek.
Sokat amúgy ruhátlan,
hajánál kötnek fel csupán,
és van sok mindezek után,
kit lógatnak vasláncban,

és ütni-vágni kezdik ott
szemüköt, orruk- s szájukot
s szemérmüket is verni,
sok embert úgy kötnek oda,
s hull rájuk kövek zápora,
míg lelkük kilehellik.
Szemet is nem egy párat
szúrat ki, nem is tucatot,
s füleket szöggel lyuggat ott
a vérszomjas vadállat.

Nincsen menekvés, irgalom,
soknak belét ontják s halom,
kinek átvágják torkát,
s kutyáik vannak, vérebek,
mit, ha emberre küldenek,
rögvest szétmarcangolják.[179]

179 Beheim, *Drakula vajda*, 23–24.

Attól sem riadt vissza, hogy anyákat és csecsszopó gyermekeiket ugyanazon karóba húzatta, úgyhogy a gyermekek az anyjuk csecsén ordítottak, míg meg nem haltak. Avagy hasonlóképpen felvágatta az anyák mellét, és a gyermek fejét azon keresztül átdugatta, és így egymáson nyársra húzatta őket. Számos, mindenféle népből való keresztény, zsidó és pogány embert oldalukon keresztül egymás mellé húzatott karóba, úgyhogy azok hosszú időn keresztül szidhatták egymást, és ordíthattak összekapaszkodva és összekuszálódva, mint valami csúszómászó kígyók és békák. Ezután a kezüket és lábukat is felnyársaltatta, és a saját nyelvén azt mondta: „Ej, micsoda otrombaságot művelnek." Ebben telt ugyanis öröme.[180]

Ezek a részek sokban hasonlítanak a középkori misztériumjátékok, a *diablerie*-k testábrázolásához, melyekben a test darabokra szaggatása, fölfalása, megégetése, lenyelése gyakori jelenet. A *Mystère des Actes des apôtres*-ban (1470) például Lucifer hosszasan sorolja az ördögöknek, hogy miként égessék meg az eretnekeket. Szent Quintinus misztériuma több mint száz kínzást leíró igét sorol fel (megéget, feldarabol, darabokra szaggat stb.), melyekből bőven találunk a Drakula-történetekben is. Ezeket a feldarabolt, megsütött, megfőzött testeket a Drakula-történetekben fel is falják.

Anyjuktól kölykük elszedi,
s megsütni parancsolja,
majd felfalatja azt velük
s lenyirbáltatja emlejük,
mit is megsüttet nyomba,
és férjeiknek adja
étkül, s karóba húzza mind.

180 *Drakula kényúr*, 65–66.

Számost agyonrugdos megint,
sokuk agyonnyomatja.

Alattvalók közül sokat
nyakaztatott le, s rákokat
fogattatott fejökkel,
s azok barátait bizony
házába rendelé. Iszony
s irtózat bárha tölt el,
halld most, mi csúfat művel
e kényúr, sátán fajzata,
mily ádáz és galád vala,
mondom szóval s betűvel:

e rákokból a rút hamis
ebédjüket tálalja is,
s így szól: „Amit falátok,
barátitoknak volt fejük".[181]

A már említett emberevési jelenetek mellett gyakran felbukkannak a lakmározás más képei is: Drakula a karóba húzottak közt reggelizik, a legyilkolandó bojárokat és az ország elesettjeit lakomára hívja; ahogy az elvett javak visszaszolgáltatásának szükségességéről prédikáló papot is. A középkori népi kultúrában a lakmározás ábrázolása mindig összefüggött a halállal és a pokollal, mégpedig azért, mert ezek a jelenetek az újszövetségi utolsó vacsorának a kifordított, travesztizált változatai: a vér borrá válik, a szétszaggatott test kenyérré, a szenvedés örömteli lakmározássá.[182] A népi, karnevalisztikus világkép elemei – ha nem is olyan szuggesztív és koherens módon, mint François

181 Beheim, *Drakula vajda*, 26, 38.
182 Bahtyin, *I. m.*, 323, 406.

Rabelais regényeiben – töredékes módon jelen vannak a Drakula-történetekben is. Ez az oka annak, hogy azokban itt-ott a humor is felsejlik.

Ugyanakkor a Drakula-történetekben jelen van egy másik, az előbbitől jelentős mértében eltérő testábrázolási mód is. Ez pedig a történetekre amúgy is nagy hatást gyakorló *Legenda aurea*nak köszönhető. A népi, karnevalisztikus, groteszk, nyitott, folyton átalakuló testtel szemben a szentek teste mindig zárt. Ennek legideálisabb megnyilvánulási formája a szüzesség, azaz egy olyan tökéletesen zárt test, mely másik testtel egyáltalán nem keveredett. Számos női szent épp azért válhatott szentté, mert megőrizte szüzességét (például Szent Dorottya, Szent Borbála, antiochiai Szent Margit, alexandriai Szent Katalin). A zárt szűz test Isten temploma, melyben a halhatatlan lélek, azaz az emberben lévő isteni rész lakik. A test tehát Isten képe, mikrokozmosz, mely a tökéletes, zárt, rendezett világ miniatürizált mása is egyben. A szüzesség a legtökéletesebb testi integritás, mely nemcsak a kínzások során – Szent Jánost például hiába főzik olajban, nem ég meg –, hanem még a halál után is megakadályozza a test felbomlását: a szentek holttestei számos esetben épen maradnak, jó illatot árasztanak, és csodás gyógyulásokat eredményeznek. A szüzesség „Istenhez közelít minket, az angyalokhoz teszi hasonlóvá az embert" – mondja az egyik szent. „Uram, épp a templomodba akarnak betörni" – kiált fel egy másik, miközben meg akarják erőszakolni.[183] Az ilyen test felnyitása természetesen egyenlő a bűnnel. Ezért kerül a karóba húzató, az embereket feldaraboltató, megfőző,

183 Minderről lásd: Marie-Christine Pouchelle, *Représentations du corps dans la Légende dorée*, Ethnologie française 6. (1976/3–4.), 298, 304.

megsütő Drakula a legnagyobb keresztényüldöző császárokkal egy szintre:

> Ez őrült kényúr annyi kínt
> eszel ki s rendel el, amint
> alattvalóit gyötri,
> mint egyetlen más sem talán,
> Heródes, Diocletián,
> Nero se, sem a többi.[184]

Ugyanakkor a kereszténységben Szent Pál óta a test az anyagi világgal és mint ilyen, a bűnnel áll kapcsolatban. A test nemcsak Isten temploma, hanem egyben a szenvedélyek háza is, melyek az embert az anyagi világ javaihoz (evés, ivás, szexualitás) kötik. Az ezektől szabadulni és Istenhez visszatérni kívánó lelket pedig börtönbe zárják. A test tehát a szent legnagyobb ellensége. Legjobb minél hamarabb megszabadulni tőle, hogy a lélek visszatérhessen teremtőjéhez. De addig is legjobb sanyargatni, kínozni, mert minden, ami rossz a testnek, az jó a léleknek. Aki a test e világi szenvedése elől menekül, az a túlvilágon százszorosan visszakapja azt. Aki viszont itt kínoztatik testileg, az a túlvilágon jutalomban részesül. Épp ezért a szentek igazi mazochista módjára, szenvedélyesen óhajtják a testi szenvedést. Szent Domonkos például a következő vértanúságot szeretné magának: „ne hirtelen halállal öljetek meg, hanem lassan és egymás után metsszétek le tagjaimat, majd levágott tagjaimat megmutatva szememet is vájjátok ki, végül félholt és megcsonkított testemet hagyjátok saját véremben fetrengeni, vagy kényetek-kedvetek szerint öljetek meg engem."[185]

184 Beheim, *Drakula vajda*, 23.

185 *Legenda aurea*, mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0074.html.

Íme, Szent Vince vértanúsága is, melyben a szentlegendákban megnyilvánuló és az imént ismertetett testkoncepció összes eleme felismerhető:

> Akkor a megdühödött Dacianus a püspököt száműzette, Vincét pedig mint dacos és vakmerő ifjút, hogy példája nyomán mások elrettenjenek, kínpadra vonja, minden tagját kificamíttatja. Miután testét egészen összetörte, így szólt Dacianus: „Mondd csak, Vince, hogy van most szerencsétlen tested?" A másik mosolyogva válaszolt: „Ez az, amire mindig vágytam." Ekkor a felbőszült helytartó mindenféle kínzással kezdte őt fenyegetni, ha nem enged neki. Erre Vince: „Ó, de boldog vagyok! Azt gondolod, hogy dühöngsz ellenem, pedig annál inkább megkönyörülsz rajtam! Rajta, szerencsétlen, tombolj, te gonosz lélek! Majd meglátod, hogy bár kínzatom, Isten erejével többre megyek, mint te, aki kínzol!" [...] Ezután vasgerebent szúrtak mélyen a csontjai közé, úgyhogy egész testéből ömlött a vér, ízületei megereszkedtek, és előtűntek belső részei.
>
> Dacianus megszólalt: „Könyörülj magadon, Vince, hogy visszakapd szép ifjúságodat, és a hátralevő kínzásokat elkerüld." Erre Vince: „Ó, mérges ördögi nyelv, kínzásaidtól nem félek, csak attól tartok, úgy teszel, mintha könyörülni akarnál rajtam. Minél dühösebbnek látlak, annál jobban és jobban örvendezem. Nem azt akarom, hogy valamit is enyhítsd gyötrelmeimet, hanem hogy el kelljen ismerned: legyőzettél." Akkor levették a kínpadról, és a tüzes rostélyhoz hurcolták. Vince a pribékek késedelmét vádolta, és sietett gyötrelme felé. A rostélyra önként lépett fel, ott sült, lángolt és égett, tagjaiba pedig vaskampókat és tüzes vasakat szúrtak, mígnem vére kifröccsent a lángra, és seb sebbe ért. Majd a tűzbe sót hintettek, hogy a sistergő láng újra magasra csapva csupa seb testét még kegyetlenebbül égesse. Szerszámaikat végül már nem is tagjaiba, hanem belső részeibe szúrták, melyek már kilógtak testéből. Vince eközben rendíthetetlen maradt, és égre emelt szemmel imádkozott az Úrhoz.

A szolgák mindezt jelentették Dacianusnak, aki felkiáltott: „Jaj, legyőznek minket, de éljen csak még tovább kínjában; csukjátok be a legsötétebb börtönbe, éles cserepeket rakjatok cellájába, lábát kössétek egy fához, és így, minden emberi vigasz nélkül hagyjátok ott a cserepeken kiterítve, és jelentsétek, ha kimúlt." A kegyetlen szolgák gyorsan végrehajtják még kegyetlenebb uruk parancsát, és íme, a Király, akiért harcosa szenved, a kínját dicsőséggé változtatta. A börtön sötétjét hatalmas fény űzte el, a durva cserepek puha virágokká változtak, béklyói megoldódtak, és Vince angyalok tiszteletre méltó társaságában vigasztalódott. Mikor zsoltározva az angyalokkal a virágokra lépett, az édes dallam és a csodás virágillat messze szállt. A börtön nyílásain át, mindent láttak a megrémült őrök, s megtértek. Dacianus, hallván a történteket, eszét vesztve mondta: „Mit csináljunk még vele? Legyőzött minket! Ágyba kell fektetni, finom párnákra, nehogy még nagyobb legyen a dicsősége, ha épp a kínzás következtében hal meg. Ám ha újra felépül, újabb gyötrelmekkel sújtjuk majd." Egy kényelmes ágyba fektették, kis ideig ott pihent, majd az Úrnak adta lelkét, annak 287. esztendeje körül, Diocletianus és Maximianus uralkodása idején.

Ezt hallva Dacianus nagyon megrémült, és fájdalmában, hogy így alulmaradt, ezt mondta: „Nem voltam képes legyőzni őt életében, hát majd holtában büntetem meg, bosszút állok rajta, még ha nem győzhettem is le." Parancsára Vince testét kitették egy mezőre madarak és vadállatok eledeléül; testét azonban rögtön angyalok vették védelmükbe, és sértetlenül megőrizték a vadaktól, egy falánk holló pedig szárnyával elűzte a nála is nagyobb madarakat; harapásaival és károgásával pedig egy odalopakodó farkast is futásra késztetett; majd a fejét odafordította és állhatatosan nézte a szent testét, mintha csak az angyalok őrségét csodálná. Dacianus ezt hallva fölkiáltott: „Hát még halálában sem tudok fölébe kerekedni?" Parancsa szerint hatalmas malomkövet kötöttek rá, és a tengerbe vetették, hogy akit a szárazföldi állatok nem tudtak felfalni, azt a tengeri szörnyek pusztítsák el. Kivitték tehát a hajósok a testet a nyílt tengerre és bedobták, de a test náluk

gyorsabban a part felé vette útját. Egy öregasszony és néhányan mások, akiknek ő maga tudtára adta, megtalálták a testet, és tisztességgel eltemették.[186]

Vince óhajtja a szenvedést, megveti testét, örömmel sanyargatja azt (maga mászik fel a tüzes rostélyra); teste azonban még így sem esik szét, hanem épp ellenkezőleg: csodát művel (a cserepek lehullanak róla, csodás illat száll belőle, sebes lábai virágokra lépnek). Még a holteste sem bomlik fel, mert egy holló megvédi azt a szétmarcangolástól.

Ezzel szemben a *Legenda aurea* kínzóinak a teljes testi megsemmisülés jut. Aki bűnt követ el, annak testét betegségek támadják meg, vagy valamilyen testi fogyatékosságban lesz része. Heródest forró láz dönti le, megdagadt és rothadásnak indult lábait férgek rágják, miközben borzasztó bűzt áraszt, sűrű sóhajtások közepette folyamatos fájdalmak gyötrik. A szenteket kínzó hóhérok megvakulnak, Hadrianus császár teste kiszárad és elkezd rothadni.[187] Drakulának nyilván nem a szentek, hanem ez utóbbiak között lenne a helye. A róla szóló történetekben azonban semmi rossz nem történik vele, kínzásait, kegyetlenkedéseit büntetlenül végezheti, soha semmilyen retorzió nem éri őt. Még a Mátyás általi letartóztatását is (ami után következhetett volna a jogos büntetés előadása) lakonikus tömörséggel közlik az elbeszélések szerzői. Sőt, a második hullámban megjelent röplapok a börtönében vezeklő és megtérő vajdából egyenesen pozitív figurát faragnak: „Ám Drakulát elfogatta a magyar király, és hosszú ideig nagyon kemény rabságban tartotta Budán. Ezután a magyar király ismét olyan nagy úrrá tette a vajdát, mint

186 *Legenda aurea*, mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0020.html.

187 Az esetek felsorolását lásd: Pouchelle, *I. m.*, 296.

amilyen azelőtt is volt. Azt mondják, ezután sok jót cselekedett, és igaz keresztény vált belőle."[188]

A Drakula szemszögéből láttatott kínzási történetek travesztizált, kifordított, feje tetejére állított *Legenda aurea*-töredéket eredményeznek. Azért csak töredéket, mert a Drakula-történetek csak lazán sorjáznak egymás mellett, Beheim verses históriájának kivételével nincs bennük határozott, jól felépített koncepció, egyszóval nem a humanista elit-, hanem a közép- és reneszánszkori népi kultúra termékei. Épp ezért érhető bennük tetten a szentek kínzásaihoz és szenvedéseihez köthető komolyság lealacsonyítása (profanizálása) és kinevetése. A Drakula-történetekben sok esetben az ártatlanok és szentek helyett csavargók, koldusok, képmutató papok és tolvaj cigányok szenvednek. Drakula mintegy kifordított Neróként vagy Diocletianusként csak megadja a „szenteknek" azt, amire vágynak. A szent szeret szenvedni; sanyargatni, gyötörni akarja testét, megveti a földi létet, az anyagi világot, ezért minél hamarabb szeretne teremtőjéhez jutni. Drakula nem tesz mást, csak segíti ebben: „Ha már ennyire óhajtjátok a szenvedést, akkor én megadom nektek, egyúttal megszabadítalak az annyira utált földi léttől is és a mennybe juttatlak." Legnyilvánvalóbban a két szerzetes-történetben érhető tetten ez a koncepció. A már elemzett János és Mihály testvér történetében a vajda úgy érvel, hogy ő biztosan üdvözülni fog, mert „seregnyi népet" küldött a mennybe mártírként. A másik, már szintén idézett történetben, az élet sanyarúságáról panaszkodó két kolduló barátnak Drakula szintén „segít" a mennybe jutni és ezáltal megszabadulni a szenvedésektől:

188 *Drakula kényúr*, 74.

„Én néktek
hamar segélek ebben."
S karóba húzza kettejük,
szólván: „Mi jót tevék velük,
üdvösségükre tettem."[189]

Korábban gnosztikusnak neveztem a vajda érvelését (és hivatalos egyházi szempontból az is), de emellett a középkori karneváli világszemlélet is megnyilvánul benne, mert ezek a történetek valójában kinevetik a szentek mazochista szenvedéseit. Ugyanilyen kifordított humorú történet a koldusok és elesettek megvendégelése, majd elégetése is, hiszen abban egy travesztizált bűnbak- és megváltástörténet töredékei sejlenek fel. Ez leginkább az orosz változatban nyilvánul meg, melyben a vajda nemcsak azért pozitívabb figura, mert az orosz kultúrkörben, az egyeduralkodói politikai ideológiának megfelelően elnézőbbek voltak a zsarnokok kegyetlenkedéseivel szemben, hanem azért is, mert Keleten a középkor népi karnevalisztikus kultúrája a 15. század után is elevenebben élt, mint Nyugaton. Az orosz változatban a megvendégelt elesettek kifejezetten kérik a vajdát, hogy szabadítsa meg őket evilági testi szenvedéseiktől és nélkülözéseiktől (ahogyan a másik történetben a két kolduló szerzetes is). Idézem ismét a vajda saját tettéről előadott magyarázatát: „Tudjátok meg, hogy miért tettem ezt! Először is azért, hogy ne zaklassák a népet panaszaikkal, és országomban senki se legyen szegény, csak gazdag másodszor – *megváltottam őket szenvedésüktől, a nyomortól és súlyos betegségüktől.*"[190]

189 Beheim, *Drakula vajda*, 40.

190 *Az orosz irodalom kistükre*, 228. A kurzívval kiemelt mondatot Sashalmi Endre fordításában idézem: Sashalmi, *Az orosz Dracula-elbeszélés*, 50. (Kiemelés: N. L.)

Azaz a koldusok kivégzésével a többi ember számára megszűnt minden rossz: az országból egy csapásra eltűnt a szegénység, és a lakosokat senki sem zaklatja már kéregető panaszaival. Azaz a koldusok, mintegy jézusi bűnbakként magukra vettek minden rosszat, és feláldozásukkal a vajda a többi embert mentette meg a rossztól (szegénység, szenvedés), épp, ahogyan Krisztus is magára vállalta az emberiség bűnét, de kereszthalálával megváltotta a bűnbe esett emberiséget.

Drakula Budán

A középkor karnevalisztikus, groteszk humora lefokozza és nevetségessé teszi a kínzásokat és a kegyetlenkedéseket. Ha nem a 20–21., hanem a 15. század világképe felől olvassuk a Drakula-történeteket, akkor a vajda alakja, ha nem is egyértelműen pozitív, de semmi esetre sem egyértelműen negatív, hanem inkább ambivalens. Épp ezért ezek a történetek lejáratópropagandára nem voltak alkalmasak. Vajon nem lehetséges az, hogy az eredeti anekdoták egy nem is annyira kegyetlen, mint inkább gonosz tréfákat űző Drakuláról szóltak, és csak a későbbi átírások során kapták meg kritikai-erkölcsi tanmese jellegüket?

Arra ugyanis, hogy a vajdát eredetileg pozitív színben feltüntető irat a Drakula-történetekbe már ellentétes előjellel került be, konkrét példát is hozhatunk. A már emlegetett 1462. február 11-i levelében Drakula saját hősiességét hangsúlyozta, és magát a török támadástól rettegő keresztények számára abszolút pozitív figuraként mutatta be. Később azonban az ismeretlen szerző e levél alapján Drakulából vérszomjas, ön-

kényesen kegyetlenkedő harcost fabrikált. Nagy a gyanúm, hogy az eredeti Drakula-történetekben sokkal pozitívabb kép élhetett a vajdáról, melyet csak később konvertáltak át negatívvá. És ez inkább Bécsben, semmint Budán történhetett, ugyanis a budai udvarhoz köthető Drakuláról tett megnyilvánulások szintén kétértelműek. Itt elsősorban Mátyásnak és történetírójának, Antonio Bonfininak a véleményére gondolok.

Mátyás Drakuláról tett egyetlen megnyilatkozásáról a modrusi püspök, Miklós beszámolójából tudunk. Miklós (Niccolò di Modrussa, Nikola Modruški, 1425–1480) II. Piusz bizalmasa volt. Budára érkezése előtt többször is járt István (Stjepan Tomašević) boszniai király udvarában. Miután a törökök elfoglalták Boszniát (1463. június-július), a pápa Budára küldte Miklóst, hogy segítse a magyar királyt Bosznia visszafoglalásában.[191] 1463 szeptemberében Miklós – immár Mátyás követeként – Velencében járt. Innen visszatértében 1463 november végén Mátyáshoz ment a jajcai táborba.[192] 1463–1464 telén Vitéz János püspöki rezidenciáján, Váradon tartózkodott. Itt, ahogy azt később a Vitéz Jánosnak dedikált műve *(De mortalium felicitate – A halandók boldogságáról)* előszavában írta, „számos tudós körében, híres írók számtalan munkáival ékeskedő könyvtárában derülten és kellemesen"[193] töltötte az időt. Kiválóan beilleszkedett tehát a magyar király és az őt körülvevő humanisták közé. Valami

191 Fraknói Vilmos, *Miklós modrusi püspök élete, munkái és könyvtára*, Magyar Könyvszemle 5. (1897/1.), 2–3; Castilia Manea-Grgin, *Biskup Nikola Modruški o vlaškom knezu Vladu III. Drakuli-Ţepeşu te o podrijetlu i jeziku Rumunja*, Povijesni prilozi 28. (2005), 109.

192 *Uo.*, 6.

193 *Uo.*, 5. Miklós életéről magyarul legutóbb lásd: Szilágyi Emőke Rita, *Vitéz János mecenatúrája. Johannes Tröster és az 1450-es évek*, ELTE BTK, PhD-disszertáció, Budapest, 2013, 81–83.

azonban megzavarhatta ezt az idillt, mert 1464 nyarán hirtelen elhagyta Magyarországot, és többet soha nem tért vissza a Magyar Korona területeire, ahogy arról sincs tudomásunk, hogy magyar ügyekkel foglalkozott volna a továbbiakban. Mátyás egyik udvari humanistája Galeotto Marzio (1427 k. – 1497 k.) az 1486 táján készült, a király tréfás mondásait és tetteit megörökítő írásában *(De egregie, sapienter et iocose dictis ac factis Matthiae regis)* olyan üzelmekkel vádolta Miklóst „melyek nemhogy püspökhöz, pápai követhez, hanem csak a legsilányabb gazemberhez voltak méltók".[194] Marzio szerint a modrusi püspök alaptalanul rágalmazott néhány előkelő nagyurat Mátyás előtt, és ezért kellett távoznia a budai udvarból.

A magyarországi kaland biztosan hagyott valami nyomot Miklósban, mert máskülönben nem illesztette volna be, teljesen szokatlan módon, a gótok történetét elbeszélő munkájának *(De Bellis Gothorum – A gótok háborúiról)* rögtön az elejére azt az önéletrajzi részletet, melyben a magyarokról, a románokról, valamint a magyar király fogságában lévő Drakulával való találkozásáról szólt. Miért írt 1472-ben egy horvát humanista könyvet a majd félezer évvel azelőtti gót történelem eseményeiről? Nos, azért, mert a horvát történetírói hagyományban már a 12. század óta élt az a nézet, hogy a szlávok valójában a gótoktól származnak. A költő Zrínyi Miklós Írországból Csáktornyára szakadt udvari történetírója, Marcus Forstall is ezért származtatta a horvát–magyar Zrínyi családot a legendás gót királytól, Totilától.[195] Miklós a *De Bellis Gothorum*ban

194 Galeotto Marzio, *Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv*, ford. Kardos Tibor, 19, mek.oszk.hu/06500/06598/06598.pdf.

195 Bene Sándor, *A Zrínyiek: egy családtörténet vége = A Zrínyiek a magyar és a*

valójában a horvátok őstörténetét írta meg, külön kitérve a Római Birodalomnak a gótok általi elfoglalására. Mindezzel a nem latin származású (így a horvát) humanistákra is nehezedő latinitás (romanitas) kulturális felsőbbrendűségéből származó nyomáson szeretett volna enyhíteni. Miklós leírásában a barbárnak tartott gótok a rómaiakhoz méltó civilizált népként jelennek meg, akik nem lerombolták az ókori Róma fényes kultúráját, hanem magukba olvasztva épphogy megmentették azt.[196]

A gótok és a rómaiak mellett mindössze két másik európai népről írt Miklós: a románokról és a magyarokról. És mind a kettőről eléggé negatív felhanggal. A magyarokkal kapcsolatban feleleventette a szintén gót származású, 6. századi itáliai történetíró, Iordanes által útjára indított toposzt, miszerint a hunok nemzetsége (azaz a magyarok ősei) a gótok közül kiűzött varázslónők és a pusztában kóborló tisztátalan lelkek *(spiritus immundi)* nászából született, és mint ilyen, „igen vad faj volt, amely először a mocsarakban lakott; és ez a kicsi, rút, hitvány és emberszerű nép arról volt ismert, hogy az emberi beszédet csupán utánozni tudta".[197] És, hogy a hun-magyarok démoni származásának és vadságának még nagyobb nyomatékot adjon, Miklós elmesélte, hogy Horvátországban a saját szemével látott egy olyan kisfiút, akit egy halott ember saját özvegyen maradt feleségéhez visszajáró szelleme nemzett, és

horvát históriában, szerk. Bene Sándor – Hausner Gábor, Zrínyi, Budapest, 2007, 271–320.

196 Luka Špoljarić, *Nicholas of Modruš and his De Bellis Gothorum: Politics and National History in the Fifteenth-Century Adriatic*, Renaissence Quarterly 72. (2019), 457–491.

197 Iordanes, *I. m.*, 66–67.

ez a kisfiú szakasztottan úgy nézett ki, mint a Iordanes által leírt hun-magyarok.[198]

A románokról igen előkelő helyen, rögtön írásának elején (a második és a harmadik bekezdésben) ír. Ennek ellenére róluk sincs igazán jó véleménnyel. Őneki tűnik fel elsőként a humanisták közül a románok kapcsán az ókori rómaiak dicsősége és azok kelet-európai utódainak (azaz a románoknak) elesettsége között feszülő ellentmondás. A latin eredetükre nyelvükön kívül már semmi sem utal, írja Miklós, aki valamennyire még ismerhette is a román nyelvet, mert azt állította, hogy ha azt akarják megtudni a románok, hogy valaki beszéli-e a nyelvüket, azt kérdezik: Sci Romanice? (azaz *Ştii româneşte?* – tudsz-e románul?).[199] Azt is tudta, hogy a románok a hétköznapi életben születésüktől fogva ugyan a „latint" használják, de az illír (értsd ószláv) nyelvet is ismerik *(lingua Mysorum quae Illyrica est cuncti utantur)*.[200] Az imént említett ellentmondás (régi római dicsőség – elesett román jelen) feloldására Miklós elsőként sugalmazta azt, hogy a románok ősei nemcsak a Duna mellé vezényelt római kapitány, Flaccus[201] katonái, hanem a Római Birodalom-

198 Špoljarić, *Nicholas of Modruš and his De Bellis Gothorum*, 472. A *De Bellis Gothorum* eredeti szövegét szintén Luka Špoljarić közölte doktori disszertációjának függelékében: Luka Špoljarić, *Nicholas of Modruš, 'The Glory of Illyria': Humanist Patriotism and Self-Fashioning in Renaissance Rome*, Doctoral Dissertation, Central European University, Budapest, 2013, 299–300.

199 Špoljarić, *Nicholas of Modruš, 'The Glory of Illyria'*, 293.

200 Csak zárójelben jegyzem meg: Miklós ismerte a glagolita ábécét (a cirill írás előzménye) és értett ószlávul is. Egy, a modrusi káptalanhoz glagolita betűkkel írt levelében arról értekezett, hogy a modrusi egyházmegye területén fönn kell tartani az ószláv nyelvű liturgiát. (Fraknói, *Miklós modrusi püspök*, 13–14; Špoljarić, *Nicholas of Modruš, 'The Glory of Illyria'*, 156–157.)

201 Az ő nevéből vezette le, a hangzás hasonlósága alapján, sok humanista (például II. Piusz és maga Miklós is) a románok vlachus – vlah – oláh nevét, jóllehet

ból szintén a Duna menti távoli vidékre száműzött telepesek voltak (*romani quondam vel exules vel milites a duce Flacco*).[202] A következő században a lengyel humanisták (Martin Bielski, Maciej Stryjkowski, Martin Paszkovszki) továbbfejlesztették a tételt. Mivel úgy vélték, hogy csak a gonosztevőket szokták száműzni, ezért a románok őseit a Római Birodalomból a Duna mentére száműzött tolvajokkal azonosították.[203] Miklós ezt így nem mondta ki *expressis verbis*, de azért valami hasonlót sugallt, amikor azt írta, hogy a románok teljesen megbízhatatlanok, mert hol a magyarokhoz, hol a törökökhöz állnak, emellett álnok, vad gyilkosok és kegyetlen rablók.[204]

Nyilván az sem véletlen, hogy épp ebben a kontextusban örökítette meg a Drakulával való találkozását:

> Az [oláhok] zsarnok uralkodóját, Dracult (ők ezzel a névvel illetik az ördögöt, *demonem appelant*) fogolyként láttam, amikor II. Piusz pápa követe voltam a hunok királyánál [azaz Mátyásnál]. Termetére nézve nem nagyon magas, de igen erős és izmos volt. Arca félelmetes és kegyetlen, sasorra igen nagy, tág orrlyukakkal, arca sovány és kissé pirospozsgás, hosszú szempillái tágra nyílt zöld szemeit övezték, szemöldöke bozontos, fekete, nézése pedig fenyegető. Magas halántékai megnövelték feje méretét, magas tarkóját bikaszerű nyaka kötötte össze széles vállaival, melyre fekete, göndör hajfonatok hullottak.
>
> Mesélte a király, és az elmondottakat megerősítették a jelenlévő írnokok is, hogy a vajda a vele ellenséges táborból negyvenezer férfit és nőt, öreget és fiatalt, nem sokkal ezelőtt, a legfurfangosabb kínzásokkal megöletett. Egyeseket kerékbe töretett, másokat megnyúzatott vagy karóba húzatott, majd alájuk parazsat tétetett, és megsüttette őket. Egyeseket úgy húzatott karóba, hogy vagy a fejükön, vagy a mellkasukon, vagy a köldökükön, avagy még mondani is szégyen, az alfelükön keresztül dőfték a karót, egészen fel a szájukig. És hogy ne maradjon ki semmilyen kínzási forma, a nők melleit karókkal szúratta át, majd azokba húzta gyermekeiket. Még a legnagyobb zsarnokok sem találtak ki annyi és olyan borzalmas kínzásokkal teli gyilkolási módokat, mint ő.[205]

Mintha csak a Drakula-történetekből idézne Mátyás. A negyvenezer áldozat Ebendorfer krónikájában is megjelenik, tehát Mátyás ugyanazt a forrást ismerhette, mint a bécsi krónikaíró. A nőkkel és gyermekeikkel szembeni kegyetlenkedésekről pedig szinte szó szerint így számolt be a fentebb már idézett Bártfai Balázs az 1460. április 22-én, Budán kelt levelében. Miklós azonban semmit sem írt arról, hogy miként viszonyult Drakula személyéhez maga Mátyás. Elítélte vagy csupán gonosz tréfának tartotta a vajda tetteit? Miklós szemtől szemben láthatta Drakulát, beszélhetett a vajda közvetlen bizalmasaival, akik részletesen beszámoltak neki az 1462 júniusában történt éjszakai támadásról, amikor Drakulának szinte sikerült megölnie a szultánt.[206] Mindez azt bizonyítja, hogy Drakula elég

a szó egy kelta törzs nevére megy vissza, és germán meg szláv közvetítéssel maradt fenn. Eredetileg minden latin nyelvet beszélő népet ezzel a szóval jelöltek. A magyarba szláv közvetítéssel került: a szó egyes számú alakjából lett az oláh (< vlah), a többesből pedig az olasz (< vlasi), szintén újlatin nyelvet és népet jelölő szavunk.

202 Špoljarić, *Nicholas of Modruš, 'The Glory of Illyria'*, 293.

203 Erről lásd: Nagy Levente, *A holló, a gyűrű és a sárkány jegyében. Magyar, román és lengyel Corvinusok Drakulától Esterházy Pálig*, ELTE Eötvös, Budapest, 2014, 31–33.

204 Špoljarić, *Nicholas of Modruš, 'The Glory of Illyria'*, 293.

205 Az eredeti szöveg: *Uo.*

206 Az éjszakai támadás leírása: *Uo.*, 304–305.

szabadon mozoghatott Mátyás környezetében, ami azt jelenti, hogy fogsága inkább egyfajta házi őrizet, semmint keserves rabság volt. A kortárs oszmán történetíró, Enveri az 1465-ben írt krónikájában azt állította, hogy az 1463–1464. évi boszniai hadjáratban Mátyás mellett részt vett Drakula is.[207] Ezzel összhangban a raguzai (Dubrovnik) városi krónikás is azt írta, hogy a jajcai győzelem után (1463. október – 1464. január) Mátyás „a moldvai vajdával" (*venne anche il voevoda da Moldavia*) tovább folytatta a hadakozást.[208] A raguzai krónikás felcserélhette a két román vajdaságot (Havasalföldet Moldvával), mert Nagy István moldvai vajda 1463-ban épp házasságával volt elfoglalva, és egyetlen adatunk sincs arról, hogy részt vett volna a boszniai hadjáratban. Bonfini emlékezik meg arról, hogy 1468-ban a fegyverszünetet kérő török követeket Mátyás nem engedte „maga elé addig, míg meg nem mutatták nekik a fogságában tartott Drakulát, a törökök veszekedett és örökösen rettegett ellenségét. Ezek ráismertek arra az emberre, akitől annyi iszonyú kínt szenvedtek el, aki oly sokszor tönkreverte őket, ferde szemmel méregették, és ez még inkább a fegyverszünet létrehozására késztette őket."[209]

Feltűnő az is, hogy a már említett Janus Pannoniust leszámítva az alatt a tíz-tizenkét év alatt, amíg Drakula Mátyás vendégszeretetét élvezte, egyetlen a budai udvarban megforduló humanista sem írt le egyetlen sort sem a vajdáról. Még Galeotto

207 *Cronici turceşti privind ţările române sec. XV-XVII*, vol. I, ed. de Mihail Guboglu şi Mustafa Mehemet, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1966, 44–45.

208 *Chronica Ragusiana Junii Restii [...] item Joannis Gundulae*, Vol. II., digessit Speratus Nodilo [Natko Nodilo], Zagrabiae, 1893, 371.

209 Bonfini, *I. m.*, 762.

Marzio sem, aki sok pletykát összegyűjtött a király környezetéből. Ha Mátyás valóban szerette volna a vajda rossz hírét kelteni, akkor az udvarában sűrűn megforduló humanistákat bizonyára megkérhette volna erre. Az is árulkodó, hogy mai szemmel nézve pszichopatikus kegyetlensége ellenére, Drakula másodszorra is Mátyás rokonságából nősült. Említettem már, hogy az 1470-es évek elején vette feleségül a Mátyás édesanyjának családjából származó Szilágyi Jusztinát. A házasságot egy ikonográfiai forrás is megerősíti. Csak nemrég került elő az az 1470–1480 táján készült metszet, mely a jegyes Drakulát ábrázolja (lásd 1. kép).[210] Ez is arra utal, hogy Mátyás nem Drakula rossz hírét, hanem épp ellenkezőleg, a családjába ismét beházasodó vajda alakjának pozitív vonásait propagálta.

1. kép. *A jegyes Drakula* (1470–1480), Basel, Kunstmuseum, Kupferstichkabinett, inv. U.VIII.32

210 Erwin Pokorny, *Bildnisse und Kryptoporträts des Vlad Dracula*, Ars Transsylvaniae 18. (2008), 109–118.

Az a véleményem tehát, hogy Mátyásnak és környezetének a Drakulához való viszonyát legplasztikusabban Bonfini írta le, a fentebb már idézett jellemzésben: a vajda kegyetlen volt ugyan, de igazságos, a kegyetlenségre pedig azért volt szüksége, mert azon a barbár vidéken, ahol uralkodott, csak így lehetett rendet tartani. Nos, a kegyetlen és igazságos uralkodó képével Mátyás is kiegyezett, főleg ha arról volt szó, hogy az uralkodó kegyetlenkedése folytán Havasalföld királyságának hűséges szövetségese marad. És – a már említett, kétes hitelességű levelet leszámítva – Drakula sohasem árulta el a magyar királyt, ami a korabeli román vajdák hintapolitikáját ismerve igazi ritkaságszámba ment. Nem véletlenül írta Makkai László azt, hogy

> a keresztény szolidaritásnak és a magyarbarátságnak egyetlen vajda sem volt olyan odaadó, minden áldozatra kész híve, mint ő, s ezt tudta Mátyás is. Józan, humanista mérsékleten nevelkedett gondolkozása visszariadt ugyan a „karóba húzó" fekete szemeiből, sápadt, sovány kísértetarcából áradó szent őrülettől, a szadista kereszteslovag sehogyan sem talált bele a budai udvar renaissance diplomáciájának terveibe.[211]

Véleményem szerint azonban Drakula szent őrülete nem annyira a budai reneszánsz udvar, mint inkább Bécs és Nyugat-Európa kényes ízlésébe nem fért bele. Említettem már, hogy a Drakula-propaganda kiinduló gócpontja Bécs volt, és az itt forgalomba hozott szövegek nem Velencének és a pápának, hanem a bécsi polgároknak szóltak. Ezt erősítik meg a szövegekkel párhuzamosan keletkezett képi ábrázolások is, melyek sok esetben reflektálnak a szövegekre, és kivétel nélkül szintén

211 Makkai László, *Magyar-román közös múlt*, Héttorony, Budapest, 1989, 80.

Bécsben készültek. Szinte kizárt, hogy egy ilyen összehangolt propagandát Mátyás humanistái irányítottak volna. A művészettörténészeknek kellene kideríteni, hogy kik lehettek e festmények megrendelői, de egyelőre semmilyen adat nem igazolja azt, hogy a szálak Mátyáshoz vezetnének. Nézzük immár a festményeket.

Drakula és a bécsi oltárképek

A képek készítésének idejét a művészettörténészek még nem határozták meg pontosan, de annyit tudunk, hogy a legkorábbiak 1460 és 1470 közöttiek. Ezek közül is talán a legkorábbi a Konrad Klein által 2002-ben a bécsi Maria am Gestade templom szárnyas oltárán felfedezett, Jézus keresztre feszítését ábrázoló 1460–1470 között készült táblakép (Lásd Melléklet, 1. kép).[212] Ezen Drakula épp egy, a kép bal oldalán látható, zsidó férfival beszélget. A párbeszédet egy lándzsás katona figyeli. Konrad szerint a kép 1460–1462 körül készült.

A kép kétosztatúsága nem véletlen: a jobb oldalon lévők (Szűz Mária, Mária Magdolna, Szent János) fejét glória övezi, míg a bal oldalon láthatókét (katonák, zsidók, hivatalosságok) nem. Ők tehát Krisztus ellenségei, és nem véletlen, hogy köztük

212 Konrad Klein, *Vlad Ţepeş alias Dracula: „Ein rötlich-mageres Gesicht von drohendem Ausdruck"*, Siebenbürgische Zeitung, Folge 17, 2002. október 31., 7, www.siebenbuerger.de/zeitung/artikel/kultur/1495-vlad-tepes-alias-dracula-ein-roetlich.html.

találjuk Drakulát is. Erwin Pokorny szerint az, hogy Drakula a megfeszített Jézusra mutat, arra a római századosra *(bonus centurio)* emlékeztet, aki a kereszt alatt megtért és kereszténnyé lett. Ez Pokorny szerint utalás arra, hogy a vajda is áttért a katolikus hitre. Azonban az a tény – teszi is hozzá rögtön Pokorny –, hogy Drakula bal kézzel int, az ilyen értelmezés ellen szól.[213]

A keresztrefeszítés-ábrázolásoknak az a típusa, amelyhez a szóban forgó oltárkép is tartozik, általában János evangéliumát követi. Íme, az ide vágó részlet:

> Jézus keresztjénél ott állt anyja és anyjának nővére, Mária, Klópás [Kleofás] felesége, valamint a magdalai Mária. Amikor Jézus meglátta, hogy ott áll az anyja és az a tanítvány, akit szeretett [azaz János evangélista], így szólt anyjához: „Asszony, íme, a te fiad!" Azután így szólt tanítványához: „Íme, a te anyád!" És ettől az órától fogva otthonába fogadta őt [azaz Máriát] az a tanítvány [azaz János]. (Jn 19, 25–27)[214]

A századosról János csak annyit ír, hogy az immár halott, de még a kereszten függő Jézus oldalát „lándzsával átszúrta, amelyből azonnal vér és víz jött ki". (Jn 19, 34) A másik három evangélista arról nem szól, hogy a katona átszúrta volna Jézus oldalát, ehelyett a következőket olvashatjuk róla náluk: „Amikor pedig a százados, és akik vele őrizték Jézust, látták a

213 Pokorny, *I. m.*, 113. A keresztre feszítést ábrázoló középkori képek értelmezéséről lásd: Éliane Burnet – Régis Burnet, *Décoder un tableau religieux. Nouveau Testament*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2018, 95–109.

214 Minden esetben az alábbi kiadásból idézem a Szentírás szövegét: *Biblia, Istennek az Ószövetségben és az Újszövetségben adott kijelentése*, fordította és revideálta a Magyar Bibliatársulat Szöveggondozó Bizottsága, Kálvin János Kiadó, Budapest, 2018.

földrengést és a történteket [a Jézus halálakor történt csodákat], nagyon megrémültek, és így szóltak: Bizony Isten fia volt ez!" (Mt 27, 54). Avagy Márknál: „Amikor, pedig a százados, aki ott állt vele szemben, látta, hogy így lehelte ki a lelkét, ezt mondta: »bizony, ez az ember Isten fia volt.«" (Mk 15, 39). Az ötödik században a *Pilátus cselekedetei* címmel készült apokrif evangélium (más néven *Nikodémosz evangéliuma*) már a százados nevét is megadja: Longinus.[215] Minden bizonnyal analógiás módon a latin lancea (lándzsa) szóból alkották meg a nevet. Az evangéliumok alapján tehát két személyről van szó: Jánosnál arról a katonáról, akit Pilátus azért küldött, hogy ellenőrizze, hogy a kereszten függő Jézus valóban meghalt-e. Ennek kiderítése céljából szúrta át a katona Jézus oldalát. A másik katona, a százados a bámészkodó tömegben állt, nem szúrta át Jézus oldalát, csupán a Jézus halálakor bekövetkező csodák láttán kiáltott fel, hogy Jézus valóban Isten fia volt. A későbbiekben a két alak összeolvadt, és a *Legenda aurea*ban már így is jelenik meg Szent Longinus:

> Longinus volt az a százados, aki más katonákkal együtt ott állt Krisztus keresztjénél, Pilátus parancsára lándzsával átdöfte az Úr oldalát, és látva a jeleket, amelyek akkor történtek: hogy a nap elsötétült és földrengés támadt, hitt Krisztusban. Némelyek szerint azért lett hívő, mert betegségtől, vagy öregségtől már elhomályosodott szemére Krisztusnak a lándzsán végigfolyó vére rácsöppent, és rögtön tisztán látott.[216]

215 *Pilátus cselekedetei*, ford., kiad., Raffay Sándor, Theologiai Szaklap 11. (1913/1–2.), 120.

216 *Legenda aurea*, mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0037.html.

A közép- és reneszánszkori oltárképeken Longinus csak néha van jelen, máskor viszont nem látható. A Maria am Gestade oltárkép-ábrázolásáról hiányzik, tehát a Drakulát formázó Krisztusra mutató alak nemcsak azért nem lehet Longinus, mert bal kézzel mutat a keresztre, hanem azért sem, mert a szóban forgó kép ahhoz az ábrázolástípushoz tartozik, mely nem szerepelteti a századost. Ezeken a képeken (2. kép; Melléklet, 2. és 3. kép) a Drakulának megfeleltethető alak jobb kézzel a kereszt felé int és a tőle balra álló alakhoz beszél, miközben a többiek ezt hallgatják. Ez a jelenet véleményem szerint János evangéliumának a következő részén alapul:

> Pilátus feliratot is készített és rátétette a keresztre. Ez volt ráírva: A NÁZÁRETI JÉZUS, A ZSIDÓK KIRÁLYA. A zsidók közül sokan olvasták ezt a feliratot, mely héberül, latinul és görögül volt írva, ugyanis közel volt a városhoz az a hely, ahol megfeszítették Jézust. A zsidók főpapjai akkor szóltak Pilátusnak: „Ne azt írd: A zsidók királya! Hanem ahogyan ő mondta: A zsidók királya vagyok." Pilátus így válaszolt: „Amit megírtam, megírtam." (Jn 19, 19–22)

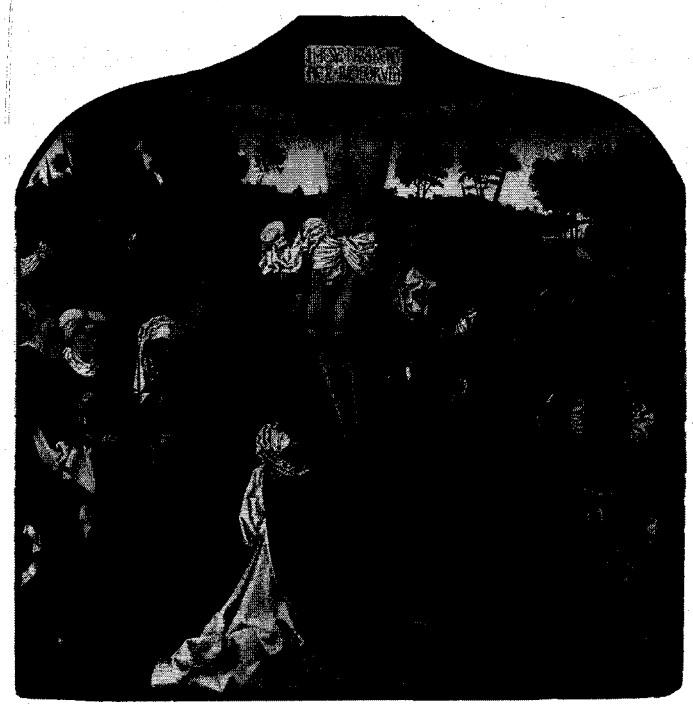

2. kép. Wolfgang Katzheimer, *Kálváriahegy*, 1480–1490, Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg

Drakula tehát véleményem szerint nem Longinus, hanem a zsidó főpapokkal beszélgető Pilátus. Ezt a feltételezésemet az is alátámasztja, hogy szintén egy ekkor készült oltárképen Drakula egyértelműen Pilátus alakjában jelenik meg (Melléklet, 4. kép). A festményt tartalmazó oltárrészlet 1460 és 1465 közöttre datálható, és a bécsi ferences kolostor tulajdona volt. Valamikor a 20. század elején vásárolta meg az alsó-stájerországi Wöllan-kastély tulajdonosa (ma Velenje, Szlovénia), ahonnan

1936-ban a Szlovén Nemzeti Múzeumba (Ljubljana, Narodna galerija, inv. NG S 1176) került.

A kép azt a jelenetet ábrázolja, amikor Pilátus/Drakula kihallgatja Jézust. A trón kis ablakán keresztül látjuk Pilátus feleségét, aki figyelmezteti a helytartót, hogy ne ítélje el Jézust. Pokorny szerint a kép üzenete az, hogy ahogyan a pogány Pilátus elárulta Jézust, úgy árulta el az ortodox szakadár Drakula is a kereszténységet, amikor a törökökkel szövetkezett.[217] Ez esetben a feleség talán arra figyelmezteti Drakulát, hogy ne lépjen szövetségre a mohamedán oszmánokkal.

Máté evangéliumában Pilátus feleségéről ezt olvassuk: „Mikor pedig a bírói székben ült [Pilátus], felesége ezt üzente neki: »Ne avatkozz ennek az igaz embernek a dolgába, mert sokat szenvedtem ma álmomban miatta.«" (Mt 27, 19). Nem véletlen, hogy Pilátus feleségét – akinek később neve is lesz (Prokla, vagy később Claudia Procula) – a keleti egyház szentté avatja. Egyébként a korai kereszténységben Pilátus még egyáltalán nem volt negatív figura: a 4. században igaz bírónak tartották, a kézmosási jelenetet pedig a keresztelés analógiájaként értelmezték: ahogy Pilátus meríti kezeit a vízbe, úgy merülnek majd a keresztvízbe a megkeresztelendők is. Keleten meg is maradt ez a pozitív Pilátus-kép (az etiópiai keresztény egyház ma is szentként tiszteli), míg Nyugaton a helytartó fokozatosan negatív szereplőjévé vált a Jézus-történetnek.[218] Ennek Beheim krónikájában megtalálható a szöveges analógiája is, hiszen a karóba húzottak szenvedéseiben gyönyörködő, vérben kezet mosó vajda képében nem nehéz felismerni a Pilátusra való utalást.

217 Pokorny, *I. m.*, 112.

218 Anne-Catherine Baudoin, *Le crime du gouverneur: Pilate jugé pour la condamnation de Jésus = La pathologie du pouvoir: vices, crimes et délits des gouvernants. Antiquité, Moyen Âge, Époque Moderne*, sous la diréction Patrick Gilli, Brill, Leiden–Boston, 2016, 97–106.

Egy pirkadatkor, jó korán,
ez emberekkel indul ám
a templomháti hegyre,
őket ott nyársra tűzeté,
körös-körül mindenfelé,
hosszába' és keresztbe'.
S halld, mily pokolfajzatja:
karóba húzottak között
kínjukban míg gyönyörködött,
reggelijét ott tartja.

Kedvére volt s kedvére tett,
ha kiomló vért nézhetett,
hiszen szokása volt az,
hogy friss vérben mosott kezet,
mit, ha asztalnál épp evett,
előre odahordat.[219]

219 Beheim, *Drakula vajda*, 18–19. Kányádi András szerint ez a motívum „a későbbi vámpír jellegzetességét hordozza", mivel a vajda „nemcsak lemészároltat, de meg is mártózik [!?] a vérben: innen már csak egy lépés a vérivás" (Kányádi András, *A képzelet topográfiája. Mítoszkritikai esszék*, Komp-Press, Kolozsvár, 2010, 137–138). Nos, véleményem szerint Beheim szövege a Drakulát Pilátusként ábrázoló oltárképek kontextusában értelmezendő, és mint ilyen, egyáltalán nem a későbbi vámpírmotívum előhordozója, hanem csupán az újszövetségi történet felidézése. Ilyen alapon ugyanis akár Pilátust is megtehetnénk az irodalmi vámpírok ősatyjának. Kányádi András mentségére legyen mondva, hogy nemcsak ő, hanem Radu Florescu és Raymond McNally is úgy vélte, hogy a 19. század végén Bram Stoker e jelenet alapján alkotta meg a vámpír Drakula alakját. Elisabeth Miller és David B. Dickens azonban kimutatta, hogy Stoker nem is ismerte a 15. századi Drakula-történeteket. Elisabeth Miller – David B. Dickens, *Michel Beheim, German Meistergesang, and Dracula*, Journal of Dracula Studies, Vol. 5. (2003), research.library.kutztown.edu/dracula-studies/vol5/iss1/5.

A *Legenda aurea*ban fennmaradt Pilátus-legenda elemei egész jól alkalmazhatók Drakula életének egyes eseményeire. A legenda szerint Tyrus királyt egyszer elcsábította egy Atus nevezetű molnár Pyla nevezetű leánya. A szerelmi légyottból született fiút Pyla apja (Atus) és saját (Pyla) nevét összeolvasztva, Pilátusnak keresztelte. Amikor Pilátus betöltötte a harmadik életévét, az anyja elvitte Tyrus királyhoz, aki fiául fogadta a gyereket. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a történet kísértetiesen hajaz a Hunyadi János születését elmesélő anekdotára, miszerint Hunyadi Luxemburgi Zsigmond és egy román bojárleány szerelemgyereke volt. A történet Mátyás uralkodásának idejében már széles körben ismert volt, és Bonfini szerint elsősorban Mátyás ellenségei terjesztették azt.) Az atyai kegyet Pilátus úgy hálálta meg, hogy megölte féltestvérét, azaz Tyrus király másik, immár legitim fiát. Tyrus ennek következtében a Római Birodalomnak fizetendő adó fejében túszként Rómába küldte Pilátust. A francia király fia is épp Rómában tartózkodott, szintén túszként. Mivel okosabb és ügyesebb volt Pilátusnál, ez utóbbi megölte őt is. (Drakula apja szintén túszként küldi két fiát a szultán udvarába. Miután Drakula hatalomra jut, megöli II. Vladislav vajdát és fiát, III. Dant.) Ezek után a rómaiak úgy gondolták, hogy aki képes megölni testvérét és túsztársát, az hasznos lehet politikusként, ezért Pilátust Pontusba (valójában Júdeába) küldték helytartónak. Tiberius császár folyton megújuló betegségét egy bizonyos Veronika Jézus festett képével csodálatos módon meggyógyítja, miközben elmondja a császárnak, hogy Jézust Pilátus adta ki a zsidóknak, akik keresztre feszítették. Ráadásul a zsidók is azzal vádolják Tiberiusnál Pilátust, hogy megengedte Heródesnek a kisdedek lemészárlást, valamint hogy templomaikba pogány istenek képeit helyezte el. Tiberius magához rendeli Pilátust, aki azonban a Jézustól elvett köpenyben jelenik meg Tiberius előtt, akinek így nyomban elpárolog a haragja. Egy keresztény azonban azt tanácsolja a császárnak, hogy vetesse le Pilátusról a köpenyt. Miután ez megtörténik, Tiberius ismét képes haragudni Pilátusra, és börtönbe vetteti, de nem öleti meg, Pilátus azonban saját tőrével öngyilkos lesz. (Mátyás magához rendeli és börtönbe zárja a kegyetlen Drakulát, de nem öli meg.)[220]

Nyilván semmivel sem tudom bizonyítani azt, hogy Pilátus legendáját a korabeli értelmezők valóban Drakula történetére alkalmazva olvasták. Az viszont mindenképp hihető, hogy az oltárkép készítőjének szeme előtt lebeghetett Pilátus legendája, amikor a római helytartó alakjában Drakulát festette meg. Az se jelenthető ki minden kétséget kizáróan, hogy ezzel az ábrázolással a festő netán Drakula és Mátyás viszonyára is utalni szeretett volna. Az viszont biztosan állítható, hogy a 15. századra a nyugati kereszténységben Pilátus, gyávaságból és hatalmának megtartása érdekében Krisztus elárulásának a szimbólumává lett. Ezt az analógiát kiválóan lehetett alkalmazni a törökkel szövetkező, és így a kereszténységet eláruló Drakulára is, még akkor is, ha a valóságban ennek épp az ellenkezője történt. Ugyanazt a konvertálási stratégiát figyelhetjük meg e képek esetében is, mint Drakula 1462. február 11-i levele kapcsán. A levél Drakula törökellenes bulgáriai hadjáratáról számolt be,

220 Pilátus legendája a *Legenda aurea* magyar fordításában nincs benne. Az alábbi kiadás alapján idéztem fel: Jacques de Voragine, *La Légende dorée*, trad. et éd. par Teodor de Wyzewa, Paris, 1910, 198–202.

kiemelve azt, hogy a vajda a kereszténység védelmében támadta meg a félelmetes Oszmán Birodalmat. A Drakula-történetekben azonban a levélben lévő információkat már úgy dolgozták át, hogy azok a vajda embertelen kegyetlenségét tükrözzék, és egy szó sem esett arról, hogy Drakula nem elárulni, hanem épp megmenteni szerette volna a kereszténységet.

Véleményem szerint a kereszténységet eláruló Drakula-kép annak a bizalmatlanságnak köszönhetően alakult ki, amit a katolikus Nyugat érzett a görögkeletiekkel szemben. Különösen erős volt ez az érzés 1453, azaz Konstantinápoly eleste után, épp Drakula uralkodásának idején. Sokan úgy vélték ugyanis, hogy a görögök elárulták a kereszténység ügyét, és valódi harc nélkül hódoltak be a töröknek. Maga II. Piusz egy 1461 második felében II. Mehmedhez címzett, de el nem küldött levelében, melyben a szultánt egyenesen arra szólította fel, hogy keresztelkedjen meg, azt írta, hogy a nyugati területek meghódítása nem lesz olyan könnyű, mint Konstantinápoly elfoglalása, mert a keleti népek nem olyan harciasak, mint a nyugatiak, és vallásukban is ingadozók, szemben a nyugatiakkal, akik keresztény hitükben megingathatatlanok.[221] Szintén Piusz feljegyzéseiben olvashatjuk Sigismondo Malatestának az 1459. évi mantovai értekezleten elhangzott beszédét, melyben az olasz hadvezér arról szólt, hogy a keletiekkel (magyarok, oláhok, bulgárok, szerbek stb.)

221 Luca D'Ascia, *Il Corano e la Tiara. L'epistola a Maometto II di Enea Silvio Piccolomini (papa Pio II)*, intr. ed ed., pref. di Adriano Prosperi, Pendragon, Bologna, 2001, 155–157. A levélről magyarul lásd: Balázs József, *Machumetis Saracenorum principis, eiusque successorum vitae, ac doctrina. (Az iszlámkép forrásai a kora újkori Magyarországon 1543–1613)*, PhD-diszertáció, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Piliscsaba, 2016, 73–84.

szemben a nyugati katonák sokkal inkább alkalmasak lennének a törökök elleni harcra:

> Én, Szentatya, a hajók kérdését mellőzöm, mert bevallom, nem értek hozzá. Ezt a feladatot átengedem a velenceieknek. Én a mezei harchoz vagyok szokva. Akik előttem szóltak, valamennyien olyan népek hadba állítását javasolták, akik a törökökkel szomszédosak, és ismerik a török szokásokat. Nekem egészen más a véleményem. Mert akik a törökök közelében laknak – a magyarok, oláhok, szerbek, bulgárok, albánok, görögök –, már oly sokszor szenvedtek tőlük vereséget, hogy a szemükbe sem mernek nézni. Ha nekem kellene ezt a háborút irányítanom, én itáliai lovasokat és gyalogosokat fegyvereznék föl kellő számban, s biztos lennék a győzelemben. A mi katonáink és vezéreink ugyanis mindenkinél kiválóbbak, lovaink és fegyvereink a legkitűnőbbek, és az sem akadály, hogy nem ismerjük a törökök harcmodorát, hiszen ők sem ismerik a miénket, és amilyen furfangosak vagyunk mi, olaszok, könnyebben túljárunk az eszükön, mint ők a miénken. Ezért azt javaslom, hogy a többiek adják össze a pénzt, az itáliaiak pedig viseljék a háborút.[222]

Piero della Francesca (1420 k. – 1492) sokat vitatott, és fantasztikusnál fantasztikusabb dekódolásokat eredményező híres festményén (*Krisztus ostorozása*, 3. kép) szintén egy görögkeleti uralkodó, mégpedig nem kisebb személyiség, mint a bizánci császár látható Pilátus szerepében.

222 II. Piusz *Feljegyzései*, 143.

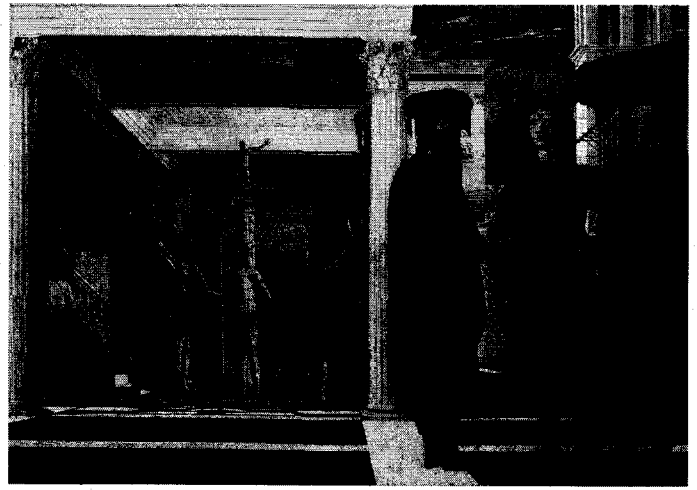

3. kép. Piero della Francesca, *Krisztus ostorozása*, 1459?, Galleria Nazionale delle Marche, Urbino

Magyar szempontból azt is érdemes hangsúlyozni, hogy olyan értelmezés is napvilágot látott, miszerint a kép előterében álló három alak közül az egyik nem más, mint Mátyás király. Eszerint a kép üzenete a következő lenne: a megostorozott Krisztus a kereszténység szenvedését szimbolizálja, amit Konstantinápoly eleste csak fokozott. Az ostorozást egy török turbános alak és Pilátus nézi, aki, mint említettem, nem más, mint (az áruló) bizánci császár. Mátyás azért szerepel a képen, mert ő lenne a keresztény világ új reménysége, aki új Constantinusként megmenti a kereszténységet a pogány törököktől.[223] Maurizio Calvesi

223 Maurizio Calvesi, *Identikit di un enigma*, Art e Dossier, 70. (1992/luglio-agosto), 22–27. Marina Montesano, *Gli dei pagani e la religione degli infedeli nell'immaginario e nell'iconografia occidentali fra medioevo e Rinascimento = L'eredtià classica in Italia e in Ungheria dal Rinascimento al Neoclassicismo*, a cura di Péter Sárközy – Vanessa Martore, Editore Univeritas, Budapest, 2004, 75–77.

elmélete a magyar művészettörténészek körében szinte teljesen visszhangtalan maradt,[224] amin nem is lehet nagyon csodálkozni, hisz a kép jobb oldalán lévő három alak szimbolikájára vonatkozó interpretáció-burjánzásban ember legyen a talpán, aki rendet tud vágni. Andrea Bonavoglia kiszámolta, hogy 1744 és 2019 között a középső bíborpiros ruhában lévő szőke fiatalt több mint tizenöt módon azonosították: volt már mások mellett Frigyes császár ellensége, angyal, allegória (például a virtusé), Krisztus, pogány görög, keresztény hitre tért pogány fiatal, zsidó fiatal, Dávid, Szent János, Marsilio Ficino és Mátyás király.[225] Akárhogy is van, abban szinte minden értelmező egyetért viszont, hogy a trónon ülő Pilátus VIII. Ióannész Palaiologosz bizánci császár, azaz egy *expressis verbis* görög rítusú uralkodó, ahogyan Drakulát is annak képzelték a 15. századi Bécsben, még akkor is, ha netán már fogságba esése előtt áttért a katolikus hitre, ahogy azt az apja is megtette.

Drakula keresztényüldöző szerepe a későbbi képeken is megmarad. Walter Peters 1970-ben fedezte fel azt, hogy a bécsi Belvederében található *Szent András mártíriuma* című festményen (1470–1480) Drakula is szerepel (Melléklet, 5. kép). A kép eredetileg egy szárnyas oltár része volt, és 1953-ban került át Bécsbe a lilienfeldi apátságból.[226] András legendája sok ponton hajaz Pilátus legendájára, és Drakula ebben az esetben

224 Lásd például: Anna Eörsi, *Convenerunt in unum. Riflessioni sull'iconografia della cosidetta Flagellazione di Piero della Francesca*, Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae 37. (1994–1995), 77–88.

225 Andrea Bonavoglia, *Le ultime interpretazioni della Flagellazione*, Fogli e parole d'Arte, 2019. február 12., www.foglidarte.it/flagellation/711-aggiornamento-della-tabella-delle-interpretazioni.html.

226 Andreescu, *Vlad Ţepeş Dracula*, 253, 383.

is Krisztus elárulójaként jelenik meg. Patras helytartója, Aegeas, Pilátushoz hasonlóan nem ismerte fel Krisztust, pedig András megpróbálta előtte feltárni a szenvedés titkát. Aegeas felesége azonban Pilátus feleségéhez hasonlóan fogékony volt a tanításokra, és őt András „a keresztség szent forrásában újjászülte". A legenda szerint Aegeas hosszú vitát folytat Andrással a szenvedésről, aminek a végén Andrást keresztre feszítteti. A nép azt kéri Aegeastól, hogy engedje szabadon Andrást, de ő forrón óhajtja a szenvedést. Aegeas elbizonytalanodik döntésében (épp ahogyan Pilátus sem biztos Jézus bűnösségében), és maga akarja leoldani Andrást a keresztről, de nem tud hozzáérni, mert megbénul a karja. András imája igencsak hasonlít azoknak a szerzeteseknek a kívánságához, akiket Drakula azért húzatott karóba, hogy mihamarabb a mennybe juthassanak:

> Ne engedj, Uram, élve leszállnom [a keresztről]! Itt van már az ideje, hogy az anyaföldnek átadd a testemet. Már olyan sokáig volt rám bízva: hordoztam, őriztem, már oly sokáig fáradoztam érte, hogy el akarok szabadulni ettől az engedelmességtől, s le akarom vetni ezt az igen súlyos ruhát. Visszaemlékezem, milyen terhes volt hordoznom, gőgjét megaláznom, gyöngeségében ápolnom, bujaságát megzaboláznom. Tudod, Uram, hányszor fölvert a te édességes nyugalmad álmából, hányszor és mennyi fájdalmat okozott. [...] Kérlek, ne bízd rám tovább ezt a terhet, visszaadom, amit nálam letétbe helyeztél. Bízd másra, akit ez nem akadályoz, s aki megőrzi a feltámadásra, s visszaadja néked, hogy elnyerje munkájának díját. Bízd az anyaföldre, hogy ne kelljen tovább őrködnöm felette, s ne húzzon vissza, és ne akadályozzon meg, mikor hozzád, a fogyhatatlan örömű élet forrásához igyekszem.[227]

227 *Legenda aurea*, mek.oszk.hu/04600/04626/html/legenda0001.html.

András halála után Maximilla, Aegeas felesége tisztességgel eltemeti a testet, Aegeast pedig egy ördög megragadja, és mindenki szeme láttára szörnyethal. Képünkön Drakula természetesen Aegeas alakjában jelenik meg. Mellette egy turbános (azaz török) alak segédkezik a keresztre feszítésben. A kép üzenete ugyanaz, mint az előbbi esetben: ahogy Pilátus, úgy Aegeas-Drakula is elárulta Krisztust, azaz a kereszténységet, és a pogány törökök hívéül szegődött.

Erwin Pokorny egy másik keresztre feszítést ábrázoló képen is azonosította Drakula portréját. Szintén egy oltártábláról van szó, mely 1475-ben készült, és a bécsi Schottenmeister vagy valamelyik tanítványa lehetett a festő (4. kép).[228]

A kép jelenleg a bécsi Belvederében található. Pokorny azt is megjegyzi: az azonosítás ellen szólhat, hogy a szóban forgó figura egyszerű katona, a tömegben elvegyülve, hangsúlytalan pozícióban, mindenféle dísz és hatalmi jelvény nélkül látható.[229] Hajlok arra, hogy Pokorny óvatosságát megerősítsem: ezen a képen nem Drakula látható. A csúcsos süvegű katona ugyanis más képeken is feltűnik, és Drakulával való hasonlósága csak esetleges. Az összes többi képen Drakula nemcsak hogy teljes egészében látható, mégpedig a kép előterében, hangsúlyos helyen, hanem egyúttal a jelenet kulcsszereplője is: Pilátus, Aegeas. És minden esetben összetartozik a kép és a Drakula-történetek szövege is, az egyik értelmezi, kiegészíti a másikat. Ez a képi és szövegbéli együtthatás véleményem szerint csakis egy adott

228 A bécsi Schottenmeisternek nevezett ismeretlen festő a bécsi Schottenstift kolostor számára készített, úgynevezett bécsi Schottenaltarról kapta a nevét. Valószínűleg holland vagy Felső-Rajna menti mester lehetett, aki a 15. század második felében dolgozott Bécsben.

229 Pokorny, *I. m.*, 112–113.

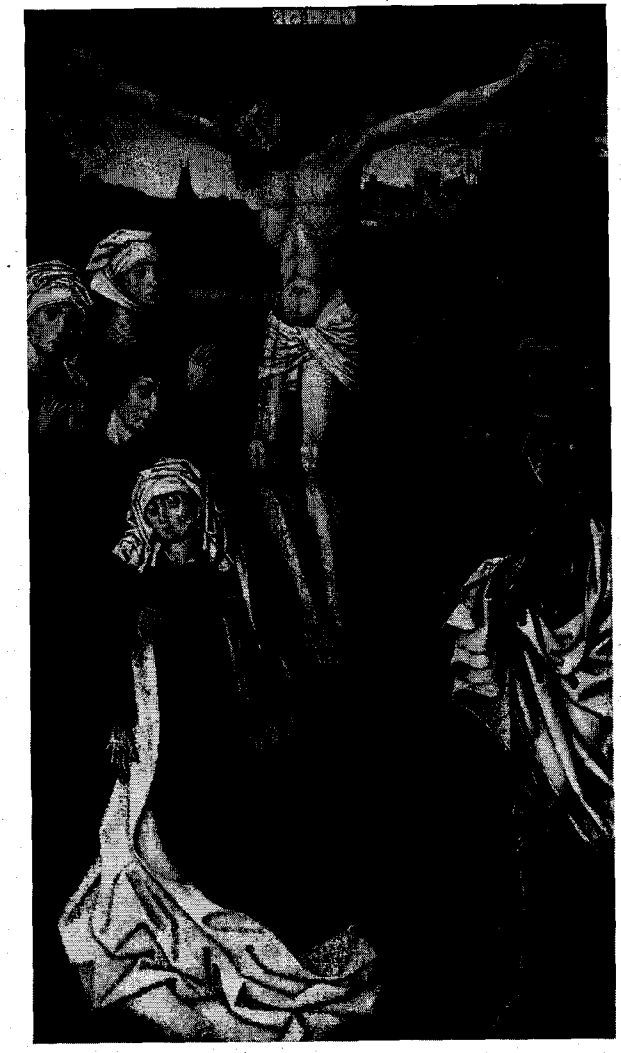

4. kép. Schottenmeister, *Krisztus keresztre feszítése*, 1475, Österreichische Galerie Belvedere, Bécs

időpontban lehetett érvényes, mégpedig akkor, amikor mind a szöveg olvasói, mind pedig a képek festői és nézői tudhatták, hogy kicsoda is az a Drakula. A magyar művészettörténészek sokat írtak a bécsi Schottenmeister erdélyi kapcsolatairól. A mester erdélyi tanítványai elsősorban szászok voltak (lásd a berethalmi templom oltárát), de az is lehet, hogy a bécsi tanítványok utaztak el az erdélyi szász városokba, oltárképeket festeni. A medgyesi Szent Margit-plébániatemplom főoltárán látható, keresztre feszítést ábrázoló kép sok elemében nagyon hasonlít a fentebb tárgyalt bécsi festményekre, de a medgyesi festményen hiába keressük Drakulát (5. kép).

5. kép. *Keresztre Feszítés*, oltárkép, 1480–1490, Szent Margit-plébániatemplom, Medgyes

A medgyesi kép leginkább a Maria am Gestade-beli ábrázolásra hasonlít, és meg is jelenik rajta egy ugyanolyan süveget viselő alak, mint amilyet a bécsi képen Drakula visel, de a medgyesi festményen ez a szereplő hangsúlytalan helyen, a katonák közt foglal helyet, és nem más, mint a bécsi képen a Drakula mellett álló katona. A medgyesi festő tehát nemes egyszerűséggel lehagyta a képről Drakulát. Pedig szász környezetben igazán aktuálisabb lett volna negatív színben szerepeltetni őt, mint Bécsben, hisz láttuk, hogy a vajda a szász városok környékét többször felégette, a Havasalföldre járó szász kereskedők kiváltságait pedig megnyirbálta, és ami még ennél is fontosabb, a kegyetlenségéről szóló hírek Bécsbe az épp ott tanuló szász diákoknak köszönhetően juthattak el. Úgy tűnik azonban, hogy 1480–1490-re az erdélyi szász városokban Drakulának már nem volt akkora hírértéke, hogy Schottenmeister tanítványai érdemesnek tartották volna őt megfesteni. A Schottenmeister-kör azonban nemcsak Erdélyben, hanem Bécsben sem érdeklődött Drakula iránt, a szoros szász kapcsolatok ellenére sem. A kör vezető festője Hans Siebenbürger volt, aki már csak neve alapján sem lehetett más, mint erdélyi szász. A bécsi skót bencés apátság, azaz a Schottenstift apátja 1467-ben egy bizonyos Matthias Vinck volt, aki szintén Erdélyből származott.[230] Drakula hírhedtsége épp az 1460-as években vetette a legnagyobb hullámokat Bécsben, de úgy látszik, ez a Schottenmeister-kör festőit nem érintette meg, mert egyetlen hozzájuk köthető Drakula-portré sem került elő eddig.

230 Schottenmeister erdélyi szász kapcsolatairól legújabban: Emese Sarkadi Nagy, *Local Workshops – Foreign Connections. Late Medieval Altarpieces from Transylvania*, Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern, 2011, 32–90.

Nyögte Drakula bús hadát...?

A fentiek alapján teljesen világos, hogy Drakula 15. századi irodalmi és képzőművészeti karrierje nem Budáról, hanem Bécsből indult. Vajon miért lehetett ilyen kitüntetett helye az osztrák fővárosnak a Drakula köré szövődő nyugat-európai irodalmi és képzőművészeti diskurzusban? E kérdés megválaszolásához térjünk vissza ismét Michael Beheimhoz. A német vándordalnok ugyanis nemcsak a már sokat idézett Drakula-históriájában, hanem bécsi krónikájának *(Buch von den Wienern)* hasábjain is megemlékezett a vajdáról. A krónika az 1462 és 1465 közötti bécsi eseményeket beszéli el. Ekkor Beheim III. Frigyes császár szolgálatában állt, ezért elítélően szólt az uralkodójuk ellen lázadó bécsiekről. Nem tudni, pontosan mikor írta a krónikát, Bleyer szerint az események közben jegyezte le a történeteket. A krónika legelején, rögtön a bevezető utáni a *Das Holzer titulum (Holzer titulusa)* című részben Beheim Drakulát is említi. Bleyer szerint ezt a részt Beheim még Drakula 1462. novemberi letartóztatása

előtt írta, de ezt egyelőre nem lehet minden kétséget kizáróan bizonyítani.[231] Wolfgang Holzer akkor volt bécsi tanácsos majd polgármester, amikor III. Frigyes és Albert herceg között dúlt a testvérháború. 1461 augusztusában Albert, magyar segédcsapatokkal a seregében, megkezdte Bécs ostromát. A császár a bécsi várba (Hofburg) vonult vissza. Mivel Albert táborában vérhas tört ki, a herceg szeptember 6-án fegyverszünetet kötött a bécsiekkel a következő évi Szent János fesztiválig, azaz 1462. június 24-ig. A fegyverszünetet egyik fél sem tartotta be, a polgárháború és a tárgyalások 1461–1462-ben váltakozó intenzitással meg-megújultak. 1462 nyarán a bécsiek részéről Wolfgang Holzer városi tanácsosként vezette a tárgyalásokat. Holzert 1462. szeptember 19-én polgármesterré választották a bécsi kézművesek és néhány fontosabb polgár. Frigyes megerősítette a tisztségében, Holzer pedig az új tanácsosokkal együtt hűségesküt tett a császárnak. Ezek után Frigyes elbocsájtotta zsoldoscsapatait, akik a város és környéke fosztogatásába kezdtek, így október 4-én Holzer és a városi tanács felmondta az uralkodó iránti engedelmességet, és felajánlották támogatásukat Albert hercegnek. November 2-án Albert bevonult Bécsbe, ahol a polgárok már javában ostromolták a Hofburgot, miközben a várost a császárhoz hű csapatok fogták ostrom alá. Holzer a császárpártinak tartott bécsi polgárokat letartóztatta, vagyonukat, házaikat elkoboztatta, de úgy, hogy azért neki polgármesterként jusson belőlük.

231 Bleyer, *I. m.*, 533.

December elején a két testvér, Frigyes és Albert egyezséget kötött: Albert megkapta Alsó-Ausztriát és évi négyezer gulden járadékot a császártól, cserébe viszont minden általa elfoglalt várat visszaadott Frigyesnek, és kötelezte magát, hogy a Frigyes uralma alá tartozó területekre nyolc évig nem lép. A császár és családja a Hofburgból átköltözött Bécsújhelyre. A szélnek eresztett zsoldoscsapatok tovább fosztogatták a környéket, miközben Albert visszatért Bécsbe, ahol 1463 telén véres leszámolásokba kezdett.

> A város kapuit bezárták, a Húsvét szent ünnepén Albert egyetlen gondja az volt, hogy fölkutassa és kivégeztesse az összeesküvőket. A tehetősebbek valamennyien gyanúba keveredtek. Hol egyiküket, hol másikukat hurcolták el; a városi börtön már nem is volt elég: a középületek sorra megteltek a letartóztatottakkal, akiknek a vagyonát szétosztották a katonák között

– írta az eseményekről a jól értesült II. Piusz.[232]

Nem csoda, ha 1463. április 2-án II. Piusz pápa az összes bécsi papnak megtiltotta, hogy feloldozást adjon azoknak, akik részt vettek a Hofburg ostromában. Holzert aggasztotta Albert kegyetlenkedése, ezért 1463 húsvétján (április 8–9.) engedett a császárpártiak csábításának, és hatezer gulden kenőpénz fejében hatszáz császárpárti zsoldost titokban beengedett a városba. A vállalkozás azonban balul sült el: Holzer elmenekült, de Albert emberei elfogták, megkínozták és 1463. április 15-én a hóhér felnégyelte testét. Fejét és kezeit egy vasoszlopra tűzve a Szent Miklós kapu mellett állították fel. Albert 1463. december

232 II. Piusz *Feljegyzései*, 500.

2-án váratlanul meghalt, sokan úgy vélték, hogy megmérgezték. Ezek után már gyorsan helyre állt a rend: 1464. február elején a bécsiek hűségesküt tettek a császárnak, és megígérték, hogy az ostrom közben megrongálódott várat újraépítik.[233]

A Frigyes környezetében tartózkodó Beheim mindvégig közvetlen szemtanúja volt az eseményeknek. Krónikájában Holzer az abszolút rossz megtestesítője, jóllehet a történtek alapján akár tragikus hős is lehetne. A pékfiből lett polgármester Beheim leírásában gonosz tréfamester, a zsidókkal, a pogányokkal és az eretnekekkel egy szinten emlegetett, a fáraónál, Káinnál és Nero császárnál is kegyetlenebb, őrült gyilkos. Csaló Antikrisztus, aki a pokolban lévő Júdás, Pilátus és az irgalmatlan Heródes barátja lehetne. Gonoszabb, mint Kajafás, Annás és Antiokhosz, és épp oly dévaj (*schlakait*), mint az oláhországi Drakula, aki koboldmódjára mindenkivel gonosz tréfákat űzött.[234] Nyilvánvaló, hogy Beheim ugyanazokat a képeket és hasonlatokat alkalmazta Holzer alakjának bemutatására, mint Drakulára. A korabeli befogadói elvárásoknak megfelelően, akit rossznak szeretnének beállítani, arról azt kell írni, hogy kegyetlen és a keresztények ellensége. Ahogy Drakulát, úgy Holzert is a kereszténységet üldöző hatalmasságok, valamint a Jézust eláruló és elítélő személyek sorába helyezte Beheim: az egyiptomi fáraó,

233 A bécsi eseményeket az alábbiak alapján ismertettem: Ferdinand Opll, *Nachrichten aus dem mittelalterlichen Wien*, Böhlau Verlag, Wien–Köln–Weimar, 1995, 175–190; Peter Csendes, *Von späten 14. Jahrhundert bis zur Ersten Wiener Türkenbelagerung* (1529) = *Wien – Geschichte einer Stadt*, Band 1, hrsg. Peter Csendes – Ferdinand Opll, Böhlau Verlag, Wien, 2001, 163–168.

234 „Als Annas und her Kaivas, / poser dann Antiachus was / er was auch wol mit schalkait pei / dem Trakol in der Walachei, / der vii posshait was tichten / allen schelken und wichten." (Michael Beheim, *Buch von den Wienern*, hrsg. Theodor Georg von Karajan, Wien, 1843, 4.)

Heródes, Nero, Antiokhosz – szír uralkodó, akinek kegyetlen regnálásáról Dániel próféta ír látomásaiban (Dn 11, 21–45) –, a Jézust letartóztató és vádló Kajafás és Annás. És tette mindezt úgy, hogy a valóságot alaposan átírta, hisz az imént ismertetett események alapján Holzert álnoknak és árulónak lehetett ugyan nevezni, de keresztényellenesnek és kegyetlennek egyáltalán nem. Vallási szempontból Holzernek még azt se lehetett felróni, mint Drakulának, akit Bécsben nyilván szakadárnak (görögkeleti rítusúnak) tartottak, és ezért nem tekintették őt igazi kereszténynek. Holzer azonban rendes katolikus volt, és tudomásunk szerint egyáltalán nem vett részt a bécsi polgárháború során a kegyetlenkedésekben, szemben Albert herceggel, akin – érdekes módon – Beheim ennek ellenére nem verte el a port.

Minderre azért tértem ki ennyire részletesen, mert a Maria am Gestade-beli oltárkép szempontjából kulcsfontosságú az, hogy Drakula kapcsán Kajafást és Annást említi Beheim. A kép ezek szerint ugyanabból a kontextusból nőtt ki, mint Beheim szövege. Nem kizárt, hogy a festő ismerte is Beheim írásait, hisz a *Buch von den Wienern*nek fennmaradt a kottája is, azaz Beheim elsősorban nem olvasásra, hanem éneklésre szánta szövegeit.[235] (Ahogyan a Drakula-krónikáját is, jóllehet, annak nem maradt fenn a kottája.) Nyilván elő is adta ezeket a darabokat, és részben ez lehet a magyarázata annak, hogy a Drakula-történetek széles körben elterjedtek. Ugyanis az énekeket az is megértette, aki netán nem tudott olvasni, a pletyka útján pedig tovább terjeszthette a hallottakat. Ez ismét csak a propagandaelmélet ellen szól, hisz a vándordalnokok énekeit hallgató közönséget nemigen lett volna értelme rafinált propagandaeszközökkel

235 Birkhan, I. *m.*, 94–95.

győzködni arról, hogy Mátyás elsikkasztotta a Velencétől és a pápától kapott pénzt. De ha nem is ismerte Beheim szövegét, az nyilvánvaló, hogy a festőnek is kellett hallania Drakuláról, ahogyan az is, hogy ugyanazt a kulturális kódot használta a vajda képi megformálásban, mint Beheim az irodalmi ábrázolás során, és mindketten ugyanazt az üzenetet közvetítették a befogadók számára.

Az is sokatmondó, hogy nemcsak a fent említett képi ábrázolások és Beheim krónikája, hanem Piccolomini is a bécsi polgárháború kapcsán idézte fel Drakula kegyetlenségeit. *Feljegyzéseiben* (II. könyv, II. fejezet) arról ír, hogy a bécsi polgármester fellázította a várost Frigyes császár ellen, és átjátszotta Bécset Albert hercegnek. „Meg is bánta hamarosan tettét – folytatja Piccolomini –, mivel Albert uralma rendkívül erőszakosnak bizonyult: megszűnt a városban a szabadság, senki vagyona, felesége vagy családja nem volt többé biztonságban. Holzer rájött, hogy a jólelkű fejedelmet kirekesztvén kegyetlen zsarnokot ültetett a helyébe."[236] Albert az ellene lázadókat húsvét ünnepén a nép szeme láttára lefejeztette. „Ennyire tiszteletben tartja Albert a vallását" – jegyzi meg Piccolomini. Nem lehet véletlen, hogy ezek után a következő fejezet (II. 12. *Ion Dracul Johannis Dragula leírhatatlan vadállati kegyetlensége lelepleződik Magyarország királyával szembeni álnok magatartása: végül fogságba vetik*)[237] így kezdődik: „Az osztrákok vadságát és Albert

236 II. Piusz *Feljegyzései*, 500.

237 Ezt címet az első kiadás (1584) sajtó alá rendezői adták, a kéziratot Piccolomini nem tagolta alcímekkel. A vatikáni könyvtárban lévő kéziratban (mely nem autográf, de tartalmazza Piccolomini saját kezű lapszéli megjegyzéseit) ehhez a fejezethez Piccolomini csak ennyit írt: *Crudelitas Jo[hanne] Dragule*. Lásd: Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, Reg. lat. 1995, fol. 510v.

kegyetlenségét bemutattuk; most meg kell ezt toldanunk Ion Dracul zabolátlan gonoszságával és kegyetlen természetével, akinek bűnös üzelmei olyan hírhedtek voltak a vlachok körében, akiken uralkodott, hogy nincs az a tragédia, amely felülmúlná őket."[238] Ezután következik Drakula gaztetteinek a leírása, melyek következtében Mátyás „elfogatta azon a télen, amelyen Piusz pápa Todiból visszatért Rómába [azaz 1462-ben]. Elfogatására a török császárhoz írt levele szolgáltatta az okot, melyet elcsíptek."[239] Albert herceg és Drakula párhuzamba állítása egyértelmű tanmesét hordozott: aki törvényes uralkodója ellen lázad, az istentelen és kegyetlen zsarnokká válik, ezért Mátyás teljesen jogosan csukatta le a vajdát. Ezzel szemben Bécs még mindig Albert igáját nyögi, „de meg is érdemli – teszi hozzá Piccolomini –, hogy ilyen ura legyen, ha az igazságos és kegyes császár nem tudta megnyerni a tetszését [Bécsnek]."[240] Figyelmeztetés ez a lázadó fejedelem híveinek is: nehogy azt higgyék, hogy Albert jobb lesz, mint a megbuktatott Frigyes.

A Drakulát ábrázoló képek, valamint a legkorábbi Drakula-történetek (Piccolomini és Beheim) egyértelműen a polgárháború sújtotta bécsi közönségnek szóltak. Drakula alakjának beemelése az irodalmi és képzőművészeti diskurzusba tehát nem Mátyás és a budai udvar humanistái által koordinált politikai propaganda, hanem az egymást gyilkoló bécsi polgároknak szóló figyelmeztetés volt. Drakula a képeken és a történetekben

digi.vatlib.it/view/ MSS_Reg.lat.1995. Ez is megerősíti azt, hogy Albert és Drakula történetét Piccolomini egymásra vonatkoztatva tárgyalta, mivel mindkettőnek ugyanaz volt az üzenete.

238 II. Piusz *Feljegyzései*, 500–501.

239 *Uo.*

240 *Uo.*

a rossz uralkodó prototípusaként jelenik meg: áthág minden szabályt, kegyetlenkedései teljesen önkényesek, és mint ilyen, nem lehet más, mint a kereszténység elárulója.[241] Az sem véletlen, hogy a korai Drakula-történetek lejegyzői (Ebendorfer, Piccolomini és Beheim) kivétel nélkül megrögzött császárpártiak, tehát az általuk megfogalmazott üzenet minden bizonnyal Albert követőinek szólt (akinek seregében, mint említettem, magyar zsoldosok is harcoltak), a zsarnok Drakula-kép pedig valójában a Frigyes ellen fellázadt Albertre vonatkozott.

Azt, hogy nyugati szerzők által írt, és a nyugati közönségnek szánt történetekről van szó, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a bizánci és a török krónikaírók műveiben a Drakula-történetek anekdotáiból egyetlen egy sem lelhető fel. A bizánciak közül Dukasz (1400–1470), Laonikosz Khalkokondülész (1423–1490) és Kritobulosz (1410–1470) írt Drakuláról. Mindhárom szerzőnél az alábbi események adják a vajdáról szóló elbeszélés gerincét: a szultán – Hamza bég vezetésével – követeket küld Drakulához, azzal a paranccsal, hogy a vajda vigye el maga vagy küldje el az Oszmán Birodalomnak fizetendő adót. Drakula ezt megtagadja, ráadásul a török követeket karóba húzatja. Ezután végigpusztítja a Dunától délre lévő török területet. Miután a szultán minderről értesül, haragjában Drakula ellen indul. Havasalföldre érkezve csak pusztaságot talál, mivel a vajda mindent felégetetett, a lakosság pedig a hegyekbe menekült. Egy helyütt megpillantja a karóba húzottak erdejét, ami erős benyomást tesz rá. Ráadásul egyik

241 A Drakula-történetekről mint negatív fejedelmi tükörről lásd: Samuel Pakucs Willcocks, *Michel Beheim's Dracula song as a dark mirror for princes*, Studii şi Materiale de Istoria Medie 25. (2007), 183–196.

éjszaka Drakula rátámad a török táborra, ahol a zavart kihasználva sok törököt levág. A szultán ezek után kivonul Havasalföldről.

Dukasz igazi hőst faragott a havasalföldi vajdából: a szultán hadjáratát egyértelműen kudarcként és a szultán megszégyenüléseként állította be. Drakula kegyetlenségeiről egy szót sem írt, II. Mehmedet viszont nem volt hajlandó még csak néven sem nevezni: a szultánt egyszerűen csak zsarnokként emlegette krónikája lapjain.[242] Kritobulosz Drakula-képe Dukaszéval teljesen ellentétes. Ő ugyanis megrögzött oszmánpárti: nála Mehmed a hős és igazságos uralkodó, aki a Hunyadi János haragja elől menekülő árvákat (Drakulát és testvérét) befogadta, majd Drakulát Havasalföld fejedelmévé tette. Később azonban a vajda jótevője ellen fordult és fellázadt. A havasalföldi hadjárat során II. Mehmed nem megszégyenül, hanem fényes győzelmet arat: „És átkelvén [a szultán a Dunán] néhány nap alatt benyargalja a géták [havasalföldiek] csaknem egész országát, dúlva, pusztítva, mindent, amit előtalált zivatar módjára fölforgatva és szétszórva, a várakat elfoglalva, a falukat kirabolva és töméntelen zsákmányt elhurcolva." Kritobulosz értelmezésében Drakula vakmerő éjszakai támadása teljes kudarc, hisz a vajda csak az állatokban, tevékben, lovakban és öszvérekben visz végbe nagy öldöklést, mert a szultán okos taktikával katonáit visszavonta a táborból. Ezek aztán később „nagy újongással, erővel és lelkesedéssel előrontván [Drakula] minden emberét összevagdalják, kivéve azokat, akiket élve elfogtak. [...] Drakul ott valahol elbújván és megmenekülvén, mint bujdosó a

242 Ducas, *Istoria turco-bizantina 1341–1462*, ed. critică de Vasile Grecu, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bucureşti, 1958, 430–432.

poiónokhoz [magyarokhoz]. Azok pedig megfogván börtönbe vetették."[243]

Ugyanarról az eseményről két homlokegyenest ellentétes értelmezés két, az eseményekkel kortárs szerzőtől. Nem árt tehát az óvatosság Drakula vajda dolgait illetően a bizánci szerzők esetében sem. A Drakula-ellenes Kritobulosz, ha akarta volna, befeketíthette volna a vajdát a nyugati Drakula-történetekben szereplő elbeszélések idézésével. De ezek közül egyetlen egyet sem találunk nála, és még csak Drakula legendás karóba húzásairól sem emlékezik meg a bizánci krónikás. Nyilván azért nem, mert nem ismerte azokat. A bizánci krónikaírók Drakula-elbeszéléséből csupán egyetlen elem jelenik meg a nyugati Drakula-történetekben: a vajda 1462. évi téli bulgáriai hadjárata, melyről azonban a nyugati szerzők, ahogyan azt már említettem, Drakula 1462. február 11-i levelét eltorzítva számolnak be. Jellemző az is, hogy a szultán havasalföldi hadjáratáról még csak említés sincs a nyugati Drakula-történetekben, jóllehet Domenico Balbi, Velence konstantinápolyi követe 1462. július 28-án kelt jelentése sok szempontból hasonlít a bizánci krónikaírók beszámolóira. Balbi szerint a törökök üres és puszta országot találtak, Drakula a hegyekbe húzódott. Egyik éjszaka aztán harmincezer emberrel megtámadta a török tábort. A harcban ötezer román és tizenötezer török esett el. A szultán ezek után visszavonult Drinápolyba (1462. július 11-én érkezett meg), de a Duna partján hagyta Szép Radut, hogy ha netán a bojárok meggondolnák magukat, álljanak át hozzá. A szultán számítása be is jött, mivel egy hónap alatt a bojárok nagy része elhagyta Drakulát és behódolt Radunak. Nagy kérdés, hogy ha

243 Kritobulosz, *II. Mehemet élete*, ford. Szabó Károly, Budapest, 1875, 220–221.

Drakula a Balbi által említett ütközetben győzött, és a szultán netán vesztesen vonult vissza Havasalföldről, akkor mégis miként lehet az, hogy a bojárok egy hónap alatt elpártoltak a „győztes" Drakulától és a „vesztes" Szép Radu mellé álltak. Ahogy az is furcsa, hogy miért lett volna szüksége a győztes Drakulának Mátyás segítségére. Szóval a szultán havasalföldi hadjáratával kapcsolatban sok a homályos folt, és nehéz eldönteni, hogy végül ki is hagyta el győztesen a csatateret. Ahogy a nyugati Drakula-történetek, úgy Balbi sem tett említést a szultánra oly nagy hatást gyakorló karóba húzottak erdejéről.

Khalkokondülész a szultánpárti Kritobuloszhoz és a Drakula-párti Dukaszhoz viszonyítva köztes helyet foglal el. Emellett ő sokkal részletesebben és irodalmibb módon meséli el az eseményeket, mint Dukasz és Kritobulosz. Sőt, elbeszélésének egyes elemei még a nyugat-európai Drakula-történetekkel is mutatnak némi hasonlóságot. Így például azt írja, hogy Drakula hatalomra jutása után nyomban felállította saját testőrségét, majd „magához hívatta egyenként azokat a bojárokat, akik esetleges árulásukkal veszélyeztethették volna hatalmát, és karóba húzatta nemcsak őket, hanem egész családjukat, a nőkkel, gyerekekkel, szolgálókkal együtt. [...] Azt hallottam, hogy mintegy huszonötezer embert ölt meg így."[244] Ez a történet a nyugati változatok azon anekdotájára hajaz, melyben Drakula, miután megkérdezi összehívott bojárjait, hogy hányan ültek őelőtte az ország trónján, és azok nem tudnak erre pontosan válaszolni, kivégezteti őket. „A vajda sok olyan, az országában lévő magyart is kivégeztetett, akikről azt gondolta, hogy vala-

244 Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, trad. şi ed. de Vasile Grecu, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, Bucureşti, 1958, 283.

milyen módon beavatkoznak a közügyekbe" – írja Khalkokondülész.[245] Szerintem ezt a megjegyzést a Havasalföldre nyelvet tanulni érkező diákok történetével hozhatjuk összefüggésbe.[246] Khalkokondülész viszont semmit sem tud Drakula árulásáról, szerinte Mátyás a vajda által megölt magyarok rokonainak kérésére tartóztatta le Drakulát.[247]

Ezek után Khalkokondülész a már említett Hamza bég küldetését, majd pedig a szultán havasalföldi hadjáratát írja le, igazi novellát kerekítve a történetből. A szultán hadjáratát nem tartja kudarcnak, szerinte II. Mehmed győzött, de Drakula folyamatos és váratlan rajtaütéseivel félelmet keltett a török katonákban, ezért a szultán jobbnak látta visszavonulni. Az éjszakai rajtaütés leírása néhol a szultánpárti Kritobuloszra hajaz (azt állítja például, hogy a rajtaütés során Drakula inkább az állatokban, lovakban, szamarakban és öszvérekben tett kárt, semmint a katonákban).[248] Ştefan Andreescu mutatta ki, hogy Khalkokondülész az éjszakai rajtaütés leírásakor az ószövetségi Gedeon királynak a perzsa Midjánnal vívott csataelbeszélését (Bír 7, 1–25) imitálja,[249] tehát a történelmi hitelességet ebben az esetben is csak fenntartásokkal kezelhetjük. Khalkokondülész szerint II. Mehmed Havasalföldről való kivonulásának nem katonai, hanem lélektani okai voltak. Nemcsak katonáit fogta el a félelem Drakula folyamatos rajtaütései miatt,

245 *Uo.*
246 *Drakula kényúr*, 62; Beheim, *Drakula vajda*, 14–15.
247 Chalcocondil, *I. m.*, 292.
248 *Uo.*, 288.
249 Ştefan Andreescu, *Vlad Vodă Ţepeş şi Biblia = Historia manet. Volum omagial – Demény Lajos emlékkönyv*, szerk. Violeta Barbu – Tüdős S. Kinga, Kriterion, Bukarest, 2001, 455–461.

hanem a szultánt is mélyen megérintette a majd három kilométer hosszú és egy kilométer széles karóerdő:

> Ahogy mondják mintegy húszezer férfi, nő és gyermek függött ott karóba húzva. Ezek láttán még a szultán is elhűlt és folyton azt mondogatta, hogy egy olyan embertől, aki ilyen nagy dolgokra képes, és hatalmával ennyire tudja igazgatni alattvalóit, nem veheti el az országát. Még azt is mondta, hogy egy ilyen derék vitéz többre lenne hivatott.[250]

Khalkondülész tehát a szultánnal rajzoltatta meg azt a Drakula-képet, mely inkább a Bonfini és az orosz változat keménykezű, de igazságos vajdájához, semmint a nyugati Drakula-történetek önkényes zsarnokához állt közel.

Van még két elem Khalkokondülésznál, melyek rokonságot mutatnak a nyugati Drakula-történetekkel. Az egyik Drakula Mátyásnak írt levele, melyben a magyar király segítségét kéri a felvonuló török ellen. Ez távolról emlékeztet Drakula 1462. február 11-i levelére, de csak nagyon távolról. A másik az alábbi leírás: „A karóba húzottak közt gyerekek is voltak, akiket az anyjukkal együtt húztak karóba, és akiknek bordái közt a madarak fészket raktak."[251] Ennyi a hasonlóság Khalkokondülész beszámolója és a nyugati Drakula-történetek között. A fentebb már ismertetett anekdoták közül azonban egy sem található meg a bizánci történetíróknál. Nem teljesen elképzelhetetlen az sem, hogy Khalkokondülész közvetetten értesült a nyugati Drakula-történetekről. A bizánci történetíró 1456-ig Athénban tartózkodott. Ekkor azonban a törökök elfoglalták a várost,

250 Chalcocondil, *I. m.*, 289.
251 *Uo.*

és ezután csak homályos adataink vannak Khalkokondülész életéről. Az sem kizárt, hogy unokatestvéréhez, Demetriosz Khalkokondülészhez hasonlóan Itáliába menekült. Demetriosz szintén értelmiségi volt: Firenzében Homérosz *Iliászát* (1486), Velencében pedig vígeposzát, a *Békaegérharcot* (1488) adta ki.[252] Ha Laonikosz nem is vándorolt ki Itáliába, hanem Athénban maradt, Demetriosz révén akkor is értesülhetett a nyugat-európai Drakula-történetekről. Talán ez lehet a magyarázat azokra a távoli hasonlóságokra, melyek Khalkokondülész szövege és a nyugat-európai Drakula-történetek között felsejlenek, annak ellenére, hogy a már idézett nyugati anekdotákról Khalkokondülész semmit sem tud.

A Drakuláról beszámoló oszmán történetírók teljeséggel a bizánci hagyomány alapján állnak. A havasalföldi vajdáról szóló elbeszéléseik a már említett narratív vázat követik. A fényességes padisah ellen fellázadó Drakula a török történetíróknál természetesen negatív figura. Befeketítésére azonban még ennek ellenére sem idézik a nyugat-európai Drakula-történetek vértől csöpögő anekdotáit. A vajda kegyetlenségét csak az 1480–1490-es években író oszmán krónikások említik. Az eseményekkel leginkább kortárs Enveri például – aki 1465-ben írta krónikáját – még semmit sem mond Drakula kegyetlenségéről. Elsőként Nesri és Turszun bég nevezte Drakulát Karóbahúzónak (Kazîklî), akik valamikor 1480 és 1500 között jegyezték le krónikáikat.[253] A vajda kegyetlenségét egyetlen esemény leírásával érzékeltetik. Ezt legteljesebben egy egészen késői forrás, Kemálpasazádé 1533–1534-ben készült leírása adja vissza. E szerint Drakula sok férfit, nőt és gyereket húzatott karóba, és szigorúan meghagyta, hogy senkit sem lehet a karóról levenni, még halála után sem. Ha valaki mégis levenné onnan a holttestet, akkor őt húzatja karóba a vajda. Így Drakula igazi karóerdőt alakított ki, „melyben a földre kiömlött vér olyan volt, mint a kertben kinyílott tulipánok, a karókon lógó fejek pedig, mint a fákról lecsüngő érett gyümölcsök".[254] A kegyetlen és áruló vajda ellen felvonuló szultán az oszmán történetírók leírásaiban fényes győzelmet arat, Drakula pedig a magyar királyhoz menekül, aki börtönbe veti őt.

252 *Uo.*, 6–8.

253 *Török történetírók*, ford., jegyz. Thúry József, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1983, 67–68.

254 *Cronici turceşti*, 199.

Drakula mint Krisztus katonája és derék polgár

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a kegyetlen és keresztényüldöző Drakula képe a nyugat-európai közönség fantáziáját ragadta meg. Ez az érdeklődés lehet az oka a Drakula-történetek második hullámban való megjelenésének is. Ha az 1462 és 1470 között kibontakozott irodalmi és képzőművészeti „siker" esetleg értelmezhető is úgy, hogy az a Mátyás által irányított propagandának köszönhetően született, a második hullámot azonban már egyáltalán nem lehet e propagandamodellbe beleszuszakolni. A második hullám első brosúrája 1488. október 14-én (tehát jóval a vajda halála után) jelent meg Marx Ayrer nürnbergi nyomdájában. Sokáig a lübecki kiadást tartották a legkorábbinak (1480 vagy 1485), de sajnos pontosan nem lehet meghatározni a kiadás idejét. Egyre valószínűbb, hogy az egyetlen példányban fennmaradt kiadás, mely jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárban található, 1488 után keletkezett. A rémtörténetek jó üzletnek bizonyultak: hatvan év alatt (1560-ig) hét kiadásuk jelent meg

különböző német kereskedővárosokban (Nürnberg, Lübeck, Lipcse, Augsburg, Strasbourg, Bamberg). Az utolsó brosúra valamikor 1559 és 1568 között készült Augsburgban, Mattheus Francken műhelyében.[255]

Nos, ebben a kontextusban a propagandamodell teljesen irreleváns. Ugyan minek befeketíteni egy olyan személyt, aki már több évtizede halott? Mi érdeke lett volna Mátyásnak ismét kiadatni a vajda kegyetlenségéről szóló rémtörténeteket? Kiket szeretett volna meggyőzni, és miről? Ahogy az első hullám esetében sem a budai udvar propagandagépezete, hanem a bécsi polgárháborús helyzet működtette a Drakula-kép irodalmi és képzőművészeti sikerét, úgy a második hullám esetében is a befogadó közeg felől kell megközelítenünk a jelenséget, mert ebben az esetben is egyvalami állandó: mindegyik brosúra német kereskedővárosban jelent meg. E városok közül háromban, Augsburgban, Nürnbergben és Strasbourgban számos magyar vonatkozású politikai jellegű kiadvány készült a 15. és a 16. század fordulóján. Így például a Dózsa György-féle parasztháborúról (1514) szóló hét ismert kiadványból hat ezekben a városokban jelent meg. „A Drakula-történet gyors és széles körű elterjedését tehát [...] nem Mátyásnak és udvarának propaganda-hadjárata indította el, hanem részint Konstantinápoly és a nyugati nagyvárosok közti kereskedelem hírigénye, a téma hátborzongató érdekessége a korabeli közönség körében, a rohamosan fejlődő nyomtatás és hírközlés információéhsége, a kiadás költségeinek gyors megtérülése és várható haszna" – írja a röplapokról W. Salgó Ágnes, és ezzel, azt hiszem, teljes mértében egyet is érthetünk.[256]

255 Dieter HARMENING, *Der Anfang von Dracula. Zur Geschichte von Geschichten*, Königshausen Neumann, Würzburg, 1983, 81–88; W. SALGÓ Ágnes, *Drakula története és a korabeli sajtó*, Világtörténet 35. (2010/ősz–tél), 31–35; HUBAY Ilona, *Egykorú újságlap Drakula vajdáról*, Magyar Könyvszemle 72. (1947/1–4.), 70–78.

Az első kiadás első lapján színes metszet ábrázolta (Melléklet, 6. kép), némiképp módosított formában, a vajdának az ambrasi festményről jól ismert képét (Melléklet, 7. kép). Az utolsó kiadás (1559 és 1568 között) címlapképén azonban már egy teljesen fiktív Drakulával találkozunk: a turbános alak nem a vajdára, hanem sokkal inkább a török szultánra emlékeztet (6. kép).

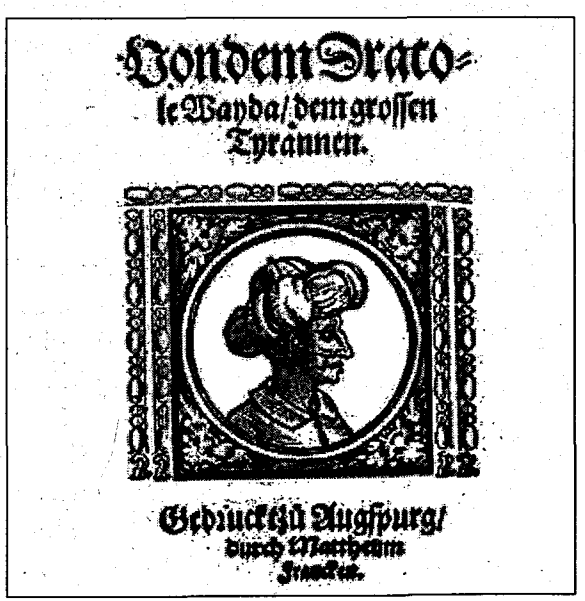

6. kép. Drakula portréja – *Von dem Dracole wayda dem grossen tyrannen*, Augsburg, 1559 és 1568 között

256 W. SALGÓ, *Drakula története és a korabeli sajtó*, 35.

A nyugat-európai röplapok olvasóközönsége tehát a 16. század közepére teljes mértékben azonosította a havasalföldi vajdát a kereszténység legfőbb ellenségével, a törökkel. Ezért William Layher úgy vélte, hogy a Drakula-történetek kiadása mögött a Nyugat-Európában is egyre inkább fenyegetőbbé váló török veszedelemtől való félelem húzódott meg.[257] A 15. század második felében a legtöbb törökökről szóló kiadvány épp Nürnbergben jelent meg.[258] Emellett Nyugat-Európában a kegyetlenség művészi ábrázolása is épp a 15. század végén kezdett egyre nagyobb teret nyerni.[259] Minden adott volt tehát ahhoz, hogy a nyugat-európai olvasóközönség körében a Drakula-történetek ismét sikeresek legyenek.

Figyelemre méltó azonban Daniel Ursprung felvetése is, aki szerint még ebben a kedvező kontextusban is felmerül annak a lehetősége, hogy a Drakula-történetek második hullámához mégiscsak lehetett valami köze Mátyás királynak is. 1485-ben Mátyás elfoglalta Bécset, majd két évre rá a császár második székhelyét, Bécsújhelyet is. Frigyes ezek után a Német-Római Birodalom különböző városaiban tartózkodott (legtöbbet épp Nürnbergben), azzal a céllal, hogy sereget gyűjtsön Mátyás ellen, aki 1488 szeptemberében békét kötött a törökökkel. Frigyesnek tehát minden oka megvolt arra, hogy Mátyás rossz hírét keltse a német kereskedővárosokban, miközben harcra készült a magyar király ellen. Ursprung szerint a Drakula-történeteknek ebben a kontextusban való kiadása akár a Mátyás elleni rejtett propagandaként is értelmezhető. Főleg, ha figyelembe vesszük azt, hogy Ursprung szerint a Drakula-történetek első kiadója, Marx Ayrer császárpárti volt.[260] Ugyanakkor Nürnbergben létezett egy Mátyás-párt is, ugyanis fennmaradt Frigyesnek egy, a nürnbergi városi tanácshoz írt levele, melyben a császár arról panaszkodott, hogy a magyar király megbízásából Nürnbergben császárellenes iratok jelentek meg.

> A magyar királyi udvar a törökellenes harcokban elért sikereivel dicsekedett, és ezeknek egyik főszereplője maga Vlad Ţepeş volt. Ez utóbbi befeketítése Mátyásra is árnyékot vetett. [...] Ebben a kontextusban a 15. század végi német olvasó szemében Drakulának nem sok köze lehetett sem Havasalföldhöz, sem Magyarországhoz. Drakula irodalmi szereplővé vált, akinek alakjával a Német-Római Birodalom társadalmi viszonyait lehetett kritizálni

– vonja le a következtetést Daniel Ursprung.[261]

Az persze elképzelhető, hogy 1488-ban a Drakula-történetek Mátyásra is rossz fényt vethettek, hisz német területen köztudott lehetett az, hogy a vajda Mátyás rokonát vette feleségül (lásd a már említett és német területen propagált, a jegyes Drakulát ábrázoló metszetet – 1. kép). Akinek ilyen rokona van, mint Drakula – gondolhatták a német olvasók –, az maga sem lehet különb. Ugyanakkor jómagam nem tu-

257 William Layher, *Horrors of the East. Printing Dracole Wayda in 15th-century Germany*, Daphnis 37. (2008/1–2.), 26–29.

258 Karoline Dominika Döring, *Türkenkrieg und Medienwandel im 15. Jahrhundert. Mit einem katalog der europäischen Türkendrucke bis 1500*, Husum: Matthiesen Verlag, München, 2013, 36, 219–300.

259 Daniel Baraz, *Medieval Cruelty. Changing Perceptions, Late Antiquity to the Early Modern Period (Conjunctions of Religion and Power in the Medieval Past)*, Cornell University Press, Ithaca, 2003, 11–12, 123–144.

260 Daniel Ursprung, *Propaganda şi popularizarea: povestirile despre Vlad Ţepeş în contextul anului 1488*, Analele Putnei 14. (2018), 52–56.

261 *Uo.*, 55–56.

lajdonítanék ekkora politikai propagandaértéket ezeknek a történeteknek, mert akkor nem tudnánk megmagyarázni azt, hogy miért volt töretlen a népszerűségük még Mátyás halála (1490) után is, egészen a 16. század közepéig. Ennek a magyarázata valószínűleg a már többször emlegetett befogadói érdeklődésben rejlik. Nem a politikai propaganda manipulálta tehát a nyugat-európai – leginkább német – közvéleményt, hanem a közvélemény kezdett el egyre inkább érdeklődni a törökök és a szabályokat be nem tartó kegyetlen önkényuralkodó figurája iránt, azzal a szándékkal, hogy magát megkímélje ezektől. Azaz se a török ne jusson el Nyugat-Európába, se a Drakulához hasonló kegyetlen uralkodók ne juthassanak hatalomhoz arrafelé.

Miközben a német kereskedővárosok olvasni tudó közönsége Drakula rémtettei felett borzongott, addig a humanista elit körében lassan megképződött egy teljesen ellentétes, azaz pozitív Drakula-kép. Ehhez nyilván az is hozzájárult, hogy Mátyás rehabilitálta a vajdát. Az 1470-es évek elejétől Drakula már szabadon mozoghatott: feleségül vette Szilágyi Jusztinát, majd házat vásárolt Pécsett. A ferrarai követ, Roverella Florius 1475. július 18-án azt jelentette Budáról, hogy Mátyás Drakulát *(Ladizlao Dragula)* visszahelyezte korábbi méltóságába, és újból Havasalföld vajdájává nevezte ki. Pénzt és katonákat adott mellé, hogy Drakula visszaszerezhesse a trónt, mert abban a reményben van, hogy miként régebben, úgy most is nagy tetteket fog véghez vinni a törökök ellen.[262] Drakula el is indult Erdélybe. 1475 augusztusában arra kérte a szebenieket, hogy bocsássanak a rendelkezésére egy házat. Ugyanakkor

262 MDE, 273.

Mátyás arra utasította a szebeni bírót, hogy a vajda számára fizessenek ki kétszáz forintot. 1475 őszén a vajda mindvégig Szászföldön tartózkodott, de nem vonult be Havasalföldre, hanem csatlakozott a török ellen Boszniába vonuló Mátyás hadaihoz.[263] 1476. január–februárjában Drakula részt vett Szabács ostromában, majd utána egy időre nyoma veszett. 1476 őszén bukkant fel újra. Szabács várának elvesztése után II. Mehmed nem Boszniában támadott vissza, hanem Moldva ellen vonult. Mátyás Báthori István országbírót küldte a moldvai vajda, Nagy István megsegítésére, de a Războieni mellett vívott csatában (1476. július 26.) a törökök fölényes győzelmet arattak. Ennek ellenére a szultán kivonult a vajdaságból, miközben István a megmaradt seregével a hegyekbe húzódott vissza. Báthori késve, de bevonult Moldvába, ahol szétverte a visszavonuló török sereg utóvéd csapatait. Utána azzal a határozott szándékkal tért vissza a Szászföldre, hogy Drakulát visszahelyezze Havasalföld trónjára.[264] A hadjárat gyors volt és sikeres: 1476. november 15-én Mátyás arról értesítette a szász választófejedelmet, hogy a hűtlen Basarab Laiotă vajdát Báthori elűzte és Havasalföld trónjára a törökök kérlelhetetlen ellenségét, a vitéz Drakula vajdát helyezte *(Draguliam, virum armorum et Turcis infestissiumum in wayvodam erigi)*. Ugyanezt a hírt 1476. december 8-án IV. Sixtus pápának is megírta a király, így jellemezve Drakulát: „előkelő, vitéz férfiú, a törökök kérlelhetetlen ellensége *(vir imprimis Thurcis infestissimus et*

263 Andreescu, *Vlad Ţepeş Dracula*, 155–156.

264 Horváth Richárd, *Hunyadi Mátyás és Havasalföld*, Világtörténet 35. (2010/ősz–tél), 8–9; Csermelyi József, *A Szendrő közelében épített magyar erődök szerepe Hunyádi Mátyás törökellenes védelmi rendszerében*, Hadtörténelmi Közlemények 124. (2011/3.), 856–857.

admodum bellicosus).[265] Drakula harmadik uralkodása azonban gyorsan tragikus véget ért. Leonardo Botta, milánói követ azt jelentette Budáról, hogy 1476. december végén, miután a törökök felégették a Szendrő környéki erődöket, Basarab vajda megsegítésére indultak. Visszafoglalták Havasalföldet, és négyezer emberével együtt miszlikbe aprították Drakulát, ami igencsak szomorú és káros hír a kereszténység számára.[266]

A vajda halála után nyomban szárnyra keltek az orgyilkosságról szóló legendák. Ezek gyártói csak közvetett információkkal rendelkeztek, így értesüléseik megbízhatatlanok, de jelzik azt, hogy a vajda alakja még ekkor is élénken foglalkoztatta a történetírók fantáziáját. Jakob Unrest (1430–1500) osztrák krónikaíró szerint Drakulát török orgyilkos ölte meg, akit szolgaként építettek be a vajda környezetébe. Amikor egyszer együtt lovagolt a vajdával, hátulról rátámadt Drakulára és levágta a fejét, majd nyomban a szultánhoz menekült. Unrest szerint amikor Mátyás értesült a vajda meggyilkolásáról, igencsak megharagudott, mivel nagy reményeket fűzött hozzá a török elleni harcban.[267] A szintén kortárs lengyel történetíró, Jan Długosz is úgy tudta, hogy Drakulát egy áruló szolga (*fraude servi*) ölte meg.[268] A Drakula-történetek orosz változatában szintén saját emberei ölik meg a vajdát, de nem árulás, hanem tévedés folytán:

265 *Mátyás király levelezése. Külügyi osztály*, I., kiad. Fraknói Vilmos, Budapest, 1893, 355, 359.

266 MDE, 340.

267 Jakob Unrest, *Österreichische Chronik*, hrsg. Karl Grossmann, Hermann Böhlaus Nachfolger, Weimar, 1957, 68.

268 Długossi, *I. m.*, 551.

> A vajda halála pedig így történt. Havaselve földjére betörtek a törökök, raboltak, foglyokat ejtettek. Drakula rárontott a török seregre, azok megfutamodtak, a vajda meg üldözte és kegyetlenül aprította őket. Drakula diadalmasan felugratott egy magas hegyre, és onnan nézte, hogyan kaszabolják vitézei a törököket. Amikor kíséretétől eltávolodott, saját seregének vitézei töröknek vélték, rárontottak, s közülük valaki ledöfte kopjával. Drakula megdühödvén, öt harcost kardélre hányt, de mert ellenei sokan voltak, végül is kopjákkal felnyársalták.[269]

1476-ban Drakula a kereszténységet védelmező Krisztus katonájaként (*athleta Christi*) halt meg. Minden beszámoló és maga Mátyás is így emlegette. Ezekben a megnyilvánulásokban nincs semmi a röplapokban fellelhető kereszténységet eláruló, törökkel barátkozó, kegyetlen és vérszomjas vajda képéből. Egyetlen személy volt, aki megzavarta ezt az idillt. Az akkori egri püspök Gabriele Rangone, avagy Veronai Gábor (1410/20–1486), aki 1476. március 7-én a következőket írta IV. Sixtus pápának Budáról:

> Nem hallgathatom el azonban Drakula kegyetlenségét, hisz az egész világon erről ismeretes ő. Az elfogott törököket saját kezűleg aprította szét és húzta karóba a feldarabolt testrészeket, mondván: „Ha jönnek a törökök és ezt meglátják, úgy megrémülnek, hogy nyomban futásnak erednek." Ő az, aki korábban annyi embert húzott karóba, hogy azok már-már igazi erdőt formáltak. A legnemesebb magyar előkelők mondták, hogy amikor Havasalföld vajdája volt, legalább százezer embert húzatott karóba, vagy végeztetett ki kegyetlenebbnél kegyetlenebb módszerekkel. Ezért a király tizenöt évig szigorú börtönben tartotta, de még

269 *Az orosz irodalom kistükre*, 232.

> ott sem tagadta meg kegyetlen természetét: az elkapott kövér egereket darabokra szaggatta, majd e darabokat, a karóba húzott emberekhez hasonlóan, apró pálcikákra tűzte. A múlt évben a király azonban szabadon engedte és a törökök ellen küldte, akik igencsak félnek tőle.[270]

Rangone levelében arról írt, hogy Szabács viadala után a magyar sereg feldúlta az ezüstbányáiról híres Srebrenica környékét. A portyázásban Drakula is részt vett, és a püspök ennek kapcsán tartotta érdemesnek feleleveníteni a vajda régi és új kegyetlenkedéseit. Rangone jólértesültsége minden kétség felett áll. Szabács ostroma alatt (1476. január–február) mindvégig a táborban tartózkodott a király mellett, ezért nincs okunk kételkedni beszámolója hitelességében. Úgy néz ki, hogy az egereket karóba húzó Drakuláról szóló történet afféle udvari pletyka lehetett, mert az orosz változatban is megtalálható, és minden bizonnyal a Budán diplomáciai kiküldetésben tartózkodó Fjodor Kuricinnak köszönhetően került bele.

> Mesélik, hogy Drakula a börtönben töltött években sem hagyott fel gonosz szokásaival: egereket fogdosott össze, madarakat vásárolt a piacon és agyonkínozta őket: az egyiket karóba húzta, a másiknak a fejét vágta le, a harmadiknak a tollazatát tépdeste le, azután szárnyára bocsátotta. A tömlöcben kitanulta a vargamesterséget, és ezzel tartotta el magát.[271]

Mindezek azonban nem ingatták meg a humanistákat abban, hogy Drakulának jó hírét költsék. Callimachus Experiens, más nevén Filippo Buonaccorsi (1437–1496) Rómában 1490. március

270 MDE, 267.

271 *Az orosz irodalom kistükre*, 230.

25-én elmondott, a törökellenes háború megindítására buzdító orációjában (*Ad Innocentium VIII de bello Turcis inferendo oratio*), melyet a 16. század folyamán jó néhányszor kiadtak, nagy hadvezérnek és uralkodónak nevezte Drakulát.[272] Callimachus igazi kalandor humanista volt. 1462-től Rómában tartózkodott, ahol részt vett a II. Pál pápa ellen tervezett merénylet megszervezésében. A terv azonban kitudódott, így Callimachus Konstantinápolyba menekült. Innen Lengyelországba ment, ahol egészen II. Pál pápa haláláig (1471) rejtőzködnie kellett. 1483 és 1484 között Budán járt diplomáciai küldetésben. Nem kevesebb, mint hat epigrammát írt Mátyásról, melyekben kifejezetten dicsőítette a magyar királyt.[273] Nem sokkal Budáról való távozása után, 1489-ben Velencében kiadott egy ál-Attila-életrajzot, melynek negatív Attila-képében a kortársak könnyen felismerhették Mátyás vonásait is. Ennek ellenére a mű Mátyás-ellenessége nem egyértelmű, és maguk a kortársak sem tartották annak, hisz Bonfini forrásként használta, és művének későbbi kiadásaihoz (a Martinus Brenner-féle [Basel, 1543]; a Zsámboky János-félék [Basel, 1568; Frankfurt, 1581]; vagy az 1606. évi hanaui, illetve az 1690. évi kölni) hozzákötve közölték Callimachus *Attiláját* is.[274]

272 Az orációmodern kiadása: Filip Kallimach Buonaccorsi, *Ad Innocentium VIII de bello Turcis inferendo oratio*, kiad. Irmina Lichońska – Tadeusz Kowalewski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Varsoviae, 1964, 50.

273 Szörényi László, *Philologica Hungarolatina. Tanulmányok a magyarországi neolatin irodalomból*, Kortárs, Budapest, 2002, 38–50; Uő., *Callimaco Esperiente e la corte di re Mattia = Callimacho Esperiente poeta e politico del '400*, a cura di Gian Carlo Garfagnini, Leo S. Olschki Editore, Firenze, 1987, 105–119.

274 Erre már Jászay Magda is felhívta a figyelmet: Jászay Magda, *Egy humanista szemben Mátyás királlyal: Callimachus Experiens*, Levéltári Közlemények 64. (1990/1–2.), 37–38.

A beszéd bemutatja a Szentszék eddigi cselekedeteit és a törökellenes fellépés során elkövetett hibáit. Ez a szöveg – eltekintve a pápaság kemény kritikájától – Lengyelország Szentszékkel való szövetségének projektje. A szerző megmutatja, hogy a törökök ellen csak Lengyelországgal szövetségben lehetséges keresztes hadjáratot szervezni.

> Számos esetben vezettek sikertelen hadjáratot a törökök az oláhok ellen, akik két részre szakadva [érts két államra: Moldva és Havasalföld] soha sem tudtak tizenhatezernél több katonát kiállítani háború idején. Ennek ellenére a Baszarábok [azaz a havasalföldiek az első vajda, Basarab után] nemcsak, hogy hosszú ideig sikeresen ellenálltak, ilyen kevés emberrel is a törökök egész haderejének, hanem nem egyszer még meg is támadták őket. Legalábbis addig, amíg a véres belső harcoknak köszönhetően meg nem ölték vitéz urukat, Drakula László vajdát (*maximum illum imperatorem, et ducem suum Vladislaum Draculam*). Még az a csoda, hogy Drakula megölése után nem jutottak nyomban a teljes pusztulásra. Igaz ugyan, hogy később a török uralma alá kerültek, de csak úgy, hogy megőrizhették vagyonaikat és szokásaikat, sőt némiképp még szabadságukat is.[275]

Mint látható, Callimachus a nagy törökverő vezérek közé bevette Drakulát is, nyomban az egekig dicsért Mátyás és Szkander bég után.[276] Bonfinihoz hasonlóan Callimachus igazi dicshimnuszt írt nemcsak Drakuláról, hanem úgy általában a törökökkel

275 Callimachi Experientis, *De bello Turcis inferendo oratio*, Haganoe, 1533, F_{III_a}. www.europeana.eu/mt/item/9200110/BibliographicResource_1000126601532.

276 Lásd még: Gabriele Annas, *Vlad III. Ţepeş im Spiegel humanistischer Geschichtsschreibung: Antonio Bonfini, Filippo Buonaccorsi, Jan Długosz = Vlad der Pfähler – Dracula: Tyrann oder Volkstribun?*, hrsg. Thomas M. Bohn – Rayk Einax – Stefan Rohdewald, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2017, 71–98.

bátran harcoló románokról is. Ezzel összhangban a raguzai humanista és diplomata, Michele Bocignoli 1524-ben kiadott turcicájában (*Epistola Michaelis Bocignoli Ragusei ad Gerardum Planiam Caesareae Maiestatis secretarium*) Drakulát szintén hithű keresztes vitézként és kiváló katonaként mutatta be (*vir acer et militarium negotiorum apprime peritus*), akit bojárjai épp azért öltek meg, mert folytatni akarta a törökellenes háborút.[277]

De a magyarországi humanisták sem maradtak el külföldi társaiktól, ha Drakulát kellett dicsérni. Verancsics Antal (1504–1573) a *De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpinae* című, 1538–1539-ben készült munkájában azt írta, hogy a havasalföldieket vitéz vajdájuk neve alapján (*a fortissimo principe Dragula*) a törökök és a nyugatiak is kezdik *dragul*iknak, és nem valahoknak nevezni. Verancsics elő is állt egy merőben eredeti ötlettel a Drakula név magyarázatát illetően. Valószínű azonban, hogy Verancsics ötlete ma is helytálló (lásd a Drakula név eredetéről a könyvem elején mondottakat.) Drakula nevéről, amint már többször említettem, a legtöbb kortárs a latin *draco* (sárkány), vagy a román *dracul* (ördög) szóra asszociált – így Miklós modrusi püspök, az orosz krónika szerzője és Dan trónkövetelő vajda is. Ezzel szemben Verancsics azt állította, hogy a „Dragula is hízelgő kicsinyítés a drago-ból, ami charum [drága], amely miatt, ha latinul szabad, Charulusnak [kedveske] kell mondani."[278]

277 mudrac.ffzg.hr/~njovanov/caula/bucinjelic-epistulaadgerardum.html. Az eredeti nyomtatvány: OSZK, App. H. 180.

278 Verancsics Antal, *Harmadik könyv Erdély, Moldva és Havasalföld fekvéséről = Krónikáink magyarul*, III/3., vál., ford. Kulcsár Péter, Balassi, Budapest, 2008, 120.

Az európai humanisták körében leginkább a Bonfini-féle megítélés terjedt el. Ezt nagymértékben elősegítette Sebastian Münster *Cosmographiája* is. Münster már az első, 1544. évi német kiadásban is Bonfini művét fordította. Az azonosságok az 1550. évi latin kiadás alapján pedig még nyilvánvalóbbak: Münster szinte szó szerint vette át Bonfini latin szövegét, mely a *Cosmographia* első kiadásához képest mindössze egy évvel korábban jelent meg. A *Cosmographia* latin kiadásában Münster egy képet is közölt a havaselvi vajdáról. Ezen azonban nem véreskezű Pilátusként, hanem konszolidált nyugat-európai városi patríciusként ábrázolta a metsző a „kegyetlen" Drakulát (7. kép).[279]

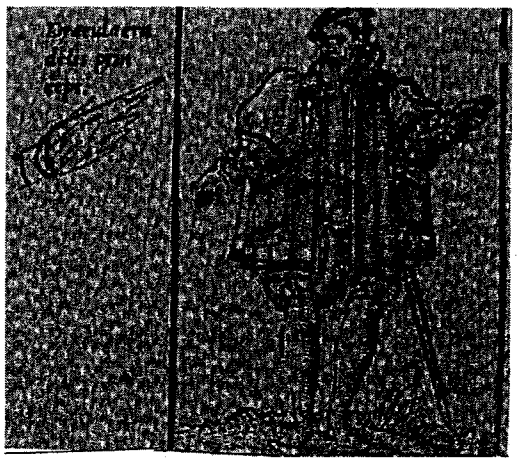

7. kép. Drakula ábrázolása Sebastian Münster, *Cosmographia* című munkájában, 1550.

279 A német kiadásban: Sebastian Münster, *Cosmographia*, Basel, 1544, IV. könyv, Von der Siebenbürg regierung című fejezet. A latin kiadás: *Cosmographia*, Basilae, 1550, 920. Vö. Antonii Bonfinii, *Rerum Ungaricarum decades tres nunc demum industria Martini Brenneri [...] in lucem aeditae*, Basilae, 1543, 533.

Könyvünk végére érve kijelenthetjük: a havasalföldi vajda, Drakula alakja már a 15. századi nyugat-európai irodalmi és képzőművészeti diskurzusban mítosszá vált. Mint irodalmi hős, hol a kereszténységet eláruló kegyetlen zsarnok, hol meg ennek teljes ellentéteként, a keresztény Európát védelmező Krisztus katonája. Legendás kegyetlenségét lehetett elrettentő példaként, de lehetett a barbár vidéken szükségképpen megnyilvánuló keménykezű igazságosságként is értelmezni. A 15. század második fele és a 16. század eleje sok hozzá hasonló érdekes személyiséget termelt ki azon a határvidéken, ahol Európa az egyre inkább terjeszkedő Oszmán Birodalommal érintkezett. Ilyen volt Kinizsi Pál, Szkander bég, Dózsa György vagy akár maga Mátyás király is. Mindannyian fogalommá, ideákká, vagyis irodalmi hősökké váltak. Mindannyian kivételes történelmi személyiségek voltak. Alakjuk ezért ragadta meg a történetírók és a festők fantáziáját. Drakula kivételes irodalmi és képzőművészeti sikerének oka elsősorban abban keresendő, hogy jókor volt jó helyen. Személyiségét és tetteit könnyen fel lehetett használni arra, hogy a bécsi, valamint a német kereskedővárosok (Nürnberg, Lübeck, Augsburg) polgárainak a saját sorsukat befolyásoló események tekintetében (polgárháború, török veszély) üzenjenek az őt megörökítő szerzők. A Drakula-történetek ugyanakkor jelzik Európa fokozatos szétválását is: Nyugaton a kegyetlenkedés és önkényeskedés egyre inkább elítélendő. Az igazi keresztény uralkodó igyekszik ezeket elkerülni, épp ezért megindul a hatalomgyakorlás minél nagyobb fokú szabályozása. A keleti autokrátor hatalmát azonban semmi sem szabályozza: ő kedvére kegyetlenkedhet, és a nyugat-európai szerzők borzongással vegyes elégedettséggel

konstatálják, hogy erre a barbár vidékeken szükség is van, mert csak így tartható fenn a rend. Arra márpedig szükség van a végvidékeken is, hisz másképp azok nem képesek hatékonyan szembeszállni a félelmetes sárkánnyal, a törökkel, mely épp Nyugat-Európát készül elnyelni.

Rövidítések

CD I/1, 2 = *Corpus Draculianum. Dokumente und Chroniken zum walachischen Fürsten Vlad dem Pfähler 1448–1650, Band, I/1–2*, hrsg. Thomas M. Bohn – Adrian Gheorghe – Christof Paulus, Albert Weber, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2017–2018.

DRH, seria A, I = *Documenta Romaniae Historica, seria A, Moldova 1348–1448*, ed. de Constantin Cihodaru – Ion Caproşu – Leonid Şimanschi, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1975.

DRH, seria B, I–IV = *Documenta Romaniae Historica, seria B, Ţara Românească 1247–1550, vol. 1–4*, red. Andrei Oţetea – David Prodan – Constantin Cihodaru – Damaschin Mioc – Francisc Pall – Ştefan Ştefănescu, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, Bucureşti, 1966–1981.

JPÖM = *Janus Pannonius Összes munkái*, kiad. V. Kovács Sándor, Tankönyvkiadó, Budapest, 1987.

MDE = *Magyar diplomácziai emlékek Mátyás király korából, I.*, szerk. Nagy Iván – B. Nyáry Albert, Budapest, 1875.

Képmelléklet

Melléklet, 1. kép.
Keresztre feszítés, oltárkép – részlet,
Maria am Gestade, Bécs, 1460-1470 körül

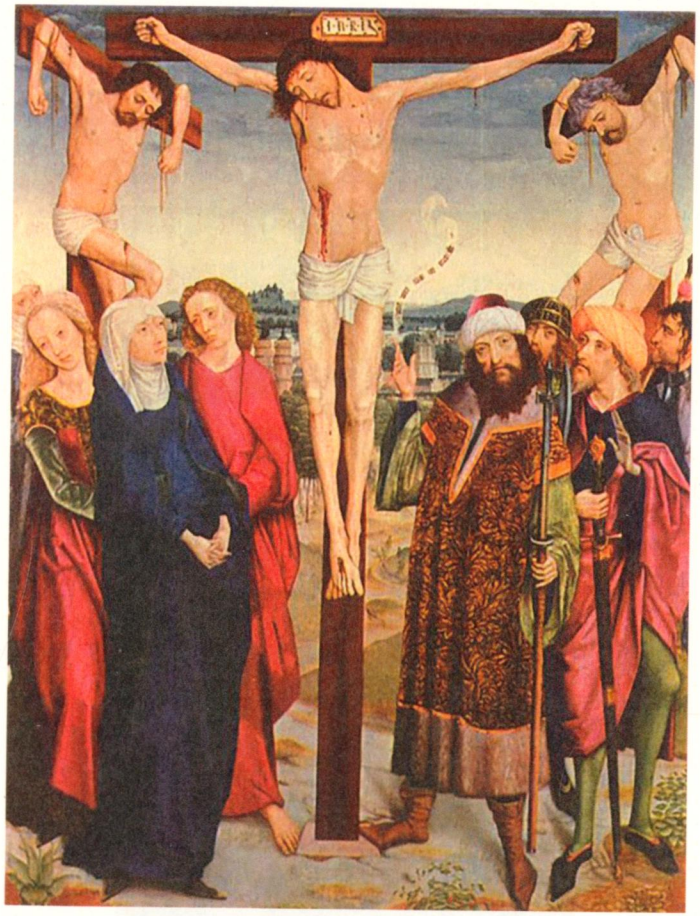

Melléklet, 2. kép.
Meister des Marienlebens, *Keresztre feszítés*, oltárkép, 1465,
Wallraf–Richartz Museum, Köln

Melléklet, 3. kép.
Lucas Cranach, *Keresztre feszítés*, 1515–1520 körül,
Städelsches Kunstinstitut und Städtische Galerie, Frankfurt

Melléklet, 4. kép.
Ismeretlen festő, *Krisztus Pilátus előtt*, oltárkép,
Narodna Galerija, inv. NG S 1176, Ljubljana

Melléklet, 5. kép.
Ismeretlen festő, *Szent András mártíriuma*, 1470 körül,
Österreichische Galerie Belvedere, Bécs

Melléklet, 6. kép.
Drakula portréja, Nürnberg, 1488

Melléklet 7. kép.
Drakula portréja, 16. század második fele,
Ambras Kastély, Innsbruck

SOMOGYI KÖNYVTÁR
1981
SZEGED

Névmutató

Achim, Viorel 105, 107–108
Aegeas, Patras helytartója 168, 169
Alarik, vizigót király 120
Albert, herceg, III. Frigyes testvére 174–175, 177–180
Albu, havasalföldi bojár 63
Alexandru Nicolae, havasalföldi vajda 62, 78
Almási Tibor 32
András, Szent 124, 167, 211
Andrásfalvy Bertalan 111
Andreas, Ratisbonensis 105
Andreescu, Ştefan 8–9, 37, 63, 167, 184, 195
Anna, V. István szerb despota lánya 62
Annas, Gabriele 200
Annás, zsidó főpap 176–177
Antiokhosz, szeleukida uralkodó 176–177
Arisztotelész 47
Attila, hun király 120, 199
Aymo, Giovanni 23
Ayrer, Marx 189, 193

Babits Mihály 99
Bahtyin Mihail 130, 133
Baksić, Petrus 60
Balázs József 164
Balázs, bártfai kereskedő, vagy diák 55, 90, 149
Balbi, Domenico 34, 182–183
Balogh F. András 29, 72, 77, 92
Baraz, Daniel 192

Barbu, Violeta 184
Bárczi Ildikó 68
Basarab cel Tânăr, havasalföldi vajda 86, 107
I. Basarab, havasalföldi vajda 200
Basarab, Laiotă, havasalföldi vajda 52, 191, 195–196
Basarab, Neagoe, havasalföldi vajda 83
Basta, Giorgio 38
Báthori István, országbíró 195
Baudoin, Anne-Catherine 160
Beheim, Michael 13, 28, 29–30, 36, 51, 53–60, 63–64, 67–68, 70, 72, 85, 89, 94–95, 97, 100, 103–104, 113–115, 119, 121, 124–125, 127, 131, 133, 135, 139–140, 160–161, 173, 176, 178–180
Bene Sándor 146
Bérenger, Jean 16–17, 19, 43
Bernát, Szent 122
Bielski, Martin 148
Binder Pál (Pavel) 52
Birkhan, Helmut 89, 177
Boccaccio, Giovanni 95
Bocignoli, Michele 201
Bogdan, Ioan 7–9, 54, 57, 90–91
Bogoslavić, Andrea 60
Bohn, Thomas M. 21, 200, 205
Boia, Lucian 47
Bonavoglia, Andrea 167
Bond, James 24
Bonfini, Antonio 24–25, 48, 72–73, 76, 112–114, 129, 144, 150, 152, 162, 185, 199–200, 202
Bonifác, Szent 110
Borbála, Szent 110, 134
Botta, Leonardo 196
Brankovič, Mara 25
Brenner, Martinus 199, 202
Budai-Deleanu, Ioan 126
Buonaccorsi, Filippo (Callimachus Experiens) 198–200
Burnet, Éliane 156
Burnet, Régis 156

Calvesi, Maurizio 166
Caproşu, Ion 79, 205
Cassius Dio 119–120
Castaldo, Giovanni Battista 84
Cazacu, Matei 9, 14–17, 19, 23, 28, 31, 36, 50, 54, 56, 59, 63, 75, 90–92
Chihaia, Pavel 62
Chiţimia, Ion 87
Cicero, Marcus Tullius 47
Cihodaru, Constantin 78–79, 205
Cillei Ulrik 13
Ciobanu, Mircea, havasalföldi vajda 84
Corbea, Andrei 31
Cornerus, Hermann 105
Corvinus, római nemzetség 48, 148
Csendes, Peter 176
Csermelyi József 195

D'Ancona, Alessandro 95
D'Ascia, Luca 164
Dacianus, római heytartó 136–137
I. Dan, havasalföldi vajda 107
Dan, vajda, trónkövetelő 53–55, 57, 82, 90–92, 129, 162
Dániel, ószövetségi próféta 177
Dante, Alighieri 99
Dávid, ószövetségi zsidó király 177
Decebal, dák király 119–120
Deér József 60
Demény Lajos 184
Denissoff, Élie 75
Dickens, David B. 161
Diocletianus, római császár 68, 137, 139
Djuvara, Neagu 79
Długosz, Jan 24–25, 196, 200
Domonkos, Szent 135
Dorottya, Szent 110, 134
Dózsa György 113, 130, 190, 203
Döring, Karoline Dominika 192
Drágffy, erdélyi nemzetség 8
Dukasz, bizánci történetíró 8, 180–181, 183

Ebendorfer, Thomas 12, 28, 30, 53–57, 59, 90–91, 93–94, 149, 180
Einax, Rayk 200
Enveri, oszmán történetíró 150, 186
Eörsi Anna 167
Ezzelino da Romano 99–100

Fedeles Tamás 32
Fenyvesi László 25, 26
Ficino, Marsilio 167
Flaccus, római hadvezér 147
Florescu, Radu 9, 23–24, 161
Florius, Roverella 194
Forgách Ferenc 84
Forstall, Marcus 145
Fraknói Vilmos 27, 144, 147, 196

Francesca, Piero della 165–167
Francken, Mattheus 190
II. Frigyes, német-római császár 94–95, 99
III. Frigyes, német-római császár 13, 15, 19–20, 27, 37, 57, 167, 173–176, 178–180, 192–193

Garfagnini, Gian Carlo 199
Gedeon, ószövetségi zsidó király 184
Gheorghe, Adrian 21, 205
Giraudo, Gianfranco 14
Giskra, Jan 27, 36
Gothan, Bartholomaeus 71
Gödölle Mátyás 62
Grecu, Vasile 181, 183
Grigorije, szerb metropolita 25–26
Grossmann, Karl 196
Guboglu, Mihail 150
Guidobono, Antonio 57, 90

Györffy György 111

Hadrianus, római császár 138
Hamza bég 29, 180, 184
Hannibál 127
Harai Dénes 113
Harmening, Dieter 190
Hasan, Mihai Florian 33
Hasdrubal, Hannbiál hadvezére 127
Hausner Gábor 9, 146
Heft, Leonardus 15
Heródes 66, 68, 115–116, 135, 138, 162, 176–177
Hérodotosz 47
Hippokratész 47
Holzer, Wolfgang 173–178
Homérosz 186
Horatius, Quintus Flaccus 45
Horváth Richárd 26, 33, 37, 195
Hubay Ilona 190
Hunyadi János 8, 26, 31, 32, 38, 60, 92, 162, 181
Hunyadi László 13, 51–52
Hunyadi Mátyás (I. Mátyás király) passim

Ignác, Szent 110
Iliescu, Vladimir 120
IV. Ince pápa 99
Ioan Vodă cel Cumplit, moldvai vajda 83–84
VIII. Ióannész Palaiologosz, bizánci császár 167

Iordanes, gót történetíró 120, 146–147
Iorga, Nicoale 34, 37
V. István Uroš, szerb despota 62
István, boszniai király 144
István, Nagy (Ştefan cel Mare, moldvai vajda) 45, 85, 150, 195
III. Iván, moszkvai nagyfejedelem 73, 80

Jakab, Szent 93
Jakab, szerzetes 58–60, 63–64, 94–95
Jankovics József 49
Jankovits László 41–42, 45
János, Keresztelő Szent 116
János, Szent (Olajbafőtt) 110, 134
János, evangélista 155, 167
János, szerzetes 59, 64, 66
Janus Pannonius 11, 17–18, 41–49, 150, 205
Jászay Magda 199
Jefroszim, szerzetes 73
Jézus Krisztus 66, 122, 155–158, 160, 162–163, 168, 176–177
Juhász István 60
Juhász László 116

Kaffai János, vladika 60
Kányádi András 161
Kapisztrán János 60
Karajan, Georg von 176
Kardos Tibor 145
Katalin, Alexandriai Szent 134
Kázmér, Nagy, lengyel király 80
Kazy Ferenc 32–33
Kemálpasazádé, oszmán történetíró 187
Kemény József 7, 9
Khalkokondülész, Demetriosz 186
Khalkokondülész, Laonikosz 180, 183–186
Kincses Katalin 9
Kinizsi Pál 112, 203
Kis Ferencné 128
Kiss Farkas Gábor 115
Kiss Magdolna 120
Klára, Nicolae Alexandru havasalföldi vajda felesége 62
Klein, Konrad 155
Kleofás, zsidó főpap 156
Kowalewski, Tadeusz 199

Krisztina, Szent 110
Kritobulosz, bizánci történetíró 180–184
Kubinyi András 27, 31–32
Kulcsár Beáta 76
Kulcsár Margit 84
Kulcsár Péter 25, 84, 201
Kuricin, Fjodor 73, 198

Lăpuşneanu, Bogdan, moldvai vajda 84
V. László, magyar király 13
László, Szent 61
Layher, William 192
Lăzărescu, Radu 78
Lichońska, Irmina 199
Livius, Titus 127–128
Longinus, Szent 157–159
Lotharingiai Károly 38
Lővei Pál 62
Lucifer 132
Luxemburgi Zsigmond 8, 61, 105, 108, 162

Madas Edit 67–68
Makk Ferenc 32
Makkai László 60, 152
Malatesta, Sigismondo 164
Mančić, Gabriel 60
Manea-Grgin, Castilia 144
Marchiai Jakab 60
Margit, Antiochiai Szent 110, 134
Margit, Szent 171
Mária, Szűz 155
Martore, Vanessa 166
Marzio, Galeotto 145, 150
Maximianus, római császár 137
Maximilla, Aegeas patrasi helytartó felesége 169
Mayer Gyula 11
Mazilu, Dan Horia 84, 87
McNally, Raymond 23–24, 161
Mehemet, Mustafa 150
Midján, ókori perzsa király 184
Mihăescu, Haralambie 10, 78
Mihály, szerzetes 59, 64
Mihály, tergovistai szerzetes 62
Mihnea cel Rău, havasalföldi vajda 83
Miklós modrusi püspök 24, 144–149, 201
Miller, Elisabeth 161
Mioc, Damaschin 78, 205
I. Mircea (cel Bătrân), havasalföldi vajda 62, 107
Miskolczy Ambrus 9, 31, 76
II. Mohamed, török szultán 35–36

Moise, havasalföldi vajda 82
Montecuccoli, Raimondo 38
Montesano, Marina 166
Mouchet, Valeria 54
Muraközy Gyula 128
Münster, Sebastian 202

Nagy Ágnes Anna 109
Nagy Balázs 112
Nagy Iván 21, 205
Nagy Pál 105, 107–108
Nandriş, Grigore 8
Năstase, Doru 100
Nero, római császár 67–70, 127, 135, 139, 176–177
Nesri, oszmán történetíró 186
Nodilo, Natko 150

Nyáry Albert 21, 205

Opll, Ferdinand 176
Oppelni László 80
Orbán János Dénes 42–43
Ostermayer, Hyeronimus 84
Oţetea, Andrei 78, 205
Ovidius, Publius Naso 45

Pajorin Klára 49
II. Pál, pápa 16, 199
Pál, Szent 135
Pall, Francisc 79, 205
Pallos Lajos 62
Papacostea, Şerban 13–14, 19
Paszkovszki, Martin 148
Paulus, Christof 21, 205
Péter, Szent 67–69, 94
Peters, Walter 167
Piccolomini, Aenas Silvius lásd II. Piusz, pápa
Pilátus, római helytartó 66, 157–163, 165–169, 176, 202, 210
Pippidi, Andrei 100
II. Piusz pápa 12–16, 19–22, 28, 30, 36–37, 53–55, 144, 147–148, 164–165, 175, 178–179
Pócs Éva 111
Podjebrád Katalin 43, 46
Pokorny, Erwin 151, 156, 160, 169
Popescu, Radu 79
Popescu, Virgil C. 120
Pór Antal 20
Pouchelle, Marie-Christine 134, 138
Procula, Claudia, Pilátus felesége 160
Prodan, David 78, 205
Prosperi, Adriano 164

Quintinus, Szent 132

Radu cel Frumos (Szép Radu) 14, 26, 34, 82, 107, 182–183
Răduțiu, Aurel 8
Raffay Sándor 157
Rangone, Gabriele 197–198
Révész Éva 32
Rohdewald, Stefan 200

Sagundino, Niccolò 22
Salernitano, Masuccio 95
Salóme 115–116
II. Sándor (Alexandru cel Rău), havasalföldi vajda 83
Sára Balázs 29
Sarkadi Nagy Emese 172
Sárközy Péter 166
Sashalmi Endre 73, 75, 77, 80, 98, 140
Savoyai Jenő 38
Schedel, Hartmann 85, 87
Schottenmeister, ismeretlen bécsi festő 169–172
Sforza, Francesco 57
Șimanschi, Leonid 79, 205
Simon, Alexandru 33
IV. Sixtus pápa 195, 197
Skorka Renáta 61
Soor, Jacobus 32–33
Soor, Petrus 32
Špoljarić, Luka 146–148
Ștefan, Gheroghe 120
Ștefănescu, Ștefan 79, 205
Stoicescu, Nicolae 9, 37
Stoide, Anton Constantin 31
Stoker, Bram 161
Stryjkowski, Maciej 148

Szabados György 32
Szabó Károly 182
Szapolyai János 116
Szerémi György 116
Szilágyi Emőke Rita 144
Szilágyi Jusztina 31–32, 151, 194
Szkander bég 200, 203
Szorszkij, Nil 75
Szőcs Petra 72
Szörényi László 130, 199

Tacitus, Cornelius Publius 127
Tanașoca, Nicolae-Șerban 78
Tardy Lajos 117
Taurinus, Stephanus 113–114, 129
Tertullianus, Quintus Septimius Florens 109, 111
Thúry József 186
Tiberius, római császár 162–163

Tomay Mária 62
Tommasi, Pietro di 15, 20–26, 30–31, 39
Tóth G. Péter 111, 113, 116
Totila, gót király 146
Tringli István 76
Tröster, Johannes 144
Turszun bég, oszmán történetíró 186
Tüdős S. Kinga 184
Tüskés Anna 58

Unrest, Jakob 196
V. Urbán pápa 62
Ursprung, Daniel 192–193

V. Kovács Sándor 41, 205
Vandenberg, Vincent 111
Vanyó László 109
Városi István 109
Verancsics Antal 201
Vergilius, Publius Maro 45, 47
Veronai Gábor lásd Gabriele Rangone
Veterani, Federico 38
Vezsényi László 21, 27
Vince, Szent 136–138
Vinck, Matthias 172
Vitéz János 16–18, 144
Vlad Călugărul, havasalföldi vajda 51, 107
Vlad, Dracul, havasalföldi vajda 8, 61–63, 79, 81
I. Vladislav, havasalföldi vajda 78
II. Vladislav, havasalföldi vajda 52, 92, 162
Volockij, Joszif 75
Voragine, Jacobus (Jacques) de 67–68, 70, 163
W. Salgó Ágnes 9, 71, 190–191

Wagner, Carolus 55
Weber, Albert 21, 205
Werbőczy István 116
Willcocks Pakucs, Samuel 180
Windecke, Eberhard 61
Wyzewa, Teodor de 163

Zoltán András 9, 73, 80
Zrínyi Miklós, a költő 145

Nagy Levente (1967) irodalomtörténész, az ELTE BTK Román Filológiai Tanszékének oktatója. Legutóbb megjelent monográfiája: *A román reformáció. Egy 16–17. századi magyar-román kulturális és irodalmi transzferjelenség* (Ráció Kiadó, Budapest, 2020).

3200 Ft

9 786158 186612

Az 1460-as évektől a 16. közepéig, vagyis majd' másfél évszázadon át Drakula, alias Vlad Ţepeş havasalföldi vajda a korabeli tömegtájékoztatás sztárja volt. E szokatlan karrier úgy indult, hogy 1462 őszén Mátyás király letartóztatta őt, és több mint tíz évig fogságban/házi őrizetben tartotta maga mellett Budán és Visegrádon. Letartóztatásának okát még a kortársak sem ismerték pontosan, Mátyás tette azonban megragadta a korabeli írók fantáziáját. 1463 és 1500 között nyolc kézirat és hét nyomtatvány adta hírül a nyugat-európai, valamint az orosz olvasóközönségnek a kegyetlen zsarnok rémtetteit. Drakula irodalmi karrierjével párhuzamosan haladt képzőművészeti sikere is: számos festmény, metszet és oltárkép készült róla. Jelen könyv ezt a Drakula-jelenséget mutatja be a tudományos ismeretterjesztő esszéírás módszereivel. Különösen fontos ugyanis a higgadt értelmezés ma, amikor a tudomány olyan versenytársat talált a fantáziáló dilettantizmusban, amilyet még soha.